

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PRÁVNICKÁ FAKULTA

Katedra občanského práva

PRÁVNÍ JEDNÁNÍ OSOB STIŽENÝCH DUŠEVNÍ PORUCHOU

Diplomová práce

Jiří Roul

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Ondřej Frinta, Ph.D.

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 29. 03. 2016

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 29. 03. 2016

Jiří Roul

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl poděkovat JUDr. Ondřeji Frintovi, Ph.D. za jeho cenné rady a odborné připomínky, které pro mě byly velice přínosné. Dále bych chtěl poděkovat své rodině, která mi během studia prokázala obdivuhodnou podporu a trpělivost. V neposlední řadě bych chtěl poděkovat své přítelkyni Petře Polákové, bez které bych ještě dnes pracoval jako „myč“ nádobí v jenom pochybném manchesterském hotelu.

Obsah

Seznam použitých zkratek	1
Úvod	2
1 Historický vývoj.....	4
1.1 Římské právo	4
1.1.1 Právní osobnost.....	5
1.1.2 Svěprávnost.....	5
1.1.3 Omezení svěprávnosti	5
1.1.4 Poručenství	7
1.1.5 Právní jednání	9
1.2 Vývoj soukromého práva na našem území do 17. století.....	10
1.2.1 Problematika duševně chorých té doby.....	11
1.2.2 Právní osobnost.....	11
1.2.3 Způsobilost k právnímu jednání.....	12
1.2.4 Zastoupení osob nezpůsobilých nebo omezených v právním jednání	14
1.3 Vývoj soukromého práva na našem území do vydání ABGB	15
1.4 Všeobecný občanský zákoník (ABGB).....	16
1.5 Meziválečné období Československého státu.....	22
1.6 Občanský zákoník z roku 1950.....	23
1.7 Občanský zákoník z roku 1964.....	27
2 Vymezení základních pojmů	29
2.1 Právní jednání	29
2.1.1 Neplatnost právního jednání	30
2.1.2 Absolutní neplatnost právního jednání.....	31
2.1.3 Relativní neplatnost právního jednání.....	33
2.2 Svěprávnost.....	34
2.2.1 Plná svěprávnost	35
2.2.2 Částečná svěprávnost	37
2.2.3 Omezená svěprávnost.....	40
2.3 Duševní porucha	40
3 Občanský zákoník z roku 2012.....	43
3.1 Právní jednání osoby v duševní poruše	43

3.2	Podpůrná opatření při narušení schopnosti zletilého právně jednat.....	45
3.2.1	Předběžné prohlášení.....	46
3.2.2	Nápomoc při rozhodování	49
3.2.3	Zastoupení členem domácnosti.....	53
3.2.4	Omezení svéprávnosti	58
3.2.5	Opatrovnictví člověka	73
3.2.6	Smluvní zastoupení	80
4	Škoda způsobená osobami duševní poruchou stížnými	83
4.1	Povinnost osoby stížené duševní poruchou k náhradě škody.....	84
4.2	Zanedbání náležitého dohledu nad osobou stíženou duševní poruchou.....	85
5	Mezinárodněprávní dokumenty	86
5.1	Rada Evropy	86
5.1.1	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.....	86
5.1.2	Evropská úmluva o lidských právech a biomedicíně	87
5.2	Organizace spojených národů.....	88
5.2.1	Mezinárodní pakt o občanských a politických právech	88
5.2.2	Úmluva o právech osob se zdravotním postižením	89
6	Závěr.....	91
	Seznam použité literatury a dalších zdrojů	93
	Abstract.....	100
	Klíčová slova – key words.....	102

Seznam použitých zkratk

ABGB	Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch
An.	a následující
Apod.	a podobně
Atd.	a tak dále
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch
Listina	Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
MOZ	maďarský občanský zákoník
Např.	například
NS ČR	Nejvyšší soud České republiky
Odst.	odstavec
OZ 1950	Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník
OZ 1964	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
OZ 2012	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění
Pakt	Mezinárodní pakt o občanských a politických právech
Písm.	písmeno
Prof.	Profesor
CCQ	Civil Code of Quebec
Tj.	to je
TZ 2009	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění
Tzv.	tak zvaný
Úmluva	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
Úmluva ZP	Úmluva o právech osob se zdravotním postižením
US ČR	Ústavní soud České republiky
ZŘS 2013	Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, v platném znění

Úvod

V loňském roce jsem měl to štěstí, že jsem navštívil přednášku Maroše Matiaška, kterou organizovala Společnost rodičů a přátel dětí s Downovým syndromem. Smyslem přednášky bylo poskytnout pomoc a rady rodičům dospívajících dětí stížených duševní poruchou, které měly v krátké době nabýt zletilosti. Jeho přednes mi přišel natolik poutavý a přednášená problematika natolik zajímavá, že jsem se rozhodl psát svou diplomovou práci na téma právní jednání osob stížených duševní poruchou.

Rekodifikace českého civilního práva přinesla celou řadu nových institutů, které mnohem komplexněji upravují problematiku osob stížených duševní poruchou, než tomu kdy dříve na našem území bylo. Je proto nutné a velice žádoucí nabídnout veřejnosti co nejvíce informací o dané problematice tak, aby se v co nejkratší možné době dostala do širokého podvědomí, a každý byl alespoň v hrubých rysech obeznámen s tím, jak případně takovou životní situaci řešit. Ať už se bude týkat jejich blízkých nebo jich samotných. Tohoto cíle bych se rád zhostil prostřednictvím této práce. Dále bych rád upozornil na některá úskalí současné právní úpravy a zaujal k nim určitý postoj.

Současná právní úprava přinesla celou řadu institutů, které mají přímý dopad na právní jednání osob stížených duševní poruchou. V mnohých případech se nejedná o instituty původní, neboť již byly v historii využívány a zákonodárce se k nim jen vrátil, samozřejmě v podobě odpovídající naší době. Z toho důvodu musím svou práci začít historickým pojednáním, při kterém některé instituty blíže identifikuji. S ohledem na vliv římského práva na evropskou právní kulturu nemohu opomenout tuto historicko-právní etapu. Dále bych chtěl zachytit vývoj předmětné problematiky na našem území od středověku po současnost.

Ve druhé kapitole bych chtěl provést rozbor základních pojmů, které jsou s danou problematice spojeny. Jedná se obecně o vymezení právního jednání, svéprávnosti a jejich podskupin a dále pak duševní poruchy.

Ve třetí kapitole se budu částečně věnovat právnímu jednání osoby v duševní poruše. To ovšem není vše, neboť nutně musím popsat i jednotlivé instituty nebo lépe

řečeno opatření, které eventuálně nastoupí v případě, že daná osoba nemůže právně jednat nebo jí právní jednání činí potíže. Ať už se jedná o opatření ryze podpůrné povahy, které zasahují do práv dané osoby jen omezeně, nebo jde o nejzávažnější zásah. Ten představuje omezení svéprávnosti dané osoby. Na to samozřejmě musím navázat pojednáním, jak tedy osoba omezená tímto způsobem může vůbec jednat. Nakonec v této kapitole popíši i institut smluvního zastoupení, který nepředstavuje zákonem předpokládaný institut využitelný pro osoby duševní poruchou stíženými. Já jsem ale toho názoru, že jej na danou problematiku aplikovat lze a uvedu i jak.

Odvrácenou stranou právního jednání je jednání protiprávní a s ním úzce související deliktní způsobilost osoby. Proto bych ani tuto problematiku nechtěl opominout a blíže se jí budu věnovat v kapitole čtvrté. V této kapitole bych chtěl blíže uvést, kdy je dána deliktní způsobilost osoby. Podrobněji se pak budu zabývat otázkou, kdy osoba jednající v duševní poruše odpovídá za způsobenou škodu sama a kdy případně osoba jiná.

Závěrečnou kapitolu věnuji oblasti mezinárodních úmluv, které významnou měrou ovlivnily českou právní úpravu. Osobně se domnívám, že bez vlivu mezinárodních dokumentů a tlaku dobročinných spolků, za všechny jmenuji Ligu lidských práv, by naše právní úprava předmětné problematiky nedosahovala takové úrovně, jaké dosahuje dnes.

Práce vychází z právního stavu ke dni 29. 03. 2016.

1 Historický vývoj

Pro správné pochopení platné právní úpravy je nezbytné uspořádat určitý exkurz do historie. Instituty, které obsahuje zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „OZ 2012“), byly mnohdy známé již právu římskému. Samozřejmě byly postupem doby dotvářeny a zušlechťovány, takže jejich dnešní výklad nemůže být totožný, jako v době jejich platnosti v tom kterém právním řádu. Nejprve bych chtěl v rámci historického vývoje udělat rozbor příslušných institutů v právu římském. S ohledem na jeho nesporný vliv na řadu evropských kodifikací, které platí v některých státech i více jak dvě století (s řadou novelizací) jde např. o Code civil ve Francii (1804), ABGB v Rakousku (1811), BGB v Německu (1900). Římské právo zásadně ovlivnilo i náš civilní kodex, který nalezl inspiraci i ve všech výše jmenovaných zákonících.

1.1 Římské právo

Římské právo je komplexní právní řád, který upravuje jak oblast soukromého, tak oblast veřejného práva. S ohledem na předmět mé práce se budu věnovat pouze úzké výseči z římského práva soukromého. Z povahy práce se tedy budu zaobírat postavením osob, jejich právním jednáním se zaměřením na osoby trpící duševní poruchou.

Římské právo rozlišovalo fyzické osoby jednak na základě národnosti příslušnosti a pak také podle toho, jakým rozsahem svobody byly nadány.

První kategorie dělení je na občany, jakož to příslušníky římského státu, pro které jediné platilo *ius civile*, na cizince (*peregrinus*), pro které platilo právo jejich obce, a na Latíny, kteří měli jistá privilegia,¹ ale v zásadě se řídili právem své obce.

Druhá kategorie rozlišovala osoby svobodné, otroky, propuštěnce, osoby v *mancipiu* a kolony. Příslušnost k té či oné skupině měla zásadní vliv na jejich rozsah právní osobnosti a svéprávnosti.²

¹ Například mohli zastávat některé úřady, vstupovat do manželství s římskými občany, případně se účastnit obchodního styku.

1.1.1 Právní osobnost

V římském právu mohly být pouze osoby svobodné nadány plnou právní osobností a svéprávností. Právní osobnost člověka vznikala v zásadě narozením, výjimku představuje případ, kdy římské právo přiznávalo i omezenou svéprávnost nenarozenému plodu v těle matky, pokud se narodilo živé, a zanikala smrtí (případně *capitisdeminuci*)³. Zvláštní postavení v tomto měly římské ženy, neboť se u nich předpokládala jistá lehkomyšlnost a z toho důvodu byly kráceny na svých právech. Neměly žádná práva veřejná a i v oblasti práv soukromých byly značně omezeny.

Plnou právní osobnost měla pouze osoba, která měla plné právní postavení, tzn., byla svobodným římským občanem a měla postavení *pater familias*. Taková osoba nesla označení *personae sui iuris*. Omezenou právní osobnost měly *personae alien iuris*, tedy osoby, které byly podřízeny moci otcovské. Jednalo se o manželku a děti otce rodiny, případně o jeho snachu.

1.1.2 Svéprávnost

Svéprávnost je úzce spojena s právní osobností. Jen člověk s právní osobností mohl jednat s právními důsledky. Římské právo znalo z tohoto pravidla výjimku a to v případě, že se jednalo o otroky. Ti nebyli subjekty práva, ale mohli v určitých případech jednat s právními důsledky pro otce rodiny. Obdobně mohly jednat i *personae alien iuris*.

1.1.3 Omezení svéprávnosti

K tomu, aby osoba jednala s právními důsledky, je třeba určitý vážný projev vůle, který je proveden právem předpokládaným způsobem. Z toho důvodu nemůže platně právně jednat ten, kdo sice určitou vůli projevuje, ale ta z důvodu nedostatečného věku či duševní poruchy nemůže být brána vážně (*Furiosi vel eis, cui bonis interdictum sit, nulla voluntas este*).⁴ Dále pak v určitých oblastech nemohly jednat ženy, které sice vůli

² Srov. KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*. Vyd. 2. dopl. a přeprac., v nakl. C.H.Beck vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1995, s. 56–68.

³ Jde o zrušení právní osobnosti, které nemá v dnešním právu obdobu. Římské právo rozeznávalo dokonce trojí „snížení“ osobnosti. Nejvyšší souviselo se ztrátou svobody, střední, které nastávalo v důsledku ztráty občanství a nejmenší, které bylo nejčastěji a docházelo k němu při změně příslušnosti k rodině, respektive podřazenosti pod moc otcovskou.

⁴ Šílenec, nebo ten, nad jehož majetkem byl vyhlášen interdikt, nemá vůli. Just. D 50, 17, 40. In IMPERATORIS IVSTINIANI OPERA [online]. Dostupné z: <http://thelatinlibrary.com/justinian.html>.

projevit mohou, ale jak jsem již uvedl výše, s ohledem na jejich lehkomyšlnost, musí být ve svéprávnosti částečně omezeny. Osoby, které si nejsou schopny obstarat své vlastní záležitosti, jakož i osoby, u kterých je dán jiný z pohledu římského práva relevantní důvod, byly omezeny ve svéprávnosti.

Výše uvedené lze shrnout do několika obecných znaků, které vedly k omezení svéprávnosti. Jsou jimi pohlaví, věk, duševní choroba, tělesná vada, marnotratnost, bezectnost, stavovská příslušnost a později i náboženské vyznání.⁵ Dále se budu podrobněji věnovat jen některým z nich.

1.1.3.1 Duševní choroba (*furor*)

Duševně choří nebyli schopni vůbec právně jednat, což uvádí i významný římský právník Gaius „*Furiosis nullum negotium gerere potest, quia non intellegit quid agat*“.⁶ Z toho důvodu musela nastoupit osoba náhradní, která za nezpůsobilou osobu a v její prospěch platně jednala. Už Zákon 12 desek pro takové případy upravoval institut opatrovníka pro osoby šílené tzv. *curator furiosi*. Osoba trpící duševní poruchou mohla výjimečně platně právně jednat, a to při tzv. jasných okamžicích (*lucida intervalla*). Jednalo se o takový stav mysli, kdy si osoba uvědomovala důsledky právního jednání a jí projevená vůle byla natolik kvalitní, že bylo nutné považovat učiněné právní jednání za platné. Naproti tomu římské právo upravovalo i případy právního jednání učiněné osobou jinak duševně zdravou v afektu,⁷ který zapříčinil neplatnost takového jednání, neboť takto projevená vůle nemohla být brána vážně.⁸

V jistém smyslu byl za duševně nemocného považován i marnotratník (*prodigus*). Marnotratnictví se vztahovalo nejprve na majetek zděděný po předcích, a později v justiniánském právu na celý majetek. Marnotratník na základě praetorského ediktu ztrácel částečně způsobilost disponovat s majetkem, přičemž jeho ostatní práva nebyla

⁵ Srov. TUREČEK, Josef. *Světové dějiny státu a práva ve starověku*. Praha: Orbis, 1963, s. 282–284.

⁶ „*Šílenec nemůže podstoupit žádné právní jednání, protože nechápe, co dělá.*“ Gai. Inst., III, 106. In GAIUS. *Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Překlad Jaromír Kincl. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, s. 207.

⁷ *Colore insanie, exemplo furiosi a in calore iracundiae*, tedy v návalu hněvu a v přechodném pomnutí smyslů.

⁸ Srov. KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*. Vyd. 2. dopl. a přeprac., v nakl. C.H.Beck vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1995, s. 78.

nijak omezena.⁹ Mohl například platně uzavírat manželství, ale naproti tomu byla omezena jeho testamentární způsobilost. Později byla tato tvrdost modifikována a marnotratník mohl nabývat majetek, ale stále jej nesměl zcizovat.

1.1.3.2 Tělesná vada

Osoby s tělesnou vadou byly omezeny ve svéprávnosti v takovém rozsahu, v jakém jim samotná vada neumožňovala fakticky jednat. Již jednou zmiňovaný právník Gaius k tomu uvádí „*Mutum neque stipulari neque promittere posse palam est. Idem etiam in surdo receptum est; quia et is qui stipulatur verba promittentis, et qui promittit verba stipulantis exaudire debet*“.¹⁰ Je tedy zřejmé, že tato zásada přímo dopadala na osoby hluché, němé a hluchoněmé. Další omezení pak bylo stanoveno pro kleštěnce, kterým bylo zapovězeno vstupovat do manželství nebo adoptovat osobu cizí.

1.1.4 Poručenství

Romanistická literatura někdy chápe poručenství v širším smyslu jako poručenství a opatrovnictví, ale římské právo upravovalo oba instituty. V případě, že *persona sui iuris* byla z nějakého právem předpokládaného důvodu omezena ve svéprávnosti, nastupoval k její ochraně a ochraně majetku poručník. Nejprve bylo poručenství užíváno na ochranu zděděného majetku a poručníky byli v zásadě agnátí. Jednalo se o tzv. zákonné poručníky, vedle nich ovšem již Zákon 12 desek znal testamentární poručníky, kteří měli před zákonnými poručníky přednost. Poručník měl pouze morální povinnost starat se o blaho poručenice, primární byla ochrana rodového majetku.

V pozdějším období republiky dochází k přeměně poručenství z instituce soukromé na instituci veřejnou. Sítila myšlenka, že poručenství je veřejným břemenem. K této představě vedl i fakt, že přibyla nová možnost jmenování poručníka magistrátem. Také dochází ke změně účelu vzniku poručenství, kdy nově jde především o zajištění

⁹ Srov. KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*. Vyd. 2. dopl. a přeprac., v nakl. C.H.Beck vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1995, s. 78. a REBRO, Karol a Peter BLAHO. *Římske právo*. 4., preprac. a dopl. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2010, s. 176–177.

¹⁰ Že němý nemůže ani stipulovat ani slibovat, je zřejmé. Stejně platí i o hluchém: protože ten, kdo stipuluje, musí vyslechnout slova slibujícího a ten, kdo slibuje, musí vyslechnout slova stipulujícího. In GAI INSTITVTIONVM COMMENTARIVS [online]. Dostupné z: <http://thelatinlibrary.com/gaius3.html#105>.

ochrany a řádného vývoje poručence.¹¹ V užším smyslu známe dva druhy poručenství a to nad nedospělci (*tutela impubertum*) a nad ženami (*tutela mulierum*).

Postupem času, došlo k úpravě opatrovnictví (*cura*) v několika rozličných oblastech. Jsou jimi opatrovnictví duševně chorých (*cura furiosis*), opatrovnictví marnotratníka (*cura prodigi*), opatrovnictví tělesně postižených (*cura debilium*), opatrovnictví nezletilců (*cura minorum*), opatrovnictví týkající se majetkových zájmů (souhrnně nazývané *cura bonorum*) a případně i opatrovnictví v jednotlivých záležitostech (*cura ad actum*). Dále se budu věnovat pouze prvním třem jmenovaným, neboť ty jsou z pohledu duševně chorých nejpodstatnější.¹²

1.1.4.1 Cura furiosis

Opatrovnictví nad duševně chorými znal už Zákon 12 desek, který uvádí, že „*Si furiosus escit, adgnatum gentiliumque in eo pecuniaque eius potestas esto*“ tedy „*Jestliže je někdo šílený, ať mají nad ním i jeho majetkem moc agnátů a gentilové.*“¹³ Později byly krom agnátů nebo gentilů opatrovníky i osoby ustanovené magistrátem. Opatrovník pečoval jak o osobu opatrovance, tak i o jeho majetek, neboť ten nebyl schopen činit jakékoliv právní jednání. Již jsem hovořil o tom, že existovala možnost, aby i duševně chorý platně právně jednal a to v případě, že měl tzv. světlý okamžik mysli. Pro případy, že opatrovníkovi vznikly náklady v souvislosti s činností pro opatrovance, sloužila žaloba z jednatelství bez příkazu (*actio negotiorum gestorum*). Zajímavostí je, že *cura furiosi*, stejně jako *cura prodigi* mohla být zřízena ženě v poručenství, ale nikoli nezletilému v poručenství. *Cura furiosi* končila uzdravením duševně chorého, aniž by bylo třeba dalšího formálního jednání.¹⁴

1.1.4.2 Cura prodigi

Stejně jako výše uvedená *cura furiosi*, tak i *cura prodigi* byla zmiňována již v Zákoně 12 desek. Rozdíl spočíval v tom, že opatrovnictví nad marnotratníkem se

¹¹ Srov. TUREČEK, Josef. *Světové dějiny státu a práva ve starověku*. Praha: Orbis, 1963, s. 279–281 a SOMMER, Otakar a Jiří SPÁČIL (ed.). *Učebnice soukromého práva římského*. II. díl. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s. 188–189.

¹² Srov. TUREČEK, Josef. *Světové dějiny státu a práva ve starověku*. Praha: Orbis, 1963, s. 280–281.

¹³ SKŘEJPEK, Michal. *Texty ke studiu římského práva*. Vyd. 1. Praha: Orac, 2001, s. 35.

¹⁴ Srov. SOMMER, Otakar, SPÁČIL, Jiří (ed.). *Učebnice soukromého práva římského*. I. díl. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s. 195–196.

vztahovalo pouze ke správě majetku a bylo vymezeno interdiktem. *Cura prodigi* končila napravením osoby marnotratné (*sanos mores recepetit*).¹⁵

1.1.4.3 Cura debilum

Byla zřizována magistrátem z důvodu tělesného postižení nebo trvalé nemoci a to v rozsahu, v jakém si předmětná osoba nebyla schopna obstarávat své záležitosti sama. Známe tedy *curatora surdi* pro hluchého či *curatora muti* pro němého.¹⁶

1.1.5 Právní jednání

Aby mohlo být právní jednání považováno za bezvadné, bylo třeba, aby byly splněny základní náležitosti (*essentialia negotii*) předpokládané právním řádem. Subjekt právního jednání musel být k danému jednání způsobilý, předmět právního jednání musel být uznatelný fakticky i právně, jednající musí projevit vůli právem předpokládaným způsobem a takovýto projev musí být v souladu s vůlí jednajícího. Z uvedeného je zřejmé, že právní jednání bude vadné u osob s omezenou svéprávností (*furiosi, prodigi, surdi, muti* atd.).

Dnešní civilistika rozeznává dva důvody pro vadné právní jednání v římském právu, jsou jimi neplatnost a nařikatelnost.¹⁷ Neplatné bylo takové právní jednání, které nevyvolávalo žádné právní důsledky a hledělo se na něj, jakoby nebylo (*negotium nullum*). *Negotium revocabile* má proti předchozímu platné účinky, ale osobě, vůči níž by směřovaly negativní účinky, je poskytnuta ochrana.

Nařikatelné bylo takové právní jednání, u kterého může oprávněná osoba vyjádřit odpor z důvodu, že byla k jednání donucena, či byla podvedena. Pokud ovšem odpor neuplatní, je takové právní jednání platné *ex tunc*.¹⁸

Římské právo dále rozlišuje neplatnost podle civilního práva tzv. *ipso iure* a podle praetorského práva tzv. *ope exceptionis*. Význam má toto členění v tom, že ačkoli

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ Srov. BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. 2. přeprac. vyd., (V nakl. Academia vyd. 1.). Praha: Academia, 1994, s. 81.

¹⁷ Římská nauka v tomto směru nebyla na takové terminologické úrovni, aby prováděla takovéto dělení, ačkoli se zmiňovanou problematikou zabývala a řešila ji.

¹⁸ Srov. KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*. Vyd. 2. dopl. a přeprac., v nakl. C.H.Beck vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1995, s. 108.

mohlo být jednání podle civilního práva platné, tak praetor poskytoval žalované straně námitku (*exceptio*), díky které byla žaloba neúčinná.¹⁹

Právní jednání může být neplatné od počátku (*ex tunc*) nebo následně (*ex nunc*), dále mohlo být neplatné jen v části, nebo v celém rozsahu, pro všechny, nebo jen pro jednu stranu, trvale, nebo dočasně. V případě dočasné neplatnosti umožňovalo praetorské právo prostřednictvím konvalidace zhojení právního jednání, kdy po opadnutí překážky bylo na právní jednání nahlíženo jako na platné. Toto nastalo například v případě, že osoba, která ač stížena duševní poruchou, právně jednala a toto jednání po svém uzdravení neodvolala.²⁰

1.2 Vývoj soukromého práva na našem území do 17. století

Období středověku se vyznačuje tím, že docházelo k prolínání soukromého a veřejného práva. Obory práva, které jsou dnes součástí práva veřejného, byly v období středověku řazeny svým charakterem do práva soukromého. Názorně je to vidět u práva trestního, kde převažovala soukromá iniciativa poškozeného nad zájmem státu na potrestání pachatele.²¹ Další charakteristikou tohoto období je právní partikularismus, který znamenal, že se určité skupiny osob řídily na určitém území svým právem.²² Z toho důvodu hovoříme o personálním a teritoriálním partikularismu.

S rozmachem hospodářství, a tím souvisejícím přesunem osob, rostl tlak na odstranění nepřehlednosti jednotlivých pramenů práv. Nejvíce se to projevuje v období pobělohorském, kdy bylo vydáno Obnovené zřízení zemské pro království české z roku 1627 a Obnovené zřízení zemské pro markrabství moravské z roku 1628 (dále jen „OZZ“). Zmiňované zemské zřízení také uvádělo tzv. Koldínův zákoník – Práva městská Království českého z roku 1579 za doplňující pramen práva zemského. Tím byla vyvinuta snaha na sjednocení pramenů práva a odstranění jejich

¹⁹ Srov. KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*. Vyd. 2. dopl. a přeprac., v nakl. C.H.Beck vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1995, s. 107–109 a REBRO, Karol a Peter BLAHO. *Římské právo*. 4., přeprac. a dopl. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2010, s. 202–205.

²⁰ Srov. SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 297–299.

²¹ Srov. VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Vývoj soukromého práva na území českých zemí*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 166–167.

²² Případně jim byla udělována určitá privilegia, příkladem toho mohou být Soběslavovy výsady pro pražské Němce.

rozdrobenosti.²³ Trvalo ovšem více než 70 let od vydání OZZ než se stal Koldínův zákoník platný i na území Moravy a dokonce až od roku 1717 se stal závazným i pro města slezská.

1.2.1 Problematika duševně chorých té doby

Pokud se podíváme na tuto historickou etapu z pohledu duševně chorých, tak musíme konstatovat, že to nebylo šťastné období. Zásadní vliv mělo scholastické učení, které se prosadilo v 11. století. S tímto učením jsou úzce spojeny čarodějnické procesy, které častokrát postihovaly právě osoby duševně choré. Duševně choří se totiž nepovažovali za nemocné, ale jednalo se, podle tehdejšího mínění, o osoby posedlé d'áblem, které nebylo možné léčit. Na stejné úrovni, jako osoby duševně choré, byly tzv. čarodějnice, které byly posednuty d'áblem také.

Na našem území nedošlo k takovému masovému rozšíření čarodějnických procesů, jako tomu bylo v západní Evropě, což lze přikládat i vlivu husitství. To ovšem neznamená, že bychom s nimi neměli žádnou zkušenost. Znamé jsou protokoly o čarodějnických procesech dochovaných ve smolných knihách, které se odehrály v oblasti Prahy, Žebráku nebo Jindřichova Hradce. Znamá je pak vlna čarodějnických procesů v druhé polovině 17. století z oblasti severní Moravy. Scholastické učení bylo postupně nahrazováno učením humanismu a renesance.²⁴ Pro úplnost bych dodal, že čarodějnictví jako trestný čin bylo zrušeno až koncem 18. století.

1.2.2 Právní osobnost

Rozsah právní osobnosti byl úzce spjat s příslušností osoby k určité společenské skupině. V tomto období byla společnost silně diferencovaná a každá společenská vrstva měla rozdílný rozsah právní osobnosti. Nejvýše postavené skupiny, kterými byla šlechta a duchovenstvo, měly i politická práva, toto přetrvávalo až do 20. století. Ostatní společenské skupiny měly právní osobnost v rozsahu, v jakém příslušela jejich společenské skupině.

Na rozsah právní osobnosti mělo vliv i pohlaví, kdy ženám, bez rozdílu příslušnosti k jakékoli vrstvě, nenáležela politická práva. Její status souvisel s právním

²³ Srov. SCHELLE, Karel a Jaromír TAUCHEN. *Občanské zákoníky: kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2012, s. 8.

²⁴ Srov. VENCOVSKÝ, Eugen. *Čtení o psychiatrii*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1983, s. 57–60.

statusem jejího muže, neboť se ctíla zásada, že žena sleduje právní postavení svého muže, ale nikoli naopak.²⁵ Viktor Kornel ze Všehrd k tomu dodává tolik „*Když člověk urozený ženu chudého řádu pojme, jakož se to často přihází, buď městskou nebo sedlskou, by pak kmetičnú swú přijal, jako Wratislaw král český, kterýžto byl sedlku ale ne škaredú pojal, a z sedlky jest ji králowú českú učinil, též každý muž její móż wěno dskami klásti beze wšeho powolenie králowského i panského, leč nic na zemi neměl, neb jest již řadu swého povýšila skrze muže, a rád sedlský w rád wladycký nebo panský proměnila. (To se širokým swědomiem desk zemských ukázati může.) Ale ne tak zase, když sobě žena urozená muže nemožného pojme, tu jemu zbožie swého bez powolenie králowského klásti nemůže, neb se žena po muži šlechtí, ale muž po ženě nic, jako děti po mateři, než po otci.*“²⁶

1.2.3 Způsobilost k právnímu jednání

Jak jsem uvedl výše, osoby s ohledem na jejich stavovskou příslušnost měly určitý rozsah právní osobnosti, v rámci které mohly právně jednat. Omezení svéprávnosti přicházelo v úvahu z důvodů fyzických, jako je věk, pohlaví, duševní porucha, tělesné postižení, nebo z ostatních důvodů, kterými bylo například náboženství, ztráta cti, nebo marnotratnost.²⁷

1.2.3.1 Duševní porucha

Jak uvádí Bílý ve své učebnici, existence duševní poruchy byla důvodem k absolutní nezpůsobilosti k právnímu jednání podle zemského práva. Podle práva městského neměly takové osoby způsobilost testamentární, k uzavření manželství a smluvní.

Koldín ve svém díle Práva městská království českého uvádí, že platný kšaft může sepsat jen osoba zdravého ducha,²⁸ ale zároveň doplňuje, že sepsala-li kšaft osoba, která

²⁵ Srov. BÍLÝ, Jiří Libor. *Právní dějiny na území ČR: vysokoškolská učebnice*. Praha: Linde, 2003, s. 358–359.

²⁶ KORNEL ZE VŠEHRD, Viktorin. *Knihy dewatery o práwíech a súdiech i o dskách země české*. W Praze: Krombberger i Řivnáč, 1841, s. 215.

²⁷ Srov. BÍLÝ, Jiří Libor. *Právní dějiny na území ČR: vysokoškolská učebnice*. Praha: Linde, 2003, s. 360–361 a VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 144–148.

²⁸ „*Kdož kšaft dělati chtěl, má při rozumu zdravém a při paměti dobré býti. Neb blázni a lidé pošetilí, aniž ti, ježtoby paměť potratili, kšavtív činiti nemohau.*“ v Práva městská království českého, O kšaftích a o poslední vůli lidí z toho světa sešlých, D. XLII. Čl. III. v KRISTIÁN Z KOLDÍNA, Pavel, JIREČEK,

v době sepsání byla po rozumové stránce zdravá, tak je takto sepsaný kšaft platný.²⁹ Osoby s duševní poruchou dále neměly vůbec způsobilost býti svědky před soudem a ani při kšaftování.³⁰

1.2.3.2 Tělesné postižení

Tělesné postižení (slepota, hluchota, němota) bylo nejprve důvodem pro absolutní nezpůsobilost k právnímu jednání. Zemské právo ovšem přiznávalo i takovým osobám možnost omezeného právního jednání, kdy předmětná osoba určitým způsobem projevila svou vůli.³¹ Postupně začala převládat myšlenka, že by tělesná vada neměla vést k omezení nebo zbavení způsobilosti právně jednat.³²

1.2.3.3 Marnotratnost

Vladislavské zřízení zemské neupravuje postavení marnotratníka, je v něm obsažen pouze zákaz, aby starší nedílný bratr utratil podíl bratra mladšího.³³ V OZZ je obsažena úprava ustanovení poručníka pro marnotratného syna. V městském právu (podle Koldína) je tato problematika upravena jednak pro osoby mladé, tedy do dvaceti pěti let věku, tak i pro osoby starší. V případě první kategorie Koldín uvádí, že tyto osoby, které svůj majetek marně s nevěstkami a kumpány utrácejí, je třeba výchovně potrestat. Jako možné tresty uvádí vězení, nebo vypovězení z města na určitou dobu. Smyslem takového trestu má být jejich rozumové dozrání, aby napříště spravovaly svůj

Josef (ed.). *Práva městská království českého a markrabství moravského: spolu s krátkou jich summou*. Vyd. 5. V Praze: Nákladem Spolku českých právníků "Všehrd", 1876, s. 130.

²⁹ Práva městská království českého, O kšaftích a o poslední vůli lidí z toho světa sešlých, D. XLII. Čl. IV., v KRISTIÁN Z KOLDÍNA, Pavel, JIREČEK, Josef (ed.). *Práva městská království českého a markrabství moravského: spolu s krátkou jich summou*. Vyd. 5. V Praze: Nákladem Spolku českých právníků "Všehrd", 1876, s. 130.

³⁰ Práva městská království českého, O svědcích a svědomích, B. LXI. Čl. I. a E. VII. Čl. I., v KRISTIÁN Z KOLDÍNA, Pavel, JIREČEK, Josef (ed.). *Práva městská království českého a markrabství moravského: spolu s krátkou jich summou*. Vyd. 5. V Praze: Nákladem Spolku českých právníků "Všehrd", 1876, s. 66-67 a 143-144.

³¹ Pokýváním hlavou ve smyslu souhlasu.

³² Srov. VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Vývoj soukromého práva na území českých zemí*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 168-169.

³³ „Nalezli vuobec za právo: Že bratr starší mladšiemu aby utratiti nemohl přes závady otce svého než di svého dielu“ v KREUZ, Petr a Ivan MARTINOVSKÝ (eds.). *Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích)*. Vyd. 1. Praha: Scriptorium, 2007, s. 255 a obdobně VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Vývoj soukromého práva na území českých zemí*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 168-169.

majetek pečlivě.³⁴ U osob starších, které mrhají svým majetkem, uvádí jako možné tresty vězení, peněžní pokutu, nebo dočasné či trvalé vypovězení z města.³⁵

1.2.4 Zastoupení osob nezpůsobilých nebo omezených v právním jednání

Středověké právo zemské i městské znalo institut poručenství. Poměrně rozsáhle je upravena oblast poručenství nad nezletilými osobami. Za nezletilé děti žijící pod mocí otcovskou jednal jejich otec. V případě, že otec zemřel a nebylo-li příbuzných z nedílu, tak na jeho místo nastupoval poručník. V zemském právu měl poručník nejprve velice silné postavení. Jednal za svěřenou osobu, ale ze svého jednání se jí nezodpovídal. Proto byl označován jako poručník mocný. V pozdější době byl za své jednání odpovědný a nesl označení poručník věrný. Jeho povinností bylo vést svěřence ke spořádanému životu. Byl povinen vytvořit vyúčtování své činnosti ve chvíli, kdy poručenství skončilo.³⁶ I městské právo znalo poručníka mocného a věrného, dále pak rozlišovalo poručníky pokrevní (*tutores legitimi*), z kšaftu (*tutores testamentarii*) a určené soudem (*dativi per inquisitionem judicis*). Jak v městském, tak v zemském právu mohla být poručníkem žena, v městském právu se označovala jako *tutela anomala*.

České právo této doby se v případě duševně chorých omezuje toliko na úpravu poručníka pro marnotratníka (zemské právo). Koldín dále uvádí, že je možné zřídit správce osobám obojího pohlaví, které stihla duševní choroba, a ten má povinnost se o ně i o jejich majetek starat až do jejich uzdravení nebo smrti.³⁷

³⁴ Práva městská království českého, O svědcích a svědomích, D. XXXIX. Čl. III., v KRISTIÁN Z KOLDÍNA, Pavel, JIREČEK, Josef (ed.). *Práva městská království českého a markrabství moravského: spolu s krátkou jich summou*. Vyd. 5. V Praze: Nákladem Spolku českých právníků "Všehrd", 1876, s. 127–128.

³⁵ Práva městská království českého, O svědcích a svědomích, D. XXXIX. Čl. IV., v KRISTIÁN Z KOLDÍNA, Pavel, JIREČEK, Josef (ed.). *Práva městská království českého a markrabství moravského: spolu s krátkou jich summou*. Vyd. 5. V Praze: Nákladem Spolku českých právníků "Všehrd", 1876, s. 128.

³⁶ Srov. VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 152–153.

³⁷ Práva městská království českého, O poradenství a poručnicích sirotkův a jich statkův, D. XXIV., in KRISTIÁN Z KOLDÍNA, Pavel, JIREČEK, Josef (ed.). *Práva městská království českého a markrabství moravského: spolu s krátkou jich summou*. Vyd. 5. V Praze: Nákladem Spolku českých právníků "Všehrd", 1876, s. 122.

1.3 Vývoj soukromého práva na našem území do vydání ABGB

V 18. století dochází k zásadní změně v postavení osob s duševní poruchou. Důležité je postupné ustupování od čarodějnických procesů, jejichž oběťmi byli v mnohých případech duševně choří. Za vlády Marie Terezie sice nedošlo k odstranění samotného trestného činu čarodějnictví, ale Tereziánský trestní zákon (*Constitutio criminalis Theresiana*) z roku 1768 obsahoval artikuly o kouzelnictví, čarodějnictví, věšectví a podobných věcech,³⁸ které ve svém důsledku znamenaly, že si císařovna vyhrazovala právo, každý případ týkající se čarodějnictví posoudit, zda je obžaloba podána po právu a v souladu se skutkovými zjištěními. Roku 1776 došlo dále ke zrušení tortury. Definitivně došlo k odstranění trestního činu čarodějnictví až ve Všeobecném zákoníku o zločinech a trestech Josefa II. vydaného roku 1787.

Krom výše uvedeného je 18. století významné z pohledu kodifikačních snah v oblasti občanského práva. Již v roce 1753 byla zřízena komise, jejímž cílem bylo vypracování zákoníku pro české a rakouské země s názvem *Codex Thesianus*. Výsledek ovšem zaostal za očekáváním. Předložený návrh kodexu byl spíše učebnicí a nebyl použitelný pro praxi.³⁹

Snahy o kodifikaci pokračovaly i za vlády Josefa II., který nastoupil na trůn v roce 1780. Práce šly o poznání rychleji. Josef II. se rozhodl, že nebude vyčkávat na sepsání kompletního kodexu, ale jeho jednotlivé díly budou vydávány postupně. Tak došlo již 16. 01. 1783, i přes odpor duchovenstva, k vyhlášení manželského patentu č. 117 Sb. z. s. Následoval ho patent o dědické posloupnosti z 03. 05. 1786 č. 548 Sb. z. s. Konečně dne 01. 11. 1786 byl vyhlášen zákoník, který prof. Josef Zlobický přeložil pod názvem *Wsseobecná Práva Městská. Dlj prwnj.*⁴⁰

V tomto zákoníku jsou upraveny nejen vztahy mezi manželi, ale i postavení sirotků, osob duševně chorých a vznik a zánik poručenství pro tyto osoby. Mimo jiné je v ustanovení § 88 kapitole V. uvedeno, že poručenství zaniká dosažením věku

³⁸ Samotné artikuly byly vydány již v roce 1766, protože z důvodu jejich potřebnosti nechtěla císařovna čekat až na vydání celého trestního zákoníku.

³⁹ Srov. BRAUNEDER, Wilhelm. *Österreichs Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (ABGB): eine europäische Privatrechtskodifikation*. Berlin: Duncker & Humblot, 2014, s. 32–36.

⁴⁰ Srov. SCHELLE, Karel. *Základy občanského práva. 2., upr. a rozš. vyd.* Ostrava: Key Publishing, 2010, s. 28–30.

dvacet čtyři let, ale v případě, že není osoba schopna obstarat si své záležitosti sama, ať již z důvodu tělesného postižení nebo duševní poruchy, tak má poručenství bez ohledu na věk trvat dále, o čemž má rozhodnout poručenský úřad. Obdobně pak ustanovení § 95 kapitola V. upravuje, že v případě osoby tělesně postižené, nebo stížené duševní poruchou, která si není schopna spravovat své záležitosti sama, má být ustanoven správce nad jejím jměním. V případě těch, kterým duševní porucha nebo tělesné postižení nebrání v obstarání si svých věcí, jakož i těch, kteří duševní poruchou trpí jen občas, ale mají i světlé chvíle mysli, ve kterých uskuteční určité právní jednání, není třeba ustanovovat správce jmění, i kdyby si o něj požádali. Jejich jednání je pak právně bezvadné.⁴¹

Po smrti Josefa II. a nástupu Leopolda II. na trůn došlo k utlumení kodifikačních prací a v některých oblastech došlo dokonce k návratu k dřívější právní úpravě. Za vlády jeho nástupce Františka I. kodifikační práce opět pokračovaly a dne 13. 02. 1797 byl vydán Západohaličský zákoník č. 337 Sb. z. s., který byl v upravené podobě pro všechny německé země dědičně vyhlášen dne 01. 06. 1811 pod názvem Všeobecný občanský zákoník pro veškeré německé země dědičně známý jako ABGB tedy *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie* (dále jen „ABGB“).

1.4 Všeobecný občanský zákoník (ABGB)

Dne 01. 01. 1812 nabyl účinnosti Všeobecný občanský zákoník, který lze právem považovat za vrcholné dílo předchozích kodifikačních snah. O tom svědčí i fakt, že na našem území platil až do roku 1950, kdy došlo k jeho zrušení pod vlivem mocenských a společenských změn,⁴² a autoři dnes platného a účinného občanského zákoníku se v mnohém nechali inspirovat právě ABGB.⁴³

⁴¹ Kapitola V. § 88 a 95, Všeobecná Práva Městská. Díl první v SCHELLE, Karel a Jaromír TAUCHEN. *Občanské zákoníky: kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2012, s. 200.

⁴² Tímto je myšlena platnost samotného civilního kodexu, neboť v oblasti pracovního práva platila některá ustanovení ABGB až do 60. let minulého století.

⁴³ Inspiraci v ABGB lze nalézt např. u institutu předběžného prohlášení a institutu zastoupení členem domácnosti.

1.4.1.1 Právní osobnost a svéprávnost

Všeobecný občanský zákoník je přelomový, oproti předchozí právní úpravě na našem území, hned v několika směrech. Jedním z nich je i nově nastolená přirozenoprávní idea, že každý má přirozená práva, která trvají „(...) *dokud se neprokáže zákonné omezení těchto práv.*“⁴⁴ Svěprávnost pak nastávala dosažením určitého věku⁴⁵ (případně prominutím let), přičemž dalším předpokladem bylo duševní zdraví osoby. Zvláštní ochrana se zaručovala těm, kteří pro duševní vady nebyli schopni spravovat své záležitosti. Tím byly myšleny dle tehdejší terminologie osoby *zuřivé, šílené, blbé* a dále osoby marnotratné, o kterých tak rozhodl soud. Osoby nesvéprávné byly ze svého jednání neodpovědné, neboť jen osoba rozumově vyspělá a přičetná mohla být odpovědná za své jednání.⁴⁶

Osoby zbavené svéprávnosti neměly způsobilost např. uzavřít sňatek, nabýt pro sebe držbu, sepsat platnou závěť, případně ji odvolat a dále býti poručníkem, nebo opatrovníkem.⁴⁷ Významné je z pohledu duševně chorých také ustanovení § 865, kde je uvedeno „*Kdo nemá užívání rozumu (...) nemají způsobilost nabídku ani učiniti, ani přijmouti.*“ Zákon zde hovoří o „*užívání rozumu*“. Je nezbytné správně interpretovat, co si pod tímto pojmem máme představit. Sedláček k tomu uvádí, že se jedná o osoby při smyslech. Z povahy věci to vylučuje osoby duševně choré, tedy *zuřivé, šílené a blbé*. Dále se pak jedná o osoby, které stihla dočasná duševní pomatenost, pro kterou je zásadně narušena schopnost člověka rozumně jednat.⁴⁸ Tato zásada je dále modifikována zněním téhož ustanovení, které připouští možnost přijmout nabídku, která je ku prospěchu dané osoby, ale v případě, že by ji měla nějakým způsobem zavazovat, tak k platnému uzavření je třeba souhlasu zástupce nebo soudu.

⁴⁴ Srov. § 17 ABGB.

⁴⁵ Nejprve dosažením dvacet čtyři let věku, následně byla tato hranice snížena na dvacet jedna let.

⁴⁶ Srov. ANDRES, Bedřich, Antonín HARTMANN, František ROUČEK a Jaromír SEDLÁČEK. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl I, (§§ 1 až 284), Repr. pův. vyd. r. 1935. Praha: Codex Bohemia, 1998, s. 211–212.

⁴⁷ Srov. § 49, § 191, § 281, § 310, § 566 a § 568 ABGB.

⁴⁸ Srov. SCHROTZ, Karel, Bedřich ANDRES, Vladimír FAJNOR, Adolf ZÁTURECKÝ, Antonín HARTMANN, František ROUČEK a Jaromír SEDLÁČEK. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl IV. (§§ 859 až 1089), Repr. pův. vyd. z r. 1936. Praha: Codex Bohemia, 1998, s. 61.

Již jsem uvedl, že osoby nesvéprávné jsou neodpovědné ze svého jednání. Ustanovení § 1307 až 1310 ABGB nám pak podává bližší výklad k odpovědnosti za škodu a o náhradě škody. Pokud se osoba sama uvedla do stavu nepřičetnosti, pak je za způsobenou škodu odpovědná. Náhrada za způsobenou škodu osobou *šilenu* či *blbou* nenáleží tomu, komu z vlastního přičinění škoda vznikla. Odpovědnost za škodu způsobenou osobou svěřenou nesou zákonní zástupci. Konečně § 1310 připouští možnost soudu uvážit, zda poškozenému náleží náhrada celé škody nebo její části. Toto ustanovení se použije subsidiárně k předchozím, neboť poškozený by se měl náhrady škody domáhat nejprve po tom, kdo škodu způsobil, případně po zákonném zástupci nepřičetné osoby.⁴⁹

1.4.1.2 Poručenství a opatrovnictví

Všeobecný občanský zákoník rozlišuje poručenství a opatrovnictví a věnuje jim úctyhodných 97 paragrafů. Nejprve vysvětlím tyto dva instituty v původní podobě, tedy před novelizací v podobě císařského nařízení č. 207/1916 ř. z.

Rozdíl mezi poručenstvím a opatrovnictvím je podle § 188 „*Poručníkovi náleží především péče o osobu poručenice, ale zároveň také správa jeho jmění. Opatrovníka se užívá k obstarání záležitostí osob, které z jiného důvodu než pro nezletilost nejsou s to, aby je obstarávaly samy.*“ Ačkoli je zákon rozlišuje, tak jsou si tyto instituty v mnohem podobné a často se prolínají. Kupříkladu opatrovník osoby nesvéprávné a poručník dítěte do 7 let, vykonávají tuto stejnou agendu, tedy starají se o osobu svěřenou, spravují její majetek a rozhodují za ní.

Než se se budu věnovat institutu opatrovnictví, který je zásadní pro osoby s duševní poruchou, tak si dovolím několik málo poznámek k institutu poručenství. Poručenství se zřizovalo nad nezletilci závětí, ze zákona, nebo rozhodnutím soudu. Končilo úplně smrtí osoby svěřené, pominutím překážky výkonu moci otcovské,⁵⁰

⁴⁹ Srov. ANDRES, Bedřich, Antonín HARTMANN, František ROUČEK a Jaromír SEDLÁČEK. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl V, (§§ 1090 až 1341), Repr. pův. vyd. z r. 1937. Praha: Codex Bohemia, 1998, s. 824–832.

⁵⁰ „*Pozbude-li otec užívání; bude-li prohlášen za marnotratníka; nebo bude-li odsouzen pro zločin k trestu vězení na dobu delší jednoho roku; vystěhuje-li se svémocně; nebo je-li déle jednoho roku nepřítomen, aniž dá zprávu o svém pobytu; ustanou účinky moci otcovské a zřídí se poručník; pomínou-li však tyto překážky, nabude otec zase svých práv.*“ In § 176 ABGB.

úředním propuštěním poručníka, zletilostí nastalou prominutím let a skutečnou zletilostí. Ovšem u zletilého, jenž trpí duševní nebo tělesnou vadou, nebo se chová marnotratně, případně je dán jiný vážný důvod, může na návrh poručníka nebo příbuzných svěřené osoby rozhodnout poručnický soud o prodloužení poručenství.

Opatrovnictví mělo původně jednotnou právní úpravu pro všechny typy, ať k jeho zřízení vedl jakýkoliv zákonem předpokládaný důvod. Až roku 1916 bylo samostatně a precizněji upraveno opatrovnictví duševně chorých a osob marnotratných. Do této doby byla tato problematika upravena v ABGB. O institutu opatrovnictví pojednává § 269, který uvádí „*Osobám, které nejsou s to, aby samy své záležitosti obstarávaly a svých práv hájily, ustaví soud, není-li ani moci otcovské ani moci poručenské, kurátora neboli opatrovníka.*“⁵¹ Smysl tohoto ustanovení je zřejmý, ale je třeba zodpovědět, kterých osob se týká. Zákon uvádí, že jde o osoby nezletilé, které mají majetek v jiné zemi, nebo které nemohou být v konkrétním případě zastupovány otcem nebo ustanoveným poručníkem, dále pak zletilé osoby *šilené, blbé* nebo marnotratné, přičemž to, že je osoba marnotratná musí prohlásit soud, a konečně osoby nenarozené či nepřítomné, trestanci a v některých případech i osoby hluchoněmé.

O tom zda je osoba, jak zákon hovoří, *šilená* nebo *blbá* mohl rozhodnout jen soud. Ten při svém rozhodování vycházel ze zjištění soudních lékařů. Stejně tak v případě marnotratníka zkoumal soud, zda jsou dány důvody pro zřízení opatrovnictví, zda se osoba chová rozchazovačně ve vztahu k majetku a zda svým svévolným počínáním a uzavíráním nevýhodných výpůjček, dala sebe či rodinu „*všanc budoucí nouzi*“.⁵² Pokud soud shledal, že jde o osoby stížené duševní poruchou, nebo o marnotratníky, tak toto zjištění vyhlásil veřejně.

U osob hluchoněmých bych rád dodal, že byla-li taková osoba zároveň *blbá*, tak zůstávala i po dosažení zletilosti pod poručenstvím. Pokud ovšem dosáhla zletilosti a byla schopna obstarat si své záležitosti, nebylo možné ji proti její vůli přidělit opatrovníka. Pouze při jednání před soudem jej míti musela.

Opatrovnictví končilo ve chvíli, kdy byl naplněn účel jeho zřízení, tedy opatrovník vykonal jemu svěřené úkoly, osoba si byla schopna opět obstarat své

⁵¹ Srov. § 269 ABGB.

⁵² Srov. § 273 ABGB.

záležitosti sama, marnotratník se trvale zlepšil ve svém chování a osoba *šilena* či *blbá* nabyla opětovně zdravého rozumu. Poslední případ byl podroben pečlivému lékařskému zkoumání.⁵³

Císařským nařízením č. 276/1914 ř. z., byly zřízeny tzv. Poručnické rady, které měly poskytovat podporu poručnickým soudům. Jejich členy mohly být pouze svéprávné osoby obojího pohlaví, dále zástupci církve a náboženských společností, školy a místně příslušné obce, a pak také ty osoby, které se zabývají problematikou péče o mládež a věci s tím spojených. Členové byli povoláváni na dobu pěti let a měli právo užívat titul „sirotčí rada“. Činnost rady spočívala převážně v tom, že informovala soud ve věcech týkajících se poručenství a opatrovnictví, především jestli je třeba tyto instituty pro někoho zřídit nebo prodloužit dobu jejich trvání, dále podávali informace o zanedbání povinností poručníka či opatrovníka apod.⁵⁴

1.4.1.3 Řád o zbavení svéprávnosti

Významnou změnu v oblasti právního jednání osob stížených duševní poruchou přineslo císařské nařízení č. 207/1916 ř. z. O zbavení svéprávnosti. Název tohoto nařízení je poněkud zavádějící a je třeba k němu podat krátký výklad. Ve čtenáři totiž může oprávněně vzbuzovat dojem, že jeho ustanovení dopadají pouze na zletilé svéprávné osoby, které pro zákonem předpokládané důvody budou svéprávnosti zbaveny. Tento závěr by byl ovšem nesprávný, neboť nová úprava umožňovala nejen zbavení svéprávnosti, ale i její částečné omezení, a v případě nezletilých zastavení nabytí svéprávnosti, ke které by jinak s ohledem na přibývajících léta a přibližování se věku zletilého docházelo.⁵⁵

Nová úprava zbavení svéprávnosti rozlišovala úplné a částečné zbavení svéprávnosti. V případě, že byla pro choromyslnost nebo slabomyslnost osoba starší

⁵³ Srov. § 283 ABGB.

⁵⁴ Srov. ANDRES, Bedřich, Antonín HARTMANN, František ROUČEK a Jaromír SEDLÁČEK. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl I, (§§ 1 až 284), Repr. pův. vyd. r. 1935. Praha: Codex Bohemia, 1998, s. 1119–1121.

⁵⁵ Srov. ANDRES, Bedřich, Antonín HARTMANN, František ROUČEK a Jaromír SEDLÁČEK. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl I, (§§ 1 až 284), Repr. pův. vyd. r. 1935. Praha: Codex Bohemia, 1998, s. 1069.

sedmi let nezpůsobilá k obstarání si svých záležitostí, pak mohla být plně zbavena svéprávnosti.

V případě osob zletilých, které trpěly choromyslností nebo slabomyslností, ale za pomoci podpůrce byly způsobilé si své záležitosti obstarat samy, mohl soud přistoupit k částečnému omezení svéprávnosti.

Setkáváme se také s novými pojmy *choromyslnost* a *slabomyslnost*. Svoboda dospěl k názoru, že užitím těchto dvou pojmů, namísto jednoho společného a jistě zcela postačujícího, tedy duševní porucha, chtěl zákonodárce navázat na předchozí úpravu v ABGB. Pojem choromyslnost v sobě obsahuje dříve užívanou *zuřivost* a *šílenost*, slabomyslnost pak lze vykládat jako moderní výraz pro *blbost*.⁵⁶

Zákon dále upravuje dva další důvody, pro které může být svéprávnost osoby částečně omezena. Jsou jimi marnotratnictví a pijáctví, případně užívání jiných návykových látek.

Marnotratnictví pro nás nepředstavuje nový pojem, již jsem o něm několikrát hovořil. Zajímavé je, že nová úprava je co do důvodů pro omezení svéprávnosti širší než úprava obsažená původně v ABGB. V tom bylo třeba splnit více kumulativních podmínek. Úprava v císařském nařízení se omezuje toliko na jeden důvod a to „*když marnotratnictvím vydávají sebe nebo svou rodinu v nebezpečí nouze*“

Nově je také upravena problematika osob, které pro nadměrné užívání alkoholu nebo jiných omamných látek vydávají sebe nebo svou rodinu v nebezpečí nouze, ohrožují bezpečnost dalších osob, případně potřebují pomoc s řádným obstaráním svých záležitostí. Tyto zletilé osoby mohly být také ve svéprávnosti částečně omezeny.

Důsledkem úplného zbavení svéprávnosti je, že taková osoba byla postavena na roveň dítěte před dovršením sedmi let věku, tedy byla nezpůsobilá právně jednat, s tím rozdílem, že mohla platně pořídit závěť, pokud byla při samotném pořizování při smyslech.

V případě částečného omezení svéprávnosti pro choromyslnost nebo slabomyslnost mohla tato osoba vstupovat do manželství jen se souhlasem soudu nebo

⁵⁶ Srov. ANDRES, Bedřich, Antonín HARTMANN, František ROUČEK a Jaromír SEDLÁČEK. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl I, (§§ 1 až 284), Repr. pův. vyd. r. 1935. Praha: Codex Bohemia, 1998, s. 1071.

podpůrce. Pořizovat závět' mohla pouze ústně před soudem a dále se stavěly v její prospěch promlčecí lhůty. V ostatních oblastech byly způsobilé jednat obdobně jako dospělí nezletilci.⁵⁷

Osoby marnotratné a užívající návykové látky byly pak částečně omezeny ve způsobu a rozsahu nakládání s majetkem při pořizování závěti. V ostatních oblastech mohly také jednat jako dospělí nezletilci.

Osobám zbavených svéprávnosti pak byl ustanoven opatrovník, který měl stejný rozsah práv a povinností jako poručník dítěte mladšího sedmi let. V případě osob částečně svéprávných se setkáváme s novým institutem podpůrce. Tento měl obdobné postavení jako poručník nezletilých s tím rozdílem, že z jeho popudu a se souhlasem opatrovnického soudu, mohl být jeho svěřenec umístěn do léčebného ústavu, pokud by to pro něho bylo prospěšné. Netřeba zmiňovat, že k tomu mělo být přistoupeno, až jako k nejzazší možnosti.

V případě, že bylo zahájeno řízení o omezení nebo zbavení svéprávnosti, pak byl osobě doposud svéprávné ustanoven prozatímní podpůrce. Tímto krokem nebyla osoba omezena jakkoli ve své svéprávnosti. Jednalo se jen o ochranu osoby, o jejíž svéprávnosti se mělo rozhodnout. Ta mohla nadále právně jednat, ale v případě, že toto jednání bylo v rozporu s jednáním prozatímního podpůrce, tak mělo přednost a nadále zůstávalo v platnosti jednání podpůrce.

1.5 Meziválečné období Československého státu

Po vyhlášení samostatného Československého státu dne 28. 10. 1918 byly na základě recepční normy převzaty právní přepisy rakousko-uherské monarchie. Tím nastal v tehdejším státě stav právního dualismu, kdy na našem území platilo právo rakouské a na území Slovenska a v Podkarpatské Rusi právo uherské, které mělo svůj základ v právu obyčejovém. Převládal logický zájem tento nežádoucí stav odstranit. Otázkou bylo, jakým způsobem k tomu přistoupit. Nabízelo se hned několik variant, byly jimi např. překlad rakouského občanského zákoníku a rozšíření jeho platnosti na celém území státu nebo jeho revize s přihlédnutím k platnému právu na Slovensku

⁵⁷ Osoby ve věku 14 až 20 let.

a Podkarpatské Rusi. Odborná veřejnost, reprezentovaná např. profesory Krčmářem a Svobodou, se jednoznačně přikláněla k opatrné revizi.

Ministerstvo spravedlnosti tedy v roce 1920 zřídilo komisi, která měla vytvořit novou podobu občanského zákoníku. V roce 1932 byl návrh nového zákona rozeslán do připomínkového řízení, v roce 1935 došlo k revizi návrhu zákona a byla vyhotovena jeho definitivní podoba, která byla předložena jako „*Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník*“ (Tisk č. 844) roku 1937. Tento návrh ovšem neměl, s ohledem na vnitropolitickou situaci, příliš velkou šanci, aby byl parlamentem přijat. Proti novému kodexu, ačkoli jej podporovala tehdejší vládní koalice, vystoupila celá řada opozičních politiků, ať už zástupci maďarské a slovenské menšiny, dále pak i zástupci strany lidové. Poslanci také předložili celou řadu pozměňovacích návrhů. Pokud by byly všechny zapracovány do vládního návrhu, tak by rázem vznikl úplně nový kodex odlišný od původního. Další ranou pro vládní návrh představovala mnichovská krize, v jejímž důsledku došlo k okleštění území Československého státu. I po tom se ovšem uvažovalo, že by došlo k jeho přijetí *formou vládního nařízení*.⁵⁸ Poslední a definitivní ranou byl vznik Protektorátu Čechy a Morava a odtržení Slovenska.⁵⁹

1.6 Občanský zákoník z roku 1950

S revolučním rokem 1948 a po tzv. Vítězném únoru nastaly významné změny v oblasti soukromého práva, ale nejen v něm. Změny se týkaly všech právních oborů a měly dopad na celou společnost. Výsledkem byl odklon od prvorepublikového práva a snaha nahradit jej v co nejkratší době novými předpisy, které měly mít svůj předobraz v sovětské právní nauce. Památný je k tomuto výrok prezidenta Gottwalda z června 1948, kdy pravil, že „*je třeba zlikvidovat nemožný stav, kdy u nás platí zákony z doby Marie Terezie*“.⁶⁰ Výše uvedené cíle měly být splněny v období tzv. právnícké dvouletky. Během dvou let měly být sepsány nové kodexy v hlavních oblastech práva

⁵⁸ Srov. DVOŘÁK, Jan, Karel MALÝ a Karolína ADAMOVIČ. *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s. 104.

⁵⁹ Srov. VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Vývoj soukromého práva na území českých zemí*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 308–327.

⁶⁰ Srov. KADLECOVÁ, Marta. *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, s. 109.

veřejného a soukromého, které měly odrážet novou socialistickou státní ideologii a měly jasně deklarovat odmítnutí předchozího buržoazního práva. Výsledkem kodifikačních snah byl mimo jiné zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník (dále jen „OZ 1950“), který představoval nově nastolený směr v oblasti soukromého práva.

Způsobilost k právům a povinnostem (dnes právní osobnost) byla v OZ 1950 upravena v části druhé hlavě I. a její rozsah a úprava se zdánlivě nelišily od právní úpravy předchozí. Způsobilost k právům a povinnostem vznikala v zásadě narozením člověka a zanikala smrtí. Ustanovení zákona pamatovalo i na případ nascitura, který měl určitou způsobilost k právům a povinnostem, narodil-li se živý. Ačkoli se tedy může zdát, že rozsah úpravy této oblasti nedosáhl větších změn, tak prof. Knappová k tomu uvádí opačné stanovisko „*V souladu s ekonomickým donucením dlužno však v buržoazní společnosti hledat omezení způsobilosti k právům a povinnostem nikoli přímo v předpisech práva, nýbrž ve vztazích ekonomických, v třídní nerovnosti, která plnou způsobilost k právům a povinnostem de facto vyhrazovala třídě kapitalistů a příslušníků tříd vykořisťovaných ve skutečnosti v jejich způsobilosti k právům a povinnostem velmi podstatně omezovala.*“⁶¹ Nelze ovšem říci, že by nová úprava toto změnila. Je nesporné, že každý má způsobilost k právům a povinnostem, což ale neznamená, že každý skutečně bude moci některá práva uplatnit, vzhledem k jeho ekonomické situaci, společenském postavení atd.

Způsobilost k právním úkonům (dnes způsobilost k právnímu jednání, respektive svéprávnost) je dále upravena v § 9 až 14 OZ 1950. Zajímavostí je, že tento zákon stále používá i pojem svéprávnost a to hned na několika místech, definitivně byl opuštěn až následujícím občanským zákoníkem, ale o tom až později.

Způsobilost k právním úkonům se nabývala postupně v několika stupních v závislosti na rozumové vyspělosti jedince, na schopnosti hodnotit a ovládat své chování, a na kvalitě jeho vůle.

I. Osoby mladší šesti let neměly způsobilost vůbec.

II. Osoby ve věku šest až čtrnáct let mohly činit jen takové právní jednání, které jim bylo ku prospěchu a které je přiměřené jejich věku.

⁶¹ KNAPPOVÁ, Marta. *Právní subjektivita a způsobilost k úkonům v československém občanském právu*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961, s. 12–13.

- III. Nezletilí, kteří dovršili patnácti let, mohli navíc uzavírat pracovní smlouvy a svobodně nakládat s odměnou za práci.
- IV. Zákon předpokládá, že plná rozumová a volní schopnost je rozvinuta u osoby zletilé, která tak nabývala plné svéprávnosti.⁶² Věk zletilosti se nově posunul na osmnáct let, čímž došlo k jeho snížení oproti rakouskému právu (dvacet čtyři let) i oproti prvorepublikovému (dvacet jedna let). Touto změnou věkové hranice došlo dále ke sjednocení věku, kdy se nabývala plná svéprávnost a aktivní volební právo.

Výše uvedené dělení je pak úzce spjato s institutem zbavení svéprávnosti, neboť při úplném zbavení svéprávnosti byly osoby ze všech uvedených stupňů postaveny na roveň dítěte, které nedovršilo šest let. Byly tedy absolutně nezpůsobilé k právním úkonům. Částečně mohla být svéprávnost omezena pouze u osob zletilých, které pak byly postaveny na roveň osobám nezletilým starším patnácti let.

Důvodem, pro který bylo možné zbavit osobu svéprávnosti, byla existence duševní choroby, která neměla pouze přechodný charakter, a kvůli které si osoba nebyla schopna obstarat své věci. V případě, že si zletilá osoba nebyla schopna náležitě obstarat své záležitosti z důvodu duševní poruchy nepřechodného charakteru nebo z důvodu vlivu návykových látek, bylo možné přistoupit k částečnému zbavení svéprávnosti.

Zajímavé je, že OZ 1950 již neuznává jako důvod pro částečné omezení svéprávnosti tzv. marnotratnictví. Odůvodněná osnova OZ 1950 k § 15 a § 16 k tomu uvádí „*Na rozdíl od dosavadního právního stavu nejeví se vhodným uznat jako důvod pro částečné zbavení svéprávnosti také marnotratnictví, neboť dřívějším zbavováním svéprávnosti z tohoto důvodu byla sledována ochrana jen majetkových zájmů chráněnce, zejména však majetkových zájmů příslušníků jeho rodiny. Ostatně nový způsob života a vyspělost našeho obyvatelstva ukázaly, že tzv. marnotratníků ubývá, takže by zbavení svéprávnosti z tohoto důvodu nemělo ani praktického významu. Podle statistických dat bylo v roce 1937 z celkového počtu zbavení svéprávnosti zbaveno pro*

⁶² Nezletilá osoba se dále mohla stát svéprávnou, pokud uzavřela manželství, byť to by bylo později prohlášeno za neplatné. Stejně tak bude zachována plná svéprávnost, pokud manželství zanikne dle § 10 odst. 2 OZ 1950.

marnotratnost 5,9% osob, v roce 1947 a 1948 pak bylo zbaveno pro marnotratnost jen 1,5% z celkového počtu zbavení svéprávnosti.“⁶³

V případě úplného nebo částečného zbavení svéprávnosti musel být pro rozsah, ve kterém osoba nebyla způsobilá k právním úkonům, ustanoven opatrovník. Oproti úpravě v ABGB je dle důvodové zprávy k osnově OZ 1950 cílem opatrovníka nejen ochrana a správa majetku opatrovance, ale hlavně péče o opatrovance ve smyslu obstarání léčby duševní poruchy nebo snaha o napravení jeho povahových vad, jakými jsou nadměrné užívání návykových nebo omamných látek.⁶⁴

Osoba tělesně postižená, která si pro své postižení obtížně obstarávala své věci, měla právo na opatrovníka, pokud si o něj požádala. V rámci této žádosti muselo být uvedeno, v jakých oblastech by měl opatrovník za žádající osobu jednat, a na základě toho pak soud stanovil meze oprávnění opatrovníka.

Odvrácenou stranou způsobilosti k právnímu jednání je jednání protiprávní a z něj plynoucí deliktní způsobilost. Deliktní způsobilost lze vymezit jako způsobilost vlastním protiprávním jednáním založit odpovědnostní vztah. Ovšem, aby bylo možné takový odpovědnostní vztah založit, musí mít osoba škůdce patřičnou rozumovou vyspělost, aby si byla schopna uvědomit škodlivost svého jednání. Souhrn ustanovení týkajících se deliktní způsobilosti nezaznamenal převratnou změnu oproti dříve platné úpravě. Projevily se v ní jisté odchylky, které souvisely s novým rozdělením věkových skupin, podle kterých osoby postupně nabývaly svéprávnosti.

Dalším zajímavým jevem, který se týkal deliktní způsobilosti osob stížených duševní poruchou, je, že byla-li taková osoba zbavena zcela svéprávnosti, tak byla absolutně bez dalšího nezpůsobilá k právním úkonům. Pokud ovšem taková osoba jednala protiprávně, tak bylo třeba zkoumat, zda nejednala v tzv. světlé chvíle a neuvědomovala si tedy škodlivost a protiprávnost takového svého jednání, nebo zda si i přes duševní poruchu a při absenci tzv. světlého okamžiku uvědomovala, že jedná

⁶³ Důvodová zpráva k zákonu č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, dostupné na: http://psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_10.htm

⁶⁴ Tamtéž.

protiprávně a škodlivě. Pak by byla jednající osoba za takové protiprávní jednání odpovědná.⁶⁵

1.7 Občanský zákoník z roku 1964

Důležitý milník nejen pro občanské právo představoval rok 1960, ve kterém byla přijata nová ústava Československa.⁶⁶ Úvodní pasáž v ústavě obsahovala deklaraci, že „*Socialismus v naší zemi zvítězil!*“ a vzhledem k tomu, že se již podařilo naplnit zásadu „*Každý podle svých schopností, každému podle jeho práce!*“, je třeba v dalším budování státu a společnosti prosazovat novou ideu „*Každý podle svých schopností, každému podle jeho potřeb!*“. Z toho důvodu bylo nutné přizpůsobit soukromé právo výše uvedeným změnám. Výsledkem zasedání Ústředního výboru Komunistické strany Československa ze dne 8. 12. 1960 pak byl požadavek na vypracování nové kodifikace občanského práva, které by mělo odpovídat myšlenkám nové ústavy.⁶⁷

Na základě výše uvedeného požadavku započaly práce na nové kodifikaci, které vyvrcholily přijetím třech hlavních a několika dalších navazujících zákonů. V roce 1963 a 1964 byl přijat Zákoník mezinárodního obchodu č. 101/1963 Sb., Občanský zákoník č. 40/1964 Sb. a Hospodářský zákoník č. 109/1964 Sb., dále např. Zákon o rodině č. 94/1963 Sb. a Zákoník práce č. 65/1965 Sb. Je zde možné sledovat záměr upravit zákonem jen určitou oblast společenských vztahů a to nikoli v jedné kodifikaci civilního práva, jak bylo činěno doposud a jak bylo i běžné ve zbytku Evropy.

Oblast způsobilosti k právním úkonům doznala oproti předchozí úpravě značných změn. Byla vypuštěna poměrně komplikovaná struktura věkových kategorií, podle kterých se nabývalo postupně způsobilosti k právním úkonům (svéprávnosti). Zákon nově stanovil, že plné způsobilosti k právním úkonům se nabývá zletilostí, tedy dovršením osmnácti let věku. Před dovršením osmnácti let věku mohla nezletilá

⁶⁵ Srov. KNAPPOVÁ, Marta. *Právní subjektivita a způsobilost k úkonům v československém občanském právu*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961., s. 92–94.

⁶⁶ Ústavní zákon č. 100/ 1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky.

⁶⁷ Srov. VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Vývoj soukromého práva na území českých zemí*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 445–446.

osoba nabyt plné způsobilosti jen v případě uzavření manželství a to i neplatného.⁶⁸ Došlo také k opuštění stigmatizujícího termínu „svéprávnost“ a napříště se používá již jen způsobilost k právním úkonům. Z toho důvodu muselo dojít ke změně terminologie i v oblasti zbavení svéprávnosti, kdy nově mohlo dojít ze zákonem předpokládaných důvodů k omezení nebo zbavení způsobilosti k právním úkonům.⁶⁹

⁶⁸ V případě, že manžel již dovršil osmnácti let nebo manželka otěhotněla. Srov. § 13 zákona o rodině č. 94/1963 Sb.

⁶⁹ Srov. MAREČKOVÁ, Jana a Maroš MATIAŠKO. *Člověk s duševním postižením a jeho právní jednání: otázka opatrovnictví dospělých*. Praha: Linde, 2010, s. 61–62.

2 Vymezení základních pojmů

Pro správné pochopení předmětné problematiky, je nezbytné, abych nejprve vymezil některé základní nové a staronové pojmy, které používá OZ 2012. Jsou jimi právní jednání, svéprávnost a duševní porucha. Nový občanský kodex konečně napravil deficit právní úpravy, který panoval v našem právním řádu vůči osobám s duševní poruchou. Přinesl novou úpravu postavení duševně postižených osob a zavedl celou řadu institutů, které mají v co nejširší možné míře umožnit těmto osobám samostatně právně jednat. To je v souladu se současným trendem, kdy je snaha opustit praxi tzv. náhradního rozhodování a přiklonit se k rozhodování podporovanému.

V následujících odstavcích přináším rozbor těch nejdůležitějších pojmů, jež jsou pro dané téma relevantní.

2.1 Právní jednání

Právní jednání je druhem právní skutečnosti. V hlavě V. OZ 2012, která nese název „*Právní skutečnosti*“, není tento pojem definován. Mnohem sdílnější je v tomto ohledu literatura věnující se krom jiného právním skutečnostem. Ta je popisuje jako ty skutečnosti, s nimiž objektivní právo spojuje určitý následek ve smyslu vzniku, změny nebo zániku právního vztahu.⁷⁰ Jedním z možných dělení, které používá právní nauka, je dělení právních skutečností na ty, ve kterých je obsažen prvek vůle a ty, ve kterých obsažen není, či přesněji řečeno být nemůže.⁷¹ Do skupiny právních skutečností, které nutně musí obsahovat projev vůle, patří právní jednání (jakož i protiprávní jednání) a konstitutivní rozhodnutí orgánů veřejné moci. Do skupiny mimovolních právních skutečností řadíme právní události a protiprávní stavy. Dále nemohu opomenout tzv. vytvoření věci, které je zvláštním případem. K vytvoření věci totiž může dojít k vytvoření věci záměrně, ale stejně tak může k jejímu vytvoření dojít mimovolně, řekněme náhodně, například osobou rozumově nevyspělou či stíženou

⁷⁰ Srov. GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 6., aktualiz. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 146–147.

⁷¹ Srov. ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Právní jednání podle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.: komentář, srovnání se zahraničím a vybraná platná judikatura*. 2. vyd. Praha: Linde Praha, 2013, s. 12.

duševní poruchou. To ovšem samozřejmě neznamená, že by nemělo jít z pohledu práva o relevantní právní skutečnost.

Nová právní úprava přivedla v užívání pojem právní jednání, který nahradil dřívější pojem právní úkon, který používal OZ 1950 od 01. 01. 1950, přičemž stejnou terminologii převzal i zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (dále jen „OZ 1964“). Právní úkon byl do českého práva přejat z důvodu jeho pochopitelnosti a dále proto, že se jedná o slovakismus, což mělo podpořit unifikaci českého a slovenského práva.⁷² Pro pořádek ovšem musím uvést, že již před OZ 1950 byl termín právní úkon používán a to v jednotlivých komentářích k ABGB. Ten v době své účinnosti na našem území nebyl přeložen do češtiny, ale byla k němu vydána celá řada komentářů a neoficiálních překladů.⁷³

Ustanovení § 574 OZ 2012 uvádí, že „*právní jednání vyvolává právní následky, které jsou v něm vyjádřeny*“.⁷⁴ Jedná se tedy o takový projev vůle, který směřuje ke vzniku, změně nebo zániku práv a povinností. Vůle může být projevena dvojným způsobem a to pozitivně, tedy konáním, a negativně, tedy opomenutím.

2.1.1 Neplatnost právního jednání

Právní úprava OZ 2012 vychází ze zásady „*potius valeat actus quam pereat*“,⁷⁵ která je obecně přijímanou zásadou a zákonodárce považoval za vhodné tuto zásadu uvést v úvodním ustanovení zákona v části týkající se neplatnosti právního jednání. To jasně naznačuje úmysl zákonodárce explicitně vyjádřit zájem na tom, aby se právní jednání považovalo pokud možno spíše za platné, než za neplatné. Toto explicitní vyjádření považuje zákonodárce za vhodné zejména proto, že dosavadní ustálená judikatura soudů ve věci platnosti či neplatnosti právního jednání odrážela opačný

⁷² Srov. ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Právní jednání podle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.: komentář, srovnání se zahraničím a vybraná platná judikatura*. 2. vyd. Praha: Linde Praha, 2013, s. 13.

⁷³ Příkladem mohu uvést Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Jehož autory byli František Rouček a Jaromír Sedláček.

⁷⁴ Viz § 574 OZ 2012.

⁷⁵ Lepší právní jednání zhojit než zrušit.

trend.⁷⁶ Samozřejmě je nezbytné u předmětného právního jednání posoudit, zda je vůbec možné jej za platné považovat. Výše uvedená zásada je vyjádřena v § 574 „*Na právní jednání je třeba spíše hledět jako na platné než jako na neplatné.*“⁷⁷

2.1.2 Absolutní neplatnost právního jednání

Zákon OZ 2012 rozlišuje dva druhy neplatnosti právního jednání, jsou jimi neplatnost absolutní a relativní. Vychází ze zásady, že ve většině případů, kdy je pochyb o platnosti právního jednání, se právní jednání považuje za relativně neplatné, pouze pokud dochází k rozporu se zákonem stanovenými zásadami, tak je na právní jednání nahlíženo jako na absolutně neplatné.⁷⁸ Tato premisa je vyjádřena v již zmiňovaném ustanovení § 574 OZ 2012. V případě absolutní neplatnosti právního jednání k ní soud přihlíží z úřední povinnosti. V souladu s ustálenou judikaturou k ní přihlédne v případě, že je zcela zjevná, v opačném případě jen na základě tvrzení účastníků.⁷⁹

Hlavní důvody vedoucí k absolutní neplatnosti právního jednání jsou vyjádřeny v § 588 OZ 2012. Jsou jimi 1/ *Právní jednání se přičí dobrým mravům*, 2/ *Právní jednání odporuje zákonu a zároveň zjevně narušuje veřejný pořádek* a 3/ *počáteční nemožnost plnění*. Bylo by ovšem nesprávné považovat tento výčet za úplný a kompletní. Další důvody znamenající absolutní neplatnost právního jednání jsou uvedeny v § 581 věta první a § 582 OZ 2012 tj. 4/ *Nezpůsobilost právně jednat z důvodu omezené nebo částečné svéprávnosti* a 5/ *Nedostatek formy právního jednání*.

Ad 1/ Právní jednání přičící se dobrým mravům.

Právní jednání je absolutně neplatné, pokud je rozpor s dobrými mravy jednoznačně rozpoznatelný.

⁷⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, s. 140–141. Dostupná na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf> [cit. 2016-02-27].

⁷⁷ Viz § 574 OZ 2012.

⁷⁸ Srov. HURDÍK, Jan. *Občanské právo hmotné: obecná část, absolutní majetková práva*. 2., aktualiz. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014, s. 180–182.

⁷⁹ „*Ke skutečnostem, které mají za následek absolutní neplatnost právního úkonu, přihlíží soud i bez návrhu, ovšem jen v případě, že vyjdou v řízení najevo. Soud není povinen z úřední povinnosti zkoumat všechny skutečnosti, které by mohly mít za následek absolutní neplatnost právního úkonu, jehož platnost k návrhu účastníka zkoumá.*“ In rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 08. 02. 2001, sp. zn. 22 Cdo 752/99.

Ad 2/ Jednání odporující zákonu a zároveň zjevně narušující veřejný pořádek

V případě, že právní jednání odporuje zákonu, tak je dále třeba posoudit, zda zásadně narušuje veřejný pořádek. Pokud tomu tak je a zákon s takovým to zásahem do veřejného pořádku spojuje neplatnost právního jednání, pak se jedná o absolutně neplatné právní jednání. Toto je ovšem nutné posuzovat s ohledem na zásadu „*potius valeat actus quam pereat*“.⁸⁰

Ad 3/ Počáteční nemožnost plnění.

Zákon rozlišuje dva druhy nemožnosti plnění a to počáteční a následnou. Z těchto dvou typů pouze počáteční nemožnost plnění vede k absolutní neplatnosti právního jednání, přičemž následná nemožnost plnění znamená zánik závazku.

Ad 4/ Nezpůsobilost právně jednat z důvodu omezené nebo částečné svéprávnosti.

Právní jednání osoby částečně svéprávné, tedy osoby nezletilé, která nenabyla před dosažením osmnácti let věku plné svéprávnosti podle § 30 odst. 2 nebo § 37, je v rozsahu jednání, ke kterému není způsobilá,⁸¹ absolutně neplatné. A to z toho důvodu, že takové jednání je přímo v rozporu se smyslem a účelem zákona a také s veřejným pořádkem. Také lze usuzovat, že o relativní neplatnost právního jednání nepůjde z toho důvodu, že pokud je nezletilý k některému jednání nezpůsobilý, tak tím spíše bude nezpůsobilý namítat jeho neplatnost. Podle názoru Dobrovolné by absolutní neplatnost právního jednání nezletilého měla nastoupit jen v případě, že by mu takové jednání způsobovalo újmu, pokud mu přináší prospěch, tak by mělo být platné.⁸²

Jedná-li osoba omezená ve svéprávnosti v rozsahu, ve kterém byla omezena, tak je takové jednání absolutně neplatné a to ze srovnatelných důvodů, jako v případě jednání osoby nezletilé. Nelze předpokládat, že osoba nezpůsobilá k určitému jednání, bude způsobilá namítat jeho neplatnost. Výše prezentovaný názor Dobrovolné, vztahující se k platnosti právního jednání nezletilých, ke kterému sice nejsou způsobilí, ale je jim ku prospěchu, který není obsažen v zákonné úpravě, je na druhou stranu obsažen v úpravě týkající se osob omezených ve svéprávnosti. Podle § 65 odst. 1 lze

⁸⁰ Srov. DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 190–191.

⁸¹ Dále je třeba zohlednit, zda jí nebyla částečná svéprávnost rozšířena podle § 32 a § 33 OZ 2012.

⁸² Srov. DOBROVOLNÁ, Eva. In LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 2093–2094.

právní jednání prohlásit za neplatné v případě, že jej učinila osoba, která k němu nebyla dostatečně způsobilá, ale toto jednání jí musí působit újmu. Dále je v § 65 odst. 2 kladen důraz na projevenou vůli jednajícího v případě, že osoba omezená ve svéprávnosti (neboli v tomto případě opatrovanec) jedná ve věci, pro kterou není dostatečně svéprávný, tak se na toto jednání pohlíží jako na platné v případě, že jej opatrovník nebo sama jednající osoba (v případě opětovného nabytí svéprávnosti) následně schválila. Jinými slovy lze říci, že ačkoli jednala osoba k tomu nezpůsobilá a mohlo by být uvažováno o tom, že je jednání neplatné, tak jej považujeme za platné, pokud jej sama osoba po znovunabytí svéprávnosti (či opatrovatel jednajícího opatrovance) následně schválila.⁸³

Ad 5/ Nedostatek formy právního jednání.

Forma právního jednání může být stanovena dohodou zainteresovaných stran nebo zákonem. V případě, že není dodržena zákonem stanovená forma, nebo nedodržení formy je v rozporu s veřejným pořádkem, pak je takové právní jednání absolutně neplatné. Zákon připouští možnost dodatečného zhojení vady způsobující neplatnost právního jednání.⁸⁴

2.1.3 Relativní neplatnost právního jednání

Jak jsem již naznačil výše, známe dva typy neplatnosti, přičemž z povahy věci se častěji budeme setkávat s relativní neplatností právního jednání. Na rozdíl od absolutní neplatnosti k ní soud nepřihlíží z úřední povinnosti (*ex officio*), ale jen na návrh oprávněné osoby. Přitom soud musí posoudit, zda právě jednající osoba nezpůsobilá neplatnost právního jednání. Pokud by tomu tak bylo, tak případná námitka neplatnosti právního jednání nevyvolá požadovaný účinek.

V kapitole 2.1.2 jsem se zabýval absolutní neplatností právního jednání pro případ, že osoba jednala v rozsahu, ve kterém byla nezpůsobilá jednat z důvodu omezené nebo částečné svéprávnosti, jak uvádí věta první § 581 OZ 2012. Je třeba uvést, že věta druhá téhož ustanovení uvádí, že je neplatné i jednání osoby v duševní poruše, pro kterou není způsobilá právně jednat. Otázkou je, o jaký druh neplatnosti se

⁸³ Srov. ELIÁŠ, Karel. *Občanské právo pro každého: pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. 2., dopl. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 70–71.

⁸⁴ Srov. ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Právní jednání podle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.: komentář, srovnání se zahraničím a vybraná platná judikatura*. 2. vyd. Praha: Linde Praha, 2013, s. 137–140.

jedná. Lze si představit názor, že takové jednání bude považováno za relativně neplatné a to z důvodu, že toto ustanovení dopadá na případy, kdy osoba jedná pod vlivem přechodné duševní poruchy a po jejím odeznění se může neplatnosti jednání dovolat. Dle mého názoru ovšem nebude výjimkou, že podle tohoto ustanovení bude nutné posuzovat i jednání osoby, která trpí duševní chorobou nepřechodného charakteru, která doposud nebyla omezena ve svéprávnosti, případně jednala v rozsahu, ve kterém omezena nebyla, ale vlivem duševní poruchy přesto nebyla způsobilá k takovému jednání. S ohledem na to, pak taková osoba pravděpodobně nebude způsobilá namítat neplatnost svého jednání. Pokud bychom tedy uzavřeli, že toto ustanovení upravuje relativní neplatnost jednání, tak je otázkou, kdo by takovou neplatnost mohl namítat. Podle § 586 je k tomu v případě relativní neplatnosti oprávněna osoba, k jejíž ochraně takové jednání směřuje, což v tomto případě nebude možné. Lze si ovšem představit, že takové osobě bude, a měl by být, jmenován opatrovník, který následně bude moci namítat neplatnost opatrovancova jednání.

Odlišný postoj zastává Melzer, který tvrdí, že se jedná o neplatnost absolutní a to z důvodu, že u jednajícího chybí relevantní vůle právně jednat. Případná platnost takového jednání by byla v rozporu s dobrými mravy a veřejným pořádkem, neboť by byla nutně v rozporu se základními principy právního řádu a obecně přijímaných hodnot.⁸⁵

2.2 Svěprávnost

„Svěprávnost je způsobilost fyzické osoby nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem (právně jednat).“⁸⁶ Jedná se o staronový pojem, který nahradil dříve používanou „*způsobilost k právním úkonům*“. Pojem „*svěprávnost*“ byl znám českému právu již dříve, když jej použil zákonodárce v císařském nařízení č. 207/1916 ř. z., Řád o zbavení svěprávnosti ze dne 28. 06. 1916. V OZ 1950 je pojem svěprávnost také obsažen a to například v § 9, který zní „*Způsobilost vlastními úkony nabývat práv a zavazovat se (svěprávnost) vzniká v plném*

⁸⁵ Srov. MELZER, Filip. In MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek III. § 419-654*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, s. 743.

⁸⁶ Viz § 15 odst. 2 OZ 2012.

rozsahu dosažením zletilosti.“ OZ 1964 pojem svéprávnost zcela opouští a napříště používá již jen způsobilost k právním úkonům.

Civilní kodex OZ 2012 přinesl novou úpravu svéprávnosti, neboť ta předchozí neodpovídala mezinárodním závazkům, ke kterým se ČR zavázala. Takovým závazkem je například Úmluva o právech osob se zdravotním postižením. Současně nebyla v souladu i s některými ústavně zaručenými právy. V případě zbavením způsobilosti k právním úkonům, totiž docházelo k enormnímu zásahu do práv zaručených Listinou základních práv a svobod.⁸⁷

Pod pojem svéprávnost lze subsumovat tři základní podpojmy, kterými jsou *plná, částečná a omezená* svéprávnost.

2.2.1 Plná svéprávnost

Plná svéprávnost odráží skutečnost, že člověk je natolik rozumově vyspělý, že je způsobilý samostatně právně jednat ve všech oblastech lidského života. Je tedy způsobilý nabývat práva a zavazovat se k povinnostem.

Zákon rozlišuje tři způsoby nabytí svéprávnosti, přičemž první lze považovat za hlavní řekněme standardní a zbylé dva za náhradní neboli mimořádné.

I/ Zletilostí (§ 30 odst. 1 OZ 2012)

Jedná se o základní předpoklad. Každá osoba nabývá plné svéprávnosti při dosažení zletilosti, což nastává při dosažení osmnácti let věku. Tato podmínka ovšem předpokládá, že daná osoba nebude stížena duševní poruchou trvalého charakteru, která by jí bránila v určitých oblastech lidského života samostatně právně jednat. V opačném případě by se pak pro takovou osobu nabízelo využití celé řady podpůrných opatření nebo institutu omezení svéprávností, které mají za cíl pomoci dané osobě právně jednat.

⁸⁷ Srov. KŘIVÁČKOVÁ, Jana, Klára HAMULÁKOVÁ a Tomáš TINTĚRA. *K pojetí člověka a věci v novém soukromém právu*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2015, s. 57–58.

Jak jsem již naznačil, tak zletilost osoby je jedna ze základních podmínek pro nabytí svéprávnosti, ale zákon uvádí i další možnosti, kdy může dojít k nabytí plné svéprávnosti před dosažením zletilosti.

II/ Uzavřením manželství (§ 30 odst. 2 OZ 2012)

Jedná se o jeden ze dvou způsobů nabytí plné svéprávnosti, aniž by osoba dosáhla zletilosti.

Zákon OZ 2012 předpokládá kumulativní splnění dvou následujících podmínek 1) předmětná nezletilá osoba dosáhla alespoň šestnácti let věku a 2) s uzavřením manželství souhlasil soud. Pokud by bylo uzavřeno manželství nezletilou osobou starší šestnácti let, která nebyla plně svéprávná, pak by toto manželství bylo neplatné (*matrimonium nullum*). Bylo by chybou, pokud bych nedoplnil, že existuje výjimka z toho, že manželství uzavřené nezletilou osobou bez plné svéprávnosti je neplatné, a to v případě, že v tomto manželství „bylo počato dítě, které se narodilo živé“⁸⁸. Teoreticky by mohla nastat také situace, kdy by manželství uzavřela nezletilá osoba mladší šestnácti let, v takovém případě by se ovšem nejednalo o neplatné manželství, ale o manželství zdánlivé (*non matrimonium*), které nevyvolává právní následky.⁸⁹

Výše uvedené zmiňují hlavně z důvodu toho, že uzavřeli osoba starší šestnácti let a mladší osmnácti let manželský sňatek, ke kterému nedal souhlas soud, jedná se o manželství neplatné, které přesto vyvolá následek a to ten, že tato osoba nabyla plné svéprávnosti, kdežto u zdánlivého manželství tento následek nenastane.⁹⁰

III/ Přiznáním svéprávnosti rozhodnutím soudu (§ 37 OZ 2012)

Dalším způsobem, jak může dojít k nabytí plné svéprávnosti, je institut přiznání svéprávnosti rozhodnutím soudu. Tento institut byl znám již v právu římském, kdy mohl císař „přidat“ nezletilcům chybějící léta, jde o tzv. *Venia aetis*.⁹¹ Náš právní řád tento institut používal do roku 1950. Občanský kodex z roku 1950 jej opustil,

⁸⁸ Viz § 683 OZ 2012.

⁸⁹ Srov. HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ. *Rodinné právo*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2015, s. 57–58.

⁹⁰ Srov. KŘIVÁČKOVÁ, Jana, Klára HAMULÁKOVÁ a Tomáš TINTĚRA. *K pojetí člověka a věci v novém soukromém právu*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2015, s. 125.

⁹¹ Srov. DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 217–218.

neboť byla tato úprava považována za nadbytečnou s ohledem na snížení věku dosažení zletilosti na osmnáct let. Současná právní úprava našla svojí inspiraci převážně v ruské a quebecké právní úpravě. Je třeba upozornit, že oba zmíněné právní řády, znají kromě „soudního“ přiznání svéprávnosti i „nesoudní“ nebo lépe řečeno „mimosoudní“ přiznání svéprávnosti. Tento speciální institut ovšem v naší právní úpravě nenajdeme.⁹²

Ustanovení § 37 odst. 1 OZ 2012 uvádí výčet podmínek, které je nutné splnit, aby soud návrhu na přiznání svéprávnosti vyhověl.⁹³ V tom samém ustanovení je ovšem uvedena modifikace výše uvedeného, kdy soud může přiznat svéprávnost nezletilému i v případě návrhu, který nespĺňuje všechny podmínky uvedené v zákoně, a to v případě, že je to v zájmu nezletilého a ze závazných důvodů.

Návrh na přiznání svéprávnosti mohou se souhlasem nezletilého podat i jeho zákonní zástupci, tedy nejčastěji rodiče (§ 892 OZ 2012). Rodiče podávají návrh společně, takže s ním musí souhlasit oba dva, neboť pokud soud nezletilému přizná svéprávnost, tak dojde k zániku jejich rodičovské odpovědnosti. V případě, že by nebyl dán souhlas obou rodičů, tak soud může svéprávnost přiznat jen v případě, že je pro to vážný důvod.⁹⁴

2.2.2 Částečná svéprávnost

O částečné svéprávnosti lze hovořit u osob nezletilých, tedy mladších osmnácti let, které nenabýly plné svéprávnosti způsobem uvedeným v předchozí kapitole. Nelze ji ztotožňovat s institutem omezení svéprávnosti. Rozdíl spočívá v tom, že u částečné svéprávnosti jde o jakýsi pozitivní výčet jednání, ke kterému je osoba způsobilá, kdežto u omezení svéprávnosti je tomu přesně naopak a výčet je stanoven negativně. V případě částečné svéprávnosti se nezletilému postupně rozšiřuje okruh jednotlivých možných způsobů právního jednání, který je vyjádřen vyvratitelnou

⁹² V případě ruské právní úpravy je k mimosoudnímu přiznání svéprávnosti nutné, aby o tom kladně rozhodla poručnická a opatrovnická rada. Přiznání svéprávnosti v quebecké právní úpravě vyžaduje, aby zákonný zástupce nezletilého podal prohlášení odsouhlasené opatrovnickou radou veřejnému kurátorovi.

⁹³ „Soud návrhu vyhově, pokud nezletilý dosáhl věku šestnácti let, pokud je osvědčena jeho schopnost sám se živit a obstarat si své záležitosti a pokud s návrhem souhlasí zákonný zástupce nezletilého.“ In § 37 odst. 1 OZ 2012.

⁹⁴ Srov. KŘIVÁČKOVÁ, Jana, Klára HAMULÁKOVÁ a Tomáš TINTĚRA. *K pojetí člověka a věci v novém soukromém právu*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2015, s. 126–139.

domněnkou,⁹⁵ že „každý nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti, je způsobilý k právním jednáním co do povahy přiměřeným rozumové a volní vyspělosti nezletilých jeho věku“⁹⁶, kdežto při omezení svéprávnosti dochází k omezení možnosti právně jednat v přesně vymezených případech. Osoba omezena ve svéprávnosti tedy může právně jednat ve všech oblastech, ve kterých nebyla explicitně omezena.

Výše jsem nastínil obecný stav, ze kterého pak OZ 2012 upravuje určité výjimky, kdy může dojít k modifikaci rozsahu částečné svéprávnosti.

1) Jednou z takových modifikací je, že zákonný zástupce může udělit souhlas nezletilému s určitým právním jednáním a to v případě, že nezletilý není plně svéprávný a je to ve shodě se zvyklostmi soukromého života. Forma souhlasu není zákonem stanovena, lze jej tedy udělit jak výslovně (ústně či písemně), tak i konkludentně, přičemž užití písemné formy souhlasu bude mít bezesporu pozitivní vliv na právní jistotu třetích osob.⁹⁷ Samozřejmě nemůže být souhlas udělen pro situaci, kdy by i zákonný zástupce k danému jednání potřeboval přivolení soudu podle § 36 OZ 2012.

Zajímavá je úprava § 32 odst. 2 OZ 2012, který uvádí, že v případě více zákonných zástupců, což z povahy věci bude ve většině případů, je dostačující projev vůle alespoň jednoho z nich vůči třetí osobě. Vzhledem k tomu, že souhlas je druh právního jednání, které je adresované, vyvstává otázka, vůči komu má být učiněno. Z ustanovení § 32 odst. 1 OZ 2012 je patrné, že tak má být vůči nezletilému, § 32 odst. 2 téhož zákona nadto hovoří o třetí osobě. Osobně se ztotožňuji s právním názorem, že je třeba nahlížet na oba zmíněné odstavce v tom smyslu, že v každém z nich je upravena dílčí část dané problematiky. Myšleno tak, že v odstavci prvním je upraveno udělení souhlasu nezletilému a podmínky omezující takové udělení, a v odstavci druhém je obsažena úprava jednání vůči třetím osobám. Jedná se tedy o dva projevy vůle jednak vůči nezletilému a pak také vůči třetí osobě, které budou spojeny blízkou souvislostí časovou, a v některých případech se bude jednat dokonce o jeden

⁹⁵ Jde o vyvrátitelnou domněnku s ohledem na to, že zákonodárce použil slovního obratu „má se za to“. Praktický dopad tohoto ustanovení je takový, že umožňuje zkoumat subjektivní rozumovou a volní vyspělost nezletilého s tím, že pokud by byla vyšší než u nezletilých obdobného věku, pak i rozsah jeho částečné svéprávnosti bude širší.

⁹⁶ Viz § 31 OZ 2012.

⁹⁷ Srov. § 32 odst. 1 OZ 2012.

projev vůle směřující vůči více adresátům (např. Dítě stojící u krámků se zmrzlinou se tázavě podívá na otce, zda si ji může koupit. Ten kývnutím dává souhlas, který směřuje jak vůči dítěti, tak i vůči prodáváči.).⁹⁸ Toto pravidlo vychází, dle důvodové zprávy, z předpokladu, že zákonný zástupce zná nezletilého nejlépe a proto bude jednat v jeho nejlepším zájmu.⁹⁹

2) Další modifikace je vyjádřena v § 33 OZ 2012, kde je v prvním odstavci stanoveno, že zákonný zástupce může udělit souhlas nezletilému, který nenabyl plné svéprávnosti, s provozováním obchodního závodu či obdobné výdělečné činnosti. Udělením tohoto souhlasu je nezletilý způsobilý jednat v těch oblastech, které jsou s touto činností spojeny. K platnosti a odvolání souhlasu je třeba přivolení soudu. Toto ustanovení je inspirováno § 112 BGB, který danou problematiku upravuje obdobně,¹⁰⁰ a navazuje na úpravu platnou před rokem 1950, kdy došlo k jejímu opuštění s odůvodněním, že „v naší společnosti, která likviduje soukromé kapitalistické podnikání, nemůže přijít v úvahu“¹⁰¹ Přivolení soudu má dále ten účinek, že nahrazuje nedostatek věku nezletilého v těch oblastech, které určitý věk vyžadují pro výkon dané výdělečné činnosti.

3) Třetí oblastí, která vzbudila poměrně značný rozruch a v souvislosti s níž se ozývá řada hlasů po novelizaci právní úpravy, je oblast pracovně právní subjektivity nezletilého. OZ 2012 poskytuje ochranu skupině nezletilých, kteří jsou mladší patnácti let nebo neukončili povinnou školní docházku. Ochrana spočívá v tom, že je jim zakázán výkon závislé práce. Ochranná funkce tohoto ustanovení má za cíl zajistit této skupině nezletilých jejich řádný duševní a tělesný vývoj. Tento zákaz je určitým způsobem dále modifikován a to tak, že je jim umožněno vykonávat uměleckou, kulturní, reklamní nebo sportovní činnost za podmínek stanovených jiným právním předpisem.¹⁰² Dalším ochranným prvkem je pak možnost rozvázání pracovního poměru

⁹⁸ Srov. FRINTA, Ondřej. In ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 164–168.

⁹⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, s. 50. Dostupná na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf> [cit. 2016-02-27].

¹⁰⁰ Srov. GITTER, Wolfgang. In REBMANN, Kurt a Franz-Jürgen SÄCKER. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch.* 2. Aufl. München: C.H. Beck, 1990, s. 754–756.

¹⁰¹ KNAPPOVÁ, Marta. *Právní subjektivita a způsobilost k úkonům v československém občanském právu.* Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961, s. 48.

¹⁰² Např. zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti.

zákonným zástupcem za předpokladu, že nezletilý nedosáhl věku šestnácti let a je to v zájmu vzdělání, vývoje nebo zdraví nezletilého.

2.2.3 Omezená svéprávnost

Omezenou svéprávnost nelze ztotožňovat se svéprávností částečnou. Rozdíl spočívá v tom, že v případě omezené svéprávnosti dochází k negativnímu výčtu obecně vymezených jednání, ke kterým není předmětná osoba způsobilá. To lze koneckonců v určité míře dovést i z názvu tohoto institutu. U částečné svéprávnosti naopak dochází k postupnému nabývání způsobilosti k jednotlivým právním jednáním.

Institutu omezení svéprávnosti se podrobně věnuji v kapitole popisující podpůrná opatření při narušení schopnosti zletilého právně jednat, jelikož je mezi tato opatření řazen OZ 2012. Z toho důvodu si dovoluji odkázat na tuto část mé práce.

2.3 Duševní porucha

Omezit svéprávnost člověka lze z důvodu duševní poruchy, která není jen přechodná, a to pouze v takovém rozsahu v jakém není člověk schopen, z důvodu existence takové poruchy, právně jednat.¹⁰³

V českém civilním právu se pojem duševní porucha prvně objevuje v OZ 1950, ale tento zákon nám nenabízí žádnou legální definici. Tu obsahuje až práce prof. Knappové, ve které rozlišuje duševní poruchy na *1. duševní choroby*, *2. chorobné duševní stavy* a *3. krátkodobé duševní poruchy*.¹⁰⁴ Ani pozdější civilní kodexy, myšlen OZ 1964 a OZ 2012, neupravují definici nebo vymezení pojmu duševní porucha, přestože ji používají. To ale, podle mého názoru, není na škodu, neboť se tím vyhýbají případné kasuističnosti.¹⁰⁵

To co nenacházíme v právu civilním, lze nalézt v právu trestním. Ustanovení § 123 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „TZ 2009“), nám nabízí

¹⁰³ Srov. § 57 OZ 2012.

¹⁰⁴ Srov. KNAPPOVÁ, Marta. *Právní subjektivita a způsobilost k úkonům v československém občanském právu*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961, s. 19, převzato z KNOBLOCH, Ferdinand a Jiřina KNOBLOCHOVÁ. *Soudní psychiatrie pro právníky a lékaře*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1957, s. 19.

¹⁰⁵ Srov. MAREČKOVÁ, Jana a Maroš MATIAŠKO. *Člověk s duševním postižením a jeho právní jednání: otázka opatrovnictví dospělých*. Praha: Linde, 2010, s. 28.

následující definici „*Duševní poruchou se rozumí mimo duševní poruchy vyplývající z duševní nemoci i hluboká porucha vědomí, mentální retardace, těžká sociální porucha osobnosti nebo jiná těžká duševní nebo sexuální odchylka.*“ Důvodová zpráva k § 26 TZ 2009 dále uvádí, že „*Duševní porucha se podle moderních medicínských názorů (srov. např. Raboch, J., Zvolský, P. a kol. Psychiatrie, I. vyd., Praha 2001) vymezuje jako zřetelná odchylka od stavu duševního zdraví a rovnováhy, kterým se rozumí stav úplné a sociální pohody, jako výslednice vnitřních (genetických) a vnějších (psychociálních a enviromentálních) faktorů.*“¹⁰⁶

Podstatné ovšem při hodnocení jednání člověka stíženého duševní poruchou je, zda jej tato porucha činní nezpůsobilého právně jednat v konkrétní záležitosti. V případě, že by tomu tak bylo, tak je právní jednání neplatné. Stejně tak pokud soud omezil svéprávnost osoby pro duševní poruchu v určitém rozsahu, tak taková osoba v rozsahu omezení nemůže platně právně jednat s výjimkou případů předpokládaných v § 65 OZ 2012. Rozsah a vliv duševní poruchy musí být zkoumán obory k tomu určenými, tedy oborem psychiatrickým a psychologickým.

Dále je nutné uvést, že duševní porucha není pojímána pouze ve smyslu lékařského vymezení, jde totiž i o takové stavy, kdy je narušena schopnost rozumová a volní vlivem požitého alkoholu nebo aplikací jiné návykové a omamné látky.¹⁰⁷

Osobně se ztotožňuji s názorem, že pojem „duševní porucha“ je třeba vykládat v co nejširší možné míře. Důvod tohoto výkladu je nasnadě, OZ 2012 přináší celou řadu nových podpůrných institutů, které napomáhají osobám s duševní poruchou právně jednat, aniž by došlo k omezení jejich svéprávnosti. Pokud bychom používali restriktivní výklad tohoto pojmu, tak celá řada osob, tyto instituty nebude moci využít, neboť zákon povětšinou předpokládá jejich užití pouze u osob s duševní poruchou. Je tomu tak např. u institutu nápomoci při rozhodování. Souhlasím s Prudíkovou

¹⁰⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, s. 207–208. Dostupná na: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=410&CT1=0> [cit. 2016-02-27].

¹⁰⁷ Srov. TICHÝ, Luboš. In ŠVESTKA, Jirí, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 1458.

a Matiškem, že tento institut by se mohl využít např. i u seniorů, „kteří jsou v důsledku úbytku duševních sil v určité míře závislí na pomoci jiné osoby.“¹⁰⁸

¹⁰⁸ PRUDÍKOVÁ, Dana, MATIAŠKO, Maroš. In MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, s. 414–415.

3 Občanský zákoník z roku 2012

Občanský kodex OZ 2012 přinesl významné změny v různých oblastech soukromého práva. Nejinak tomu bylo i v oblasti týkající se osob stížených duševní poruchou, kde upravuje celou řadu podpůrných opatření, které mají umožnit i osobě stížené duševní poruchou právně jednat. Pokud je vliv duševní poruchy natolik enormní, že je nezbytné a zároveň vhodné osobě jmenovat opatrovníka, pak i v takovém případě zákonná úprava umožňuje jistou míru participace a vlivu dané osoby na jednání opatrovníka. Všechny tyto změny mají za cíl změnit stav věcí, kdy je osoba stížená duševní poruchou vnímána a pojmána jako objekt, a napříště má být vnímána jako subjekt, který se na daném právním jednání minimálně aktivně podílí.

V následujících odstavcích se budu blíže věnovat vymezení právního jednání osob stížených duševní poruchou, dále jednotlivým podpůrným opatřením dle OZ 2012, a určitý prostor věnuji i institutu opatrovnictví, který je s předmětnou problematikou zásadně provázaný.

3.1 Právní jednání osoby v duševní poruše

Záměrně v nadpisu této kapitoly uvádím obecné označení „osoba“, neboť právně jednat v duševní poruše může jak osoba zletilá, tak samozřejmě i osoba nezletilá. Vždy bude nutné zkoumat míru vlivu duševní poruchy na rozpoznávací a volní schopnosti jednajících osoby v tom kterém konkrétním jednání.¹⁰⁹ V případě jednání nezletilého bude dále nutné posoudit otázku, zda k takovému jednání byl způsobilý v porovnání s obecnou mírou rozumové a volní vyspělosti nezletilých jeho věku.¹¹⁰ Dále je třeba také posoudit vliv duševní poruchy na osobu s omezenou svéprávností, pokud jedná v rozsahu, ve kterém nebyla ve svéprávnosti omezena. Ve spojení s tím, že právní úprava OZ 2012 již neobsahuje institut zbavení svéprávnosti (dříve způsobilosti k právním úkonům), bude toto představovat velice důležitý prvek ochrany takové osoby.

¹⁰⁹ Srov. MELZER, Filip. In MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek III. § 419-654*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, s. 742–743.

¹¹⁰ S přihlédnutím k vyvatitelné domněnce tohoto ustanovení, které jsem se již věnoval v kapitole 2.2.2 této práce.

Vliv duševní poruchy na jednání osoby musí být v takovém rozsahu, že lze s vysokou mírou pravděpodobnosti předpokládat, že v konkrétní věci nebyla osoba způsobilá právně jednat. Této problematice se věnuje rozsáhle i judikatura soudů. Poměrně značný rozruch vzbudil nálezy Ústavního soudu (dále jen „US ČR“), který se kriticky vyslovil k vysoké míře důkazního standardu při posuzování platnosti právního jednání osoby v duševní poruše.¹¹¹ V tomto nálezu US ČR mimo jiné uvádí, že důkazní standard, který je v rozhodování Nejvyššího soudu vyjádřen slovy „*zcela jednoznačně*“ a „*bez jakéhokoliv náznaku pravděpodobnosti*“ v souvislosti s prokázáním vlivu duševní poruchy na právní jednání osoby, je natolik vysoká, že ve vztahu ke stěžovateli došlo k porušení práva na rovnost řízení garantovaného čl. 37 odst. 3 Listiny.¹¹² Nejvyšší soud (dále jen „NS ČR“) se k uvedenému nálezu vyjádřil v několika rozhodnutích,¹¹³ ve kterých uvádí, že pojmy kritizované US ČR byly vytrženy z kontextu a NS ČR je neaplikoval nikdy ve smyslu, že by musel být vliv duševní poruchy prokázán ve 100% míře. Výše uvedené se vztahovalo k rozhodování obecných soudů, které rozhodovaly na podkladě znaleckých posudků, ve kterých chyběl jednoznačný závěr znalce, že u předmětné osoby byla narušena, případně v jakém rozsahu, schopnost rozumová a volní. Závěrem NS ČR vyjadřuje názor, že „(...) *nikoliv vysoká míra pravděpodobnosti coby důkazní standard pro prokazování jednání v duševní poruše, nýbrž (na podkladě důkazní verifikace učiněný) toliko závěr o pravdivosti skutečnosti k předmětu dokazování (thema probandi) je oním správným právně teoretickým, ale také judikatorně podepřeným základem pro postup obecných soudů (také) ve sporech o platnost právních úkonů, respektive nyní právních jednání dle § 38 odst. 2 obč. zák., resp. § 581 o. z.*“¹¹⁴

V této části práce bych rád uvedl několik poznámek k problematice lichvy, jak ji uvádí § 1796 OZ 2012, který uvádí „*Neplatná je smlouva, při jejímž uzavírání někdo zneužije tísně, nezkušenosti, rozumové slabosti, rozrušení nebo lehkomyšlnosti druhé strany a dá sobě nebo jinému slíbit či poskytnout plnění, jehož majetková hodnota je k vzájemnému plnění v hrubém nepoměru.*“ Zákon zde hovoří o neplatnosti smlouvy

¹¹¹ Nálezy Ústavního soudu ČR ze dne 20. 08. 2014, sp. zn. I. ÚS 173/13.

¹¹² Tamtéž.

¹¹³ Např. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 06. 2015 sp.zn. 30 Cdo 1203/2015.

¹¹⁴ Tamtéž.

mimo jiné z důvodu zneužití rozumové slabosti osoby. Petrov k tomu uvádí, že „*Rozumovou slabostí se rozumí takové narušení rozpoznávací schopnosti, že ještě nepředstavuje duševní poruchu ve smyslu § 581 věty druhé (...) rozumová slabost může být jak trvalá (slaboduchost, opožděný vývoj), tak i jen přechodná (opilost či jiná intoxikace)*“.¹¹⁵ Jedná se tedy o takový duševní stav osoby, kdy její rozumové a volní schopnosti jsou narušeny, ale ne natolik, aby nebyla způsobilá právně jednat. Domnívám se, že je to přesně rozhraní, ve kterém se prolínají dva pojmy. Jsou jimi duševní porucha a rozumová slabost.¹¹⁶ Toto je důležité z toho důvodu, že uzavře-li jedna osoba s osobou druhou smlouvu o nápomoci, pak osoba druhá, jako tzv. podpůrce, má právo namítat neplatnost právního jednání osoby první (tzv. podporovaného), což by pak bylo možné uplatnit i v tomto případě. Pokud tedy někdo zneužije rozumové slabosti podporovaného. Vzhledem k tomu, že Petrov uzavírá, že „*Porušení komentovaného § 1796 zakládá relativní neplatnost (...)*“¹¹⁷, tak je tento závěr důležitý i z toho pohledu, že v případě relativní neplatnosti může tuto neplatnost namítat jen osoba, na jejíž ochranu zájmu je stanovena.¹¹⁸ Přičemž v tomto případě tak bude moci učinit i podporovatel, neboť § 47 odst. 2 je *lex specialis* k § 586 odst. 1 OZ 2012.

3.2 Podpůrná opatření při narušení schopnosti zletilého právně jednat

Jedná se o nové instituty, které mají být použity subsidiárně před omezením svéprávnosti člověka, pokud je jeho schopnost právně jednat pro duševní poruchu narušena. Smyslem je, aby byla poskytnuta adekvátní pomoc a podpora člověku, který ji vzhledem ke svému stavu potřebuje, a dále pak, aby byl člověk subjektem jednání a bylo na něm činit v co nejširší možné míře konečné rozhodnutí. Z těchto důvodů opravuje zákon tři nová opatření „*předběžné prohlášení*“, „*nápomoc při rozhodování*“

¹¹⁵ PETROV, Jan. In HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721-2054). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 336.

¹¹⁶ Pojem duševní porucha je nutno chápat ve smyslu co nejširšího výkladu, jak uvádím v kapitole 3. této práce.

¹¹⁷ PETROV, Jan. In HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721-2054). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 336.

¹¹⁸ Srov. § 586 odst. 1 OZ 2012

a zastoupení členem domácnosti“ a jeden staronový institut, který ovšem prošel zásadní proměnou, „omezení svéprávnosti člověka“.

3.2.1 Předběžné prohlášení

Předběžné prohlášení má preventivní povahu. Je činěno způsobilou osobou pro případ, že by v budoucnu z nějakého důvodu (např. duševní poruchy) nebyla způsobilá v určitém rozsahu k právnímu jednání. Lze jím upravit, „aby byly jeho záležitosti spravovány určitým způsobem, nebo aby je spravovala určitá osoba, nebo aby se určitá osoba stala jeho opatrovníkem“.¹¹⁹

Člověk tedy může určit, jak mají být upraveny jeho majetkové záležitosti, dále jak má být postupováno v otázkách zdravotní a sociální péče, jeho osobního stavu apod. Může například projevit přání, do jakého specializovaného zařízení má být umístěn v případě, že nebude možné, aby setrval v jeho stávajícím bydlišti, případně, že nechce být vůbec do takového zařízení umístěn.

Prohlašující osoba může dále stanovit osobu, která bude spravovat jeho záležitosti. Může tedy například určit osobu, která jej bude zastupovat jako člen domácnosti podle § 49 OZ 2012. V oblasti správy majetku může určit osobu, která jej bude spravovat, přičemž tato osoba může být rozdílná od jím určené osoby opatrovníka.¹²⁰ Důvod tohoto je nasnadě, při správě majetku může být potřebná určitá míra odbornosti správce, kterou obecný opatrovník mít nemusí, ačkoli jinak vykazuje takové kvality, aby v oblastech mimo správu jmění vykonával opatrovnictví řádně. Určený správce pak bude mít, na základě rozhodnutí soudu, postavení zvláštního opatrovníka podle § 464 OZ 2012. Jmenovaný obecný opatrovník nebude vykonávat působnost ve věcech týkajících se správy majetku.¹²¹ Právní úprava správy cizího majetku je obsažena v § 1400 an. OZ 2012. Zákon rozlišuje správu prostou a plnou. V případě plné správy má správce vyvíjet takovou činnost, aby došlo k rozmnožení a uplatnění majetku v zájmu beneficenta, přičemž proto může činit vše, co bude nutné a užitečné. Co se týče prosté správy, tak správce má dělat vše, co je třeba k zachování majetku. Zákon dále stanovuje, kdy je třeba souhlasu beneficenta s určitým

¹¹⁹ Viz § 38 OZ 2012.

¹²⁰ Za předpokladu, že osobu opatrovníka také určil v takovém prohlášení, nebo pokud byla povolána do funkce opatrovníka rozhodnutím soudu bez návrhu opatrovance.

¹²¹ Za předpokladu, že se určená osoba správcem majetku opravdu stala.

nestandardním právním jednáním správce. Není ovšem upraven případ, kdy by nebyl dán takový souhlas v předběžném prohlášení, a prohlašující osoba již není způsobilá takový souhlas dát. Lze jen usuzovat, že by tento souhlas mohl dát opatrovník, pokud jej soud schválí.¹²²

V předběžném prohlášení může být dále určena osoba, kterou by soud měl jmenovat opatrovníkem. Blíže o tomto hovořím v kapitole zabývající se opatrovnictvím. Pro úplnost bych snad jen doplnil, že soud může osobě jmenovat pouze jednoho opatrovníka. S výjimkou oblasti správy jmění, kde zákon připouští pluralitu opatrovníků. Je tedy nutné, aby osoba činící prohlášení zvažila, zda určí jednoho opatrovníka, nebo případně opatrovníka obecného a zvláštního opatrovníka/y pro správu jmění. Zákon uvádí, že pokud je opatrovníků více, tak obecný opatrovník zastupuje opatrovance před soudem i ve věcech týkajících se správy majetku. Přičemž lze dle Čuhelové usuzovat, že toto ustanovení je dispozitivní povahy a lze tedy v prohlášení upravit, aby i zvláštní opatrovník zastupoval opatrovance ve věcech týkajících se správy jmění před soudem.¹²³

Vzhledem k tomu, jaký zásadní vliv může mít předběžné prohlášení člověka na jeho budoucí život ve chvíli, kdy nebude způsobilý o něm z nějakého důvodu více či méně rozhodovat, zákon tak klade zcela logicky přísné požadavky na jeho formu. Předběžné prohlášení může mít buď podobu veřejné, anebo soukromé listiny.¹²⁴ Z toho je patrné, že musí být provedeno písemně a nepostačuje tedy ústní prohlášení. K odvolání prohlášení je třeba, aby bylo provedeno stejnou formou, avšak v případě, že bylo provedeno formou soukromé listiny, tak jej lze odvolat veřejnou listinou.¹²⁵ Další možné jednání vedoucí k odvolání předběžného prohlášení je vlastnoruční zničení předběžného prohlášení. Soud také může předběžné prohlášení změnit nebo zrušit v případě, že došlo k zásadní změně okolností, za kterých bylo prohlášení činěno a lze důvodně předpokládat, že by jej člověk učinil jinak nebo vůbec. S podmínkou, že pokud

¹²² Srov. ČUHELOVÁ, Kateřina. In LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 221-222 a SVOBODA, Karel. In ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 191.

¹²³ Srov. ČUHELOVÁ, Kateřina. In LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 227.

¹²⁴ Podle § 3026 OZ 2012 je takovou veřejnou listinou notářský zápis.

¹²⁵ Srov. § 564 OZ 2012 „*Vyžaduje-li zákon pro právní jednání určitou formu, lze obsah právního jednání změnit projevem vůle v téže nebo přísnější formě...*“

by soud prohlášení nezměnil nebo nezrušil, tak by prohlasovateli hrozila vážná újma. Tato formulace odpovídá zásadě *clausula rebus sic stantibus*. Před samotným rozhodnutím o změně nebo zrušení prohlášení se musí soud pokusit zjistit názor osoby, která prohlášení činila.¹²⁶

Pokud má předběžné prohlášení formu veřejné listiny, tak to samozřejmě umocňuje právní jistotu třetích osob, vůči kterým prohlášení směřuje. Je-li navíc jeho součástí i určení opatrovníka, tak k němu soud musí přihlédnout a jsou-li splněny zákonné požadavky na opatrovníka, tak takto určeného opatrovníka jmenovat.

Dále jsou v OZ 2012 upraveny náležitosti předběžného prohlášení učiněného soukromou listinou. Takovými náležitostmi jsou jednak, aby takové prohlášení bylo opatřeno datem, potvrdili jej dva svědci, kteří jej podepíší a uvedou o sobě takové údaje, podle kterých je lze identifikovat. Tito svědci nemají mít na prohlášení zájem a musí splňovat určité fyzické předpoklady, aby mohli být svědky. Vyloučeny jsou osoby nevidomé, neslyšící, němé a dále takové, které neznají jazyk, ve kterém je prohlášení sepsáno. Zajímavostí je, že v okruhu zákonem vyloučených osob, nejsou ty, které nemají plnou svéprávnost. Lze ovšem uzavřít, že vzhledem k povinnosti svědka potvrdit obsah prohlášení a schopnost prohlasovatele jednat, je nanejvýš žádoucí, aby osoba svědka byla způsobilá sama předběžné prohlášení učinit a porozumět jeho obsahu.

Speciální úprava je pro osoby se smyslovým postižením a nevidomé, které nemohou být svědky prohlášení, ale samy jej mohou činit. Předpokladem pro sepsání platného prohlášení je, že ho prohlasující osobě přečte nebo přetlumočí nahlas svědek, který prohlášení nese-psal, a ta s ním následně souhlasí.

Zásadní je role soudu ve chvíli, kdy má dojít k použití prohlášení, tedy tehdy, kdy nastanou účinky v něm předpokládané a má být podle něho dále postupováno. Pokud prohlášení obsahuje podmínku, na kterou je vázána účinnost prohlášení, tak o jejím splnění rozhodne soud. Zákon neuvádí, jestli má jít o podmínku odkládací nebo rozvazovací. Lze dovodit, že zákonodárce zamýšlel podmínku odkládací „*rozhodne o splnění podmínky soud*“¹²⁷, to ovšem nevylučuje, že by nemohlo obsahovat

¹²⁶ Srov. DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 224–225.

¹²⁷ Viz § 42 OZ 2012.

i podmínku rozvazovací. V zásadě se budeme častěji setkávat s použitím podmínky odkládací. Prohlašovatel např. může určit osobu, která bude spravovat určitou část jeho jmění, přičemž se má stát správcem až ve chvíli, kdy dostuduje vysokou školu. O splnění takové podmínky pak bude rozhodovat soud.¹²⁸

Soud dále přihlédně i k neplatnému prohlášení, pokud není důvodu pochybovat o vyjádřené vůli prohlašovatele. Toto bude dopadat na ty případy, kdy například nebudou splněny všechny zákonem požadované kvality pro osoby svědků, ale přesto nebude důvodné pochybnosti o vůli prohlašovatele. Takové prohlášení, ač formálně neplatné, je pro soud relevantní a přihlédně k němu.¹²⁹

Poslední poznámku k předběžnému prohlášení bych chtěl věnovat otázce, zda takové prohlášení mohou činit i osoby nezletilé. Předně lze uvést, že jistě tak mohou činit osoby zletilé a dále pak ty, které nabyly zletilosti přiznáním svéprávnosti (§ 37 OZ 2012) a uzavřením manželství (§ 30 odst. 2 OZ 2012). Název oddílu 2 uvádí, že se jedná o jedno z podpůrných opatření při narušení schopnosti zletilého právně jednat. Je tím tedy položen předpoklad, že by účinky prohlášení měly nastat u zletilé osoby. To ovšem nebrání tomu, aby bylo takové prohlášení pořízeno dříve s tím, že účinky nastanou v době zletilosti osoby. Při posuzování takto pořízeného prohlášení je nutné co nejvíce zohlednit osobnost pořizovatele, jeho rozumovou vyspělost. Lze pak usoudit, že takový nezletilý je způsobilý učinit prohlášení v těch záležitostech, ve kterých je způsobilý právně jednat podle § 31 OZ 2012 s důrazem kladeným na jeho subjektivní vyspělost.¹³⁰

3.2.2 Nápomoc při rozhodování

Jak název tohoto institutu napovídá, jde o nápomoc, tedy jinak řečeno asistenci, jedné osoby (podporovatele) osobě druhé (podporovanému), která takovou pomoc ke svému rozhodování z důvodu duševní poruchy potřebuje.

Každý z nás činní dnes a denně určitá rozhodnutí, např. nákup nové kravaty, výběr jídla v restauraci apod. Mnohdy je naše rozhodnutí formulováno a dotvářeno

¹²⁸ Srov. PRUDÍKOVÁ, Dana, MATIAŠKO, Maroš. In MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, s. 408–410.

¹²⁹ Srov. KŘIVÁČKOVÁ, Jana, Klára HAMUĚÁKOVÁ a Tomáš TINTĚRA. *K pojetí člověka a věci v novém soukromém právu*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2015, s. 87–91.

¹³⁰ Srov. PRUDÍKOVÁ, Dana, MATIAŠKO, Maroš. In MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, s. 400.

i názory a radami našich přátel či jiných osob blízkých, ale konečné rozhodnutí je činěno námi. Obdobně je tomu v případě nápomoci při rozhodování, kdy se jedná o podpůrné opatření pro osoby, které pro duševní poruchu, mají určitou potíží právně jednat. Z toho důvodu potřebují podporovatele, který bude jednat s nimi, nikoli za ně, jako je tomu v případě omezení svéprávnosti osoby a s tím spojeným opatrovnictvím.¹³¹ Narušení schopnosti osoby právně jednat pro duševní poruchu, kterou trpí, nedosahuje takové intenzity, aby bylo nutné přistoupit k institutu omezení svéprávnosti, a postačuje využití méně omezujícího opatření. Tento přístup je zcela v souladu se zásadou proporcionality vyjádřené v § 55 odst. 2 OZ 2012 kdy „*Omezit svéprávnost člověka lze jen tehdy, hrozila-li by mu jinak závažná újma a nepostačují-li vzhledem k jeho zájmům mírnější a méně omezující opatření.*“¹³²

Tento institut je tedy určen osobám, kterým duševní porucha působí obtíže při rozhodování. Již jsem v kapitole zabývající se obecně definicí duševní poruchou uvedl, že dle mého názoru by tento pojem měl být vykládán v co možná nejširší míře, aby bylo možné institut nápomoci využít pro co nejširší možný okruh osob. Lze jej využít jak u osoby, která není omezena ve svéprávnosti, ale stejně tak u osoby, která ve svéprávnosti omezena byla, jak uvádí § 45 OZ 2012 „*(...) třebaže nemusí být omezena ve svéprávnosti (...)*“.

Pokud by byla osoba omezena ve svéprávnosti, pak lze sjednat smlouvu o nápomoci v rozsahu, v jakém je způsobilá jednat. Nemůže tak dojít k tomu, že by si osoba podporovatele a opatrovníka v rozsahu svěřené působnosti konkurovaly.¹³³

Vztah mezi podpůrcem a podporovaným je založen smlouvou o nápomoci, kterou musí schválit soud. Až pokud je soudem schválena, tak nabývá účinnosti. Zákon uvádí, že taková smlouva má být uzavřena v písemné formě, pokud není, tak je přesto možné ji uzavřít, je ovšem nutné, aby strany smlouvy vyjádřily před soudem vůli ji uzavřít. Soud není oprávněn iniciovat uzavření takové smlouvy, je pouze na vůli jednotlivých osob, zda se dohodnou na uzavření smlouvy a navrhnou její schválení soudem. Je zřejmé,

¹³¹ Toto tvrzení ovšem nelze vykládat striktně, neboť i v případě opatrovnictví osoby má být v co nejširší možné míře jednáno v souladu s projevenou vůlí opatrovnice.

¹³² KŘIVÁČKOVÁ, Jana, Klára HAMULÁKOVÁ a Tomáš TINTĚRA. *K pojetí člověka a věci v novém soukromém právu*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2015, s. 93–94.

¹³³ Srov. PRUDÍKOVÁ, Dana, MATIAŠKO, Maroš. In MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, s. 415–416.

že podporovatel bude mít, v případě schválení smlouvy, zásadní vliv na rozhodování podporovaného. Z toho důvodu soud musí pečlivě zkoumat, zda je uzavření smlouvy ku prospěchu podporovaného a zda nejsou v rozporu zájmy podpůrce a podporovaného. Pokud by tomu tak bylo, pak soud smlouvu neschválí. Soud dále odvolá podpůrce, pokud porušil své povinnosti, nebo na návrh podporovaného či podpůrce. Zákon nepřipouští, aby soud podpůrce odvolal, pokud to podporovaný nebo podpůrce navrhnou. V případě, že soud odvolává podpůrce z důvodu porušení jeho povinností, může soud postupovat i proti vůli podporovaného.¹³⁴

Předmětem smlouvy o nápomoci je závazek podporovatele, že bude se souhlasem podporovaného přítomen u jeho právních jednání, bude mu poskytovat potřebné údaje a pomáhat mu radami jak uvádí § 46 OZ 2012. Toto ustanovení zákona má dispozitivní povahu,¹³⁵ nic tedy nebrání stranám smlouvy, aby si ujednaly rozsah podpůrcovi působnosti. Je také možné, aby podporovaný uzavřel více smluv o nápomoci s více podporovateli. V tom případě bude záležet na domluvě mezi podporovaným a podporovateli, zda vymezí rozsah působnosti pro konkrétního podporovatele. Podporovatel (či podporovatelé) pak mají povinnost postupovat v souladu s rozhodnutími podporovaného, nesmí ohrozit jeho zájmy nevhodným ovlivňováním a na jeho úkor se bezdůvodně obohatit. Pokud je osoba zastoupena členem domácnosti a uzavře smlouvu o nápomoci,¹³⁶ pak v rozsahu v jakém je uzavřena smlouva o nápomoci, zanikne zastoupení.

Zásadní přínos této úpravy pro podporovaného spočívá v tom, že podporovatel se může napříště účastnit právního jednání podporovaného. V praxi to znamená, že např. bude moci být přítomen jednání podporované osoby v bance, bude jí moci být okamžitě nápomocen radou. Případně, jedná-li podporovaný v písemné formě, může připojit svůj podpis s uvedením své funkce. Tím bude zvýšena právní jistota druhé strany, že jednající osoba porozuměla právnímu jednání, a takové jednání pak nebude neplatné podle § 581 OZ 2012.

¹³⁴ Srov. PRUDÍKOVÁ, Dana, MATIAŠKO, Maroš. In MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, s. 423–424.

¹³⁵ Srov. § 1 odst. 2 OZ 2012.

¹³⁶ Kterou schválí soud a nabude tedy účinnosti.

Významným právem podpůrce je možnost namítat neplatnost právního jednání podporovaného. Půjde o případy, kdy podporovaný právně jednal samostatně, aniž by mu k tomu podpůrce poskytl podporu. Podpůrce pak bude moci namítat neplatnost takového jednání z důvodů uvedených v § 581 nebo též § 1796 OZ 2012.¹³⁷ Pokud by ovšem námitku neuplatnil, pak lze usoudit, že s takovým jednáním souhlasí. To může mít význam u případného soudního řízení o náhradě škody „z nekorektně provedené nápomoci“.¹³⁸

Dále je dle zákona poskytovatel zdravotních služeb povinen oznámit podporovateli, že podporovaná osoba byla převzata nebo je držena v zařízení poskytující zdravotní péči.¹³⁹ V takovém případě podporovatel může podle § 68 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „ZŘS 2013“) činit svým jménem ve prospěch podporované osoby ty procesní úkony, které jí z postavení účastníka přísluší. Soud ovšem není vázán takovými úkony, které by byly v rozporu se zájmy podporované osoby.¹⁴⁰

Zajímavou myšlenkou k tomuto institutu je vytvoření institutu profesionálního podpůrce. V zásadě lze předpokládat, že funkci podpůrce bude vykonávat osoba blízká, rodinný příslušník apod. Zákon to ovšem nestanovuje jako podmínku. Lze si představit i situaci, kdy je použití institutu podpůrce naprosto ideálním řešením pro danou osobu, ale ta nemá nikoho, s kým by se na výkonu této funkce dohodla. Absenci vhodné osoby podpůrce, kterou by si zvolil podporovaný z osob jemu blízkých, by bylo možné vyřešit právě existencí profesionálních podpůrců. Bylo by samozřejmě dále na podporované osobě, zda a kterého podpůrce by si zvolila a s ním uzavřela smlouvu o nápomoci. Profesionalita podpůrce by měla spočívat v jeho odbornosti. Lze si představit síť profesionálních podpůrců (mohou jimi být jak osoby fyzické, tak osoby právnické, neboť ani ty zákon nevylučuje), které by byly určitým způsobem vzdělávány a organizovány právě za účelem výkonu podpůrčí činnosti. Způsob financování profesionálních podpůrců by bylo možné řešit státním příspěvkem, případně dotacemi

¹³⁷ Srov. PRUDÍKOVÁ, Dana, MATIAŠKO, Maroš. In MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, s. 422–423.

¹³⁸ SVOBODA, Karel. In ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 217.

¹³⁹ Viz § 105 OZ 2012.

¹⁴⁰ Srov. HROMADA, Miroslav. In *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2015, s. 141.

na činnost konkrétní organizace podpůrců, nebo i poskytováním podpory za úhradu. Poslední jmenovaný způsob financování by bylo možné upravit ve smlouvě o nápomoci. Zákon uvádí jako podmínku pro nabytí účinnosti smlouvy o nápomoci její schválení soudem, což poskytuje dostatečnou záruku, aby soud mohl posoudit případnou výši úhrady a v případě, že by byla neadekvátně vysoká, tak takovou smlouvu neschválit.

Samozřejmě již stávající právní úprava použití profesionálních podpůrců nevyklučuje, ale vzhledem k tomu, že chybí zákonná úprava tohoto institutu, tak je nezbytné, aby případné smlouvy o nápomoci s profesionálními podpůrci byly opravdu precizně vypracované a aby obsahovaly základní pravidla poskytování podpory. Problém dále spočívá v tom, že nejsou dány zákonné požadavky na osobu profesionálního podpůrce, nelze tedy zaručit jejich dostatečnou kvalitu.¹⁴¹

3.2.3 Zastoupení členem domácnosti

Zastoupení členem domácnosti představuje další podpůrné opatření, které by mělo usnadnit právní jednání osobě stížené duševní poruchou, aniž by došlo k omezení její svéprávnosti. Lze usoudit, že tento institut patří svou povahou a rozsahem zásahu do postavení osoby s duševní poruchou mezi institut nápomoci při rozhodování a institut omezením svéprávnosti. Vliv duševní poruchy na osobu je intenzivnější a to v té míře, že jí brání samostatně právně jednat, proto je použití tohoto institutu vhodnější než použití nápomoci při rozhodování. Intenzita vlivu duševní poruchy představuje jeden ze tří zákonných předpokladů, aby bylo možné tento institut využít. Dalším je zletilost osoby. Zletilost se nabývá dovršením osmnácti let věku a tato problematika je blíže upravena v § 30 OZ 2012. Pojem zletilost nelze zaměňovat s pojmem svéprávnost. Třetím předpokladem je, aby osoba neměla jiného zástupce. Tímto posledním předpokladem se zákonodárce snaží předejít případnému konfliktu mezi vícero zástupci. Těmi mohou být např. opatrovník nebo smluvní zástupce podle § 441 až 456 OZ 2012.¹⁴²

¹⁴¹ Analýza možnosti vytvoření institutu profesionálního opatrovníka a podpůrce v právním prostředí České republiky, s. 68–71. Dostupná na: <http://llp.cz/publikace/analyza-moznosti-vytvoreni-institutu-profesionalniho-opatrovnika-a-podpurce-v-cr/> [cit. 2016-02-27].

¹⁴² Srov. PRUDÍKOVÁ, Dana, MATIAŠKO, Maroš. In MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, s. 424–425.

Vzniku zastoupení předchází zákonem předpokládané jednání mezi zástupcem a zastoupeným. Zákonná úprava nepožaduje uzavření smlouvy mezi zástupcem a zastoupeným, jako je tomu v případě nápomoci při rozhodování. To je pochopitelné, neboť v tomto případě není zastupovaný způsobilý takovou smlouvu ani uzavřít.¹⁴³ Toto podpůrné opatření vykazuje znaky náhradního rozhodování a nejde tedy pouze o podporu při rozhodování. Vliv duševní poruchy na jednání osoby dosahuje takové intenzity, že by bylo možné uvažovat o užití institutu omezení svéprávnosti. Toho se ale nevyužije z důvodu, že nejsou naplněny další zákonem požadované podmínky. Osobě nehrozí závažná újma a využití zástupce je tedy naprosto adekvátní řešení dané situace.

Zákon požaduje, aby zástupce informoval zastoupeného o tom, že ho bude zastupovat. Nemůže ale jít pouze o prosté sdělení. Zastoupený musí být seznámen s tím, v čem bude zastoupení spočívat a jaké pro něj bude mít důsledky. To ale neznamená, že v případě, že zastoupená osoba zcela nepochopí princip zastoupení, tak to představuje překážku k jeho vzniku. Tím by totiž mohlo dojít k vyloučení skupiny osob, které trpí těžkým stupněm duševní poruchy a nejsou s to pochopit princip zastoupení, ale na druhou stranu by toto opatření představovalo ideální řešení jejich situace.¹⁴⁴ Pokud by se zastoupením osoba nesouhlasila,¹⁴⁵ tak zastoupení nevznikne.

Konečné slovo ohledně vzniku zastoupení má ovšem soud. To představuje záruku, že zástupce nezneužije svého vlivu na zastoupeného, aby se stal jeho zástupcem. Před samotným rozhodnutím o schválení nebo odmítnutí zastoupení se musí soud pokusit zjistit názor zastoupeného. V případě, že zastoupený se zastoupením nesouhlasí, nebo by mu bylo k neprospěchu, tak jej soud neschválí.¹⁴⁶

Zákonná úprava nevylučuje pluralitu zástupců. Má-li zastoupený více zástupců, pak je právní jednání za zastoupeného platné, pokud jedná alespoň jeden z nich. V případě, že jedná vůči další osobě více zástupců a toto jednání si odporuje, tak se nepřihlíží k projevu žádného zástupce. Nastane-li tato situace, pak její řešení spočívá

¹⁴³ Pokud by způsobilý byl, tak není třeba využít zastoupení členem domácnosti, ale je možné využít mírnější opatření v podobě smlouvy o nápomoci.

¹⁴⁴ Srov. PRUDÍKOVÁ, Dana, MATIAŠKO, Maroš. In MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, s. 427.

¹⁴⁵ Postačující je i pouhé projevené přání, aby zastupování nevzniklo, která může být vyjádřeno odmítavým zakroucením hlavy.

¹⁴⁶ Srov. ČUHELOVÁ, Kateřina. In LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 260–264.

v dohodě zástupců a následnému jednání ve shodě. V opačném případě by bylo namístě, aby ve sporné věci jmenoval soud opatrovníka, který bude dále postupovat.

Zákon taxativně vymezuje okruh osob, které jsou způsobilé vykonávat funkci zástupce. Tyto osoby rozděluje do dvou skupin. Do první skupiny řadí potomka, předka, sourozence, manžela a partnera, a do druhé ty osoby, které se zastoupeným žily před vznikem zastoupení ve společné domácnosti alespoň tři roky. V této souvislosti tedy hovoříme o dvou skupinách osob, kdy zákon u jedné explicitně nevyžaduje, aby se zastoupenou osobou žily ve společné domácnosti, kdežto u druhé skupiny vyžaduje, aby spolu takto žily alespoň tři roky.

Co se týče první skupiny, tak lze považovat za sporné, zda se zastoupeným musí žít ve společné domácnosti. Čuhelová k tomuto nastiňuje dva možné pohledy. První zastává myšlenku, že s ohledem na označení institutu *zastoupení členem domácnosti* je nezbytné, aby zástupce žil se zastoupeným ve společné domácnosti. Druhý pohled, ke kterému se i autorka přiklání, je, že není nutné, aby spolu zástupce a zastoupený sdíleli společnou domácnost.¹⁴⁷ Obdobně je tomu i v rakouské úpravě, která byla vzorem pro českou právní úpravu. Je sice pravdou, že zákonodárce užil spojení *zastoupení členem domácnosti*, ale v tomto případě jde pouze o legislativní zkratku.¹⁴⁸ V dnešní době není obvyklé, aby spolu členové různých generací tvořili dlouhodobě jednotnou domácnost. Běžnější je, že děti odcházejí z domu rodičů do „vlastního“, což ale neznamená, že by byly zásadně narušeny vztahy v rodině. Nelze to tedy a priori považovat za překážku pro využití institutu zastoupení členem domácnosti. Vzhledem k tomu, že zastoupení schvaluje soud, tak bude na jeho rozhodnutí, jestli je to natolik zásadní překážka, aby zastoupení neschválil.¹⁴⁹

Druhou skupinu představují ty osoby, které se zastoupeným žily ve společné domácnosti alespoň tři roky. Zákonodárce zde užívá pojem „společná domácnost“,

¹⁴⁷ Srov. ČUHELOVÁ, Kateřina. In LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 258–260.

¹⁴⁸ Obdobně SVOBODA, Karel. In ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 220–222.

¹⁴⁹ Srov. ČUHELOVÁ, Kateřina. In LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 258–260.

čímž je myšleno společné soužití alespoň dvou osob, které v určitém rozsahu společně hospodaří, tedy podílejí se určitou měrou na společných výdajích.¹⁵⁰

Vzhledem k tomu, že zákon používá taxativní výčet osob, které jsou způsobilé vykonávat funkci zástupce ve smyslu institutu zastoupení členem domácnosti, tak je zřejmé, že nebude možné, aby bylo toto opatření využíváno obecně všemi. Jistě bude existovat nemalá skupina osob, pro které nebude existovat vhodný zástupce, ať už z důvodu nezájmu potencionálních zástupců vykonávat tuto funkci, nebo z prostého faktu, že takové osoby vůbec nebudou existovat. V takových případech je záhodno uvažovat o použití institutu omezení svéprávnosti takových osob spolu se jmenováním opatrovníka.

Dále je třeba vymezit povinnosti a působnost zástupce. Hlavní povinností je ochrana zájmů zastoupeného a naplňování jeho práv, jak uvádí § 51 OZ 2012. Další povinnosti zástupce uvedené v tomtéž ustanovení v zásadě doplňují a rozšiřují povinnost hlavní. Zástupce má tedy dále dbát o to, aby způsob života zastoupeného nebyl v rozporu s jeho schopnostmi a aby odpovídal i zvláštním představám a přáním zastoupeného, pokud jim nelze rozumně odporovat. Tím je tedy vyjádřeno, že má být ze strany zástupce v co nejširší míře ctěna vůle zastoupeného, ale zákonodárce předpokládá i takovou situaci, kdy bude rozumné takovou vůli zastoupeného nerespektovat.¹⁵¹

Zákon dále vymezuje oblast, ve které má zástupce právo uplatňovat svou působnost a jednat jménem zastoupeného. Jedná se o obvyklé záležitosti odpovídající životním poměrům zastoupeného s tou výjimkou, že není oprávněn udělit souhlas k zásahu do duševní a tělesné integrity člověka s trvalými následky.¹⁵² Zákonodárce sice omezuje okruh zastoupení na obvyklé záležitosti, ale s tím, že mají odpovídat životním poměrům zastoupeného. Z toho plyne, že rozsah zastupování není stanoven pro všechny zástupce různých osob identicky, ale vždy je třeba zohlednit subjektivní hledisko. Rozsah zastoupení jedné osoby pak bude moci být širší než rozsah zastoupení jiné osoby, vždy s ohledem na poměry zastoupeného. Obecně lze uvést, že pod pojmem

¹⁵⁰ Srov. FRINTA, Ondřej. In ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 123–124.

¹⁵¹ Srov. KŘIVÁČKOVÁ, Jana, Klára HAMULÁKOVÁ a Tomáš TINTĚRA. *K pojetí člověka a věci v novém soukromém právu.* Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2015, s. 101.

¹⁵² Právní oblast zásahu do integrity je blíže upravena v § 93 an. OZ 2012.

obvyklé záležitosti si můžeme představit záležitosti každodenního života a periodicky se opakující záležitosti.¹⁵³

Zástupce nemůže nakládat s finančními prostředky zastoupeného libovolně. Je limitován rozsahem uvedeným v § 52 odst. 2 OZ 2012, kde je stanoveno, že s příjmy zastoupeného může nakládat v tom rozsahu, aby obstaral obvyklé záležitosti. Ovšem s peněžními prostředky na účtu zastoupeného může nakládat jen do rozsahu nepřekračující měsíční výši životního minima.¹⁵⁴ Toto omezení má zamezit zneužití peněžních prostředků zastoupeného. Výše částky se ale jeví jako nedostatečná. Dle názoru Prudíkové a Matiaška může zástupce překročit zákonem stanovený limit za předpokladu, že takto realizovanými platbami budou zajišťovány právě základní potřeby zastoupeného. Nebude tedy docházet ke svévolnému čerpání úspor. Podmínkou ovšem je, aby zástupce mohl doložit, že použil peněžní prostředky skutečně na obstarání obvyklých záležitostí zastoupeného.¹⁵⁵

Oproti vzniku zastoupení, kdy je třeba jeho schválení soudem, je zánik zastoupení méně formální. Může k němu dojít následujícími způsoby: 1) zástupce se zastoupení vzdá, 2) zastoupený odmítne, aby ho zástupce dále zastupoval, 3) soud jmenuje zastoupenému opatrovníka a 4) uzavřením smlouvy o nápomoci.

Pokud se zástupce nebo zastoupený vzdá (respektive odmítne) zastoupení, tak zastoupení zaniká. K odmítnutí zastoupení zastoupeným postačuje pouhé projevení přání. Zastoupení také zaniká v případě, že soud jmenuje zastoupenému opatrovníka. Ten přebírá pravomoci zástupce a dále ty, které vymezí soud. Pokud zastoupený uzavře smlouvu o nápomoci, tak zastoupení zaniká v rozsahu, v jakém je zastoupený způsobilý právně jednat. Jelikož jde o méně intenzivní zásah do rozsahu právního jednání osoby, tak je toto opatření preferováno. Podstatné je, v jakém rozsahu je smlouva o nápomoci uzavřena. Pokud je uzavřena v rozsahu, ve kterém vykonává zastoupení zástupce, pak logicky toto zastoupení zaniká. Může být ovšem uzavřena i užším rozsahu a pak není

¹⁵³ Srov. PRUDÍKOVÁ, Dana, MATIAŠKO, Maroš. In MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, s. 429–430.

¹⁵⁴ Výpočet a jeho výše jsou pak dále upraveny v zákoně č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu. Ke dni 23. 11. 2015 činí tato částka 3.410 Kč.

¹⁵⁵ Srov. PRUDÍKOVÁ, Dana, MATIAŠKO, Maroš. In MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, s. 429–430.

vyloučeno, aby v rozdílných oblastech vedle sebe vykonával funkci jak podporovatel, tak i zástupce. Nelze dokonce vyloučit, že tyto funkce bude zastávat tatáž osoba.¹⁵⁶

Je nutné upozornit, že ustanovení § 54 odst. 2 OZ 2012 stanoví, že „*Je-li uzavřena smlouva o nápomoci při rozhodování, zanikne zastoupení účinností smlouvy v rozsahu, v jakém je zastoupený způsobilý právně jednat.*“ Problematické je toto ustanovení z toho důvodu, že smlouva o nápomoci nabývá účinnosti až jejím schválením soudem. Lze usuzovat, že zákonodárce měl na mysli právě takovou smlouvu o nápomoci, která byla soudem schválena.¹⁵⁷

Výše uvedená opatření představují téměř kompletní výčet institutů, které přímo svou podstatou podporují zletilého při narušení schopnosti právně jednat. Posledním a nejvíce invazivním opatřením je omezení svéprávnosti.

3.2.4 Omezení svéprávnosti

Omezení svéprávnosti představuje nejzávažnější zásah do práv osoby stížené duševní poruchou. S tímto vědomím by měl být také používán. Právní úprava OZ 2012 obsahuje pouze institut omezení svéprávnosti a nikoli úplného zbavení svéprávnosti. Došlo tedy k opuštění tradičního institutu, který na našem území upravovalo již císařské nařízení 207/1916 ř. z., a které v určité obměně převzal i OZ 1950 a OZ 1964, jak jsem již dříve uvedl.¹⁵⁸

Dle mého názoru nebylo opuštění institutu zbavení svéprávnosti tím jediným možným řešením v rámci dané problematiky. Základem pro toto tvrzení je, že i nadále budou členy společnosti lidé, kteří si z důvodu vážné duševní poruchy nebudou schopni obstarat ani své nejzákladnější potřeby. Proto bude reálně nutné omezit svéprávnost člověka až na samotnou „dřeň“ a ve zbývajícím právní jednání posuzovat podle § 581 OZ 2012. To v samém důsledku povede k administrativnímu zatížení osob, které pečují o duševně postižené. Samotný institut zbavení svéprávnosti není v rozporu s čl. 12 odst. 4 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením, problematická byla v tomto směru právní úprava OZ 1964 o zbavení nebo omezení způsobilosti k právním

¹⁵⁶ Srov. PRUDÍKOVÁ, Dana, MATIAŠKO, Maroš. In MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, s. 431–432.

¹⁵⁷ Srov. SVOBODA, Karel. In ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 231.

¹⁵⁸ Např. v 1. kapitole této práce.

úkonům. Institut zbavení svéprávnosti tedy dle mého názoru může být za určitých striktně dodržovaných podmínek součástí právního řádu. Mělo by jít ale o opatření používané *ultima ratio* a za splnění dalších podmínek, kterými mohou být např. předem vymezené časové období, po které má opatření trvat, dále by měla být zohledněna vůle dané osoby. Omezující opatření samozřejmě musí odpovídat dané situaci a musí být pravidelně přezkoumávána jeho důvodnost. Problém institutu zbavení způsobilosti k právním úkonům, jak jej upravoval OZ 1964, spočíval v tom, že byl tento institut nadužíván a v právní úpravě absentovala adekvátní ochrana, aby k tomu nedocházelo. Dále neexistovala přiměřená alternativa, které by bylo možné využít, aby bylo zasaženo do práv dané osoby jen v nejnútnejší míře. Obecně lze ale uzavřít, že i přes potíže, které přinese upuštění od institutu zbavení svéprávnosti osobám pečujícím o duševně postižené, je současná úprava dané problematiky dostačující.

Jak jsem již výše uvedl, soukromoprávní úprava obsažená v OZ 2012 používá již jen institut omezení svéprávnosti. Vzhledem k tomu, o jak významný zásah do přirozených práv člověka se jedná, je nanejvýš žádoucí, aby k němu docházelo ve výjimečných případech. Je nutné používat tento institut subsidiárně k dalším podpurným opatřením, neboť OZ 2012 nově upravuje celou řadu opatření, které je možné využít pro osoby duševně choré a při nichž nedochází k tak invazivním zásahům do přirozených práv člověka, jako při omezení svéprávnosti.

O omezení svéprávnosti osoby může rozhodnout pouze soud a zároveň musí být splněno hned několik zákonem stanovených kumulativních podmínek, aby bylo možné k omezení svéprávnosti přistoupit. Jsou jimi:

- 1) Omezení svéprávnosti musí být v zájmu předmětné osoby, neboť tento institut nemá povahu sankce vůči dané osobě. Má sloužit k ochraně dané osoby a ne zájmům třetích osob.¹⁵⁹
- 2) Po jejím zhlédnutí, s plným uznáním jejích práv a její osobní jedinečnosti a při vyvinutí potřebného úsilí ke zjištění názoru osoby, o jejíž svéprávnosti soud rozhoduje. Zákon explicitně vyžaduje, aby se soud seznámil s konkrétní osobou a seznámil se s jejím názorem na danou věc. Takto vyžadované podmínky naplňují výše zmiňovaný

¹⁵⁹ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 02. 2009, sp. zn. 30 Cdo 4582/2008.

čl. 12 odst. 4 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením, který mimo jiné vyžaduje, aby opatření týkající se právní způsobilosti osob respektovala vůli a preference dané osoby, a aby byla přiměřená a odpovídala situaci dané osoby.

3) Musí existovat hrozba vzniku závažné újmy osobě, která by v případě neomezení svéprávnosti nastala.

4) Nelze-li využít mírnější a méně omezující opatření. Tím je tedy vyjádřena podmínka subsidiarity, jak jsem již uvedl výše.¹⁶⁰

S ohledem na to, že omezení svéprávnosti je jedním z nejzávažnějších zásahů do přirozených práv člověka, tak je také vhodné a žádoucí, aby byla stanovena maximální doba trvání omezení svéprávnosti. Dále musí být v pravidelných intervalech přezkoumáváno, zda nadále trvají důvody, pro které došlo k omezení svéprávnosti. Výše uvedené podmínky, tak jak je uvádím, jsou stanoveny v § 59 a § 60 OZ 2012.

Zákon stanovuje časový horizont maximální doby omezení svéprávnosti v § 59 OZ 2012, který upravuje dva způsoby stanovení trvání omezení svéprávnosti. Přistoupí-li soud ve svém rozhodnutí k omezení svéprávnosti člověka, může tak učinit na dobu nutnou k vyřízení určité záležitosti, přičemž lze dovodit, že tuto záležitost bude mít obstarat soudem jmenovaný opatrovník. Případně soud tuto dobu vymezí přímo jako časové období, jehož trvání nesmí přesáhnout tři léta. Jelikož rozhodnutí soudu o omezení svéprávnosti má povahu konstitutivního rozhodnutí, tak počátek běhu doby se počítá od právní moci rozhodnutí. Zákon v tomto směru nehovoří o tom, že doba trvání omezení svéprávnosti musí být stanovena pouze jako jisté časové období, tedy například dny, týdny či roky, ale soud může užít i alternativního způsobu určení doby, kdy například omezení bude trvat do dovršení určitého věku nebo může být vázáno k určitému datu. Lze ovšem předpokládat, že soudy budou častěji využívat prvou variantu.¹⁶¹ Další možné vymezení doby omezení svéprávnosti je právě na dobu nutnou k vyřízení určité záležitosti. Soud ale při svém rozhodování nemůže znát přesnou dobu

¹⁶⁰ Srov. DVOŘÁK, Bohumil. In MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, s. 432–441 a KŘIVÁČKOVÁ, Jana, Klára HAMULÁKOVÁ a Tomáš TINTĚRA. *K pojetí člověka a věci v novém soukromém právu*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2015, s. 55–56.

¹⁶¹ Srov. DVOŘÁK, Bohumil. In MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, s. 446–447 a KŘIVÁČKOVÁ, Jana, Klára HAMULÁKOVÁ a Tomáš TINTĚRA. *K pojetí člověka a věci v novém soukromém právu*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2015, s. 58–60.

k tomu potřebnou, z toho důvodu může uvést dobu orientační, přičemž omezení trvá pouze (až) do vyřízení určité záležitosti (samozřejmě maximálně tři léta).¹⁶²

V souvislosti s maximální přípustnou dobou trvání omezení svéprávnosti bych chtěl dále uvést, že se jedná o poměrně krátkou dobu. Pokud českou právní úpravu tohoto institutu porovnáme s obdobnou úpravou v zahraničních kodexech, které mimochodem byly pro českou právní úpravu vzorem, tak můžeme konstatovat, že tříletá doba je opravdu krátká. Přesněji řečeno všechny zahraniční právní úpravy umožňují delší maximální dobu omezení svéprávnosti. Převažuje maximální doba omezení svéprávnosti na pět let, jak je upraveno např. v quebeckém občanském zákoníku,¹⁶³ francouzském Code civil nebo v maďarském občanském zákoníku.¹⁶⁴ Německá právní úprava dokonce stanovuje maximální dobu omezení na sedm let.

Nutno podotknout, že věta druhá § 59 OZ 2012 uvádí, že v případě, že došlo k zahájení řízení o prodloužení doby omezení, tak až do vydání nového rozhodnutí trvají účinky původního rozhodnutí o omezení svéprávnosti, nejdéle však jeden rok. Zákonodárce měl zřejmě na mysli nikoli do vydání, ale do nabytí právní moci nového rozhodnutí o omezení. Účinky původního rozhodnutí tedy trvají i do doby vydání nového rozhodnutí, které konstatuje, že není důvodu pro další omezení svéprávnosti.

Dále soud změní nebo zruší rozhodnutí o omezení svéprávnosti v případě, že se změnilы okolnosti, na základě kterých bylo rozhodnutí vydané,¹⁶⁵ což je upraveno v §

¹⁶² Srov. SVOBODA, Karel. In ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 243–245.

¹⁶³ Pro pořádek musím uvést, že quebecký občanský zákoník rozlišuje institut tutora (poručník) a kurátora (opatrovník). Kdy soud ustanoví zletilé osobě tutora v případě, že si není schopna částečně nebo dočasně obstarat své záležitosti nebo spravovat svůj majetek a musí být zastoupen při výkonu svých občanských práv čl. 285 CCQ. Takovéto opatření soudu má být přezkoumáváno co tři roky. V případě, že si zletilá osoba není schopna zcela a trvale obstarat své záležitosti nebo spravovat svůj majetek a musí být zastoupen při výkonu svých občanských práv, ustanoví soud takové osobě kurátora čl. 281 CCQ. V takovém případě soud přezkoumává potřebu takového opatření nejpozději každých pět let čl. 278 CCQ.

¹⁶⁴ Maďarské občanské právo obsahuje jak institut omezení svéprávnosti, tak i institut zbavení svéprávnosti. Kdy v případě omezení svéprávnosti, je stanovena maximální doba po které musí následovat přezkumné řízení na pět let, a v případě zbavení svéprávnosti na deset let čl. 2:29 MOZ. Dle mého se jedná o velice zajímavé řešení dané problematiky, které by obstálo i v české právní úpravě. Logicky je stanovena kratší maximální doba přezkoumání při omezení svéprávnosti, neboť tento institut nastupuje v případě, kdy se předpokládá, že si daná osoba bude moci v dohledné době spravovat své záležitosti sama. Naopak zbavená svéprávnosti nastupuje v tom případě, kdy se nepředpokládá, že by nějaké zlepšení mohlo nastat, tedy jedná se o stav trvalý.

¹⁶⁵ Toto ustanovení odpovídá římské zásadě *clausula rebus sic stantibus*, tedy za předpokladu, že věci zůstanou, jak jsou.

60 OZ 2012. Soud v tomto případě může zrušit rozhodnutí bez návrhu nebo na návrh, který může podat i člověk, který byl takovým rozhodnutím omezen ve svéprávnosti.¹⁶⁶

3.2.4.1 Právní jednání osoby s omezenou svéprávností

Zásadní změnu přinesla stávající právní úprava oproti předchozí v oblasti omezení svéprávnosti, neboť již není možné člověka úplně svéprávnosti zbavit. Z toho důvodu je nutné zodpovědět otázku, kde je hranice, za kterou již nelze svéprávnost člověka omezit. Odpověď nacházíme v ustanovení § 64 OZ 2012, kde je uvedeno, že „Rozhodnutí o omezení svéprávnosti nezabavuje člověka práva samostatně právně jednat v běžných záležitostech života.“¹⁶⁷ Tato formulace je ovšem poněkud nejasná a je třeba si alespoň částečně vymezit, co má zákonodárce na mysli, když hovoří o „běžných záležitostech každodenního života“¹⁶⁸ Důvodová zpráva k OZ 2012 podává demonstrativní výčet takových záležitostí, jsou jimi „koupě běžných potravin, lístku do kina, zaplacení nájemného apod.“¹⁶⁹ První dva případy jsou jistě záležitostmi každodenního života, jistý spor může vyvolat poslední jmenované jednání, neboť se nejedná z povahy věci o každodenní činnost. Jde spíše o pravidelně se opakující jednání (např. měsíční), při kterém dochází k úhradě mnohdy nemalých částek. Z toho důvodu je nutné zohlednit samotnou finanční situaci konkrétní osoby, jestli pro ni dané jednání nebude představovat enormní finanční zátěž.¹⁷⁰

Již jsem si vymezil přibližnou hranici možného omezení svéprávnosti,¹⁷¹ kdy buď bude člověk způsobilý jen k jednání v běžných záležitostech života, nebo bude rozsah právního jednání širší. Teoreticky se tedy můžeme setkat s následujícími situacemi. Osoba omezená ve svéprávnosti jednala v rozsahu, v jakém nebyla ve svéprávnosti omezena, nebo taková osoba překročila rámec omezení a jednala i v rozsahu, ve kterém k takovému jednání nebyla způsobilá.

¹⁶⁶ Srov. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 13. 12. 2007, sp. zn. II. ÚS 2630/07.

¹⁶⁷ Viz § 64 OZ 2012.

¹⁶⁸ Tamtéž.

¹⁶⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, s. 59. Dostupná na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf> [cit. 2016-02-27].

¹⁷⁰ Srov. DVOŘÁK, Bohumil. In MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, s. 454.

¹⁷¹ Postupně bude tato hranice vymezována a precizována judikaturou soudů.

Pokud osoba omezená ve svéprávnosti jedná v rozsahu, ve kterém nebyla omezena, pak je takové jednání platné. Je ovšem nutné posoudit, zda vlivem duševní poruchy, pro kterou byla osoba omezena ve svéprávnosti, nebyly zásadně narušeny její rozumové a volní schopnosti při jednání, na které se nevztahuje omezení. Pokud ano, tak by jistě bylo vhodné posoudit danou situaci s ohledem na případnou absolutní neplatnost právního jednání podle věty druhé § 581 OZ 2012.¹⁷²

V případě, že osoba omezená ve svéprávnosti jedná v rozsahu, ve kterém byla omezena, pak je takové její jednání absolutně neplatné, jak uvádí ustanovení § 581 OZ 2012. Nutno podotknout, že z tohoto pravidla, v souladu s principem *lex specialis derogat generali*, existuje výjimka, kterou představuje § 65 odst. 1 a 2 OZ 2012. V tomto ustanovení je uvedeno, že jednání je třeba prohlásit za neplatné, pokud působí opatrovanci újmu. Nelze ovšem dovodit, že pokud jednání újmu nepůsobí, tak jde o jednání platné. Takové jednání bude dále formálně neplatné, ale z této neplatnosti nebude možno vyvodit žádné důsledky. Ohledně způsobené újmy je nutné postupovat subjektivně, ve vztahu ke konkrétní osobě opatrovance. Dále zákon připouští možnost, aby soud svým rozhodnutím upravil rozsah opatrovancových povinností a tím vlastně také došlo k nápravě. Musím se ovšem přiznat, že si nedokážu představit, že by soud takto skutečně postupoval, neboť v konečném důsledku by to znamenalo, že dojde k soudní moderaci právního jednání, které působí opatrovanci újmu.¹⁷³ Z důvodové zprávy k OZ 2012 lze dovodit, že zákonodárce tímto pravděpodobně ctil zásadu,¹⁷⁴ že „*Na právní jednání je třeba spíše hledět jako na platné než jako na neplatné.*“¹⁷⁵ Tato část zákona také upravuje problematiku ratihabice jednání ze strany opatrovníka, případně opatrovance, který následně nabyl svéprávnosti. Schválení jednání ze strany opatrovníka by mělo být učiněno stejnou formou, jakožto původní právní jednání učiněné opatrovancem.¹⁷⁶ Je nutné uvést, že opatrovník samozřejmě nemůže právní jednání ratihabovat v případě, že dle zákona sám k takovému jednání potřebuje

¹⁷² Srov. MELZER, Filip. In MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek III. § 419-654*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, s. 740–743.

¹⁷³ Srov. SVOBODA, Karel. In ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 252–256.

¹⁷⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, s. 140–141. Dostupná na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf> [cit. 2016-02-27].

¹⁷⁵ Viz § 574 OZ 2012.

¹⁷⁶ Na tuto problematiku lze přiměřeně použít ustanovení § 564 OZ 2012.

přivolení soudu nebo opatrovnické rady.¹⁷⁷ Neplatné jednání může dále dodatečně schválit sama osoba původně nezpůsobilá k takovému jednání, která ovšem následně k němu způsobilosti nabude.¹⁷⁸ Názory se rozcházejí v tom, do kdy jde jednání dodatečně schválit. Dvořák zastává názor, že vzhledem k tomu, že pro dodatečné schválení není zákonem stanovena žádná lhůta, tak k němu může dojít i po dlouhé době,¹⁷⁹ kdežto Svoboda uvádí, že „*promlčuje se v režimu § 645, pokud se od něho odvíjí majetková práva a povinnosti (§ 611)*.“¹⁸⁰

Součástí této kapitoly by jistě mohlo být i pojednání o právním jednání nezpůsobilé osoby, jakožto zástupce zmocnitele ve smyslu § 445 OZ 2012. S ohledem na to, že institutu smluvního zastoupení věnuji samostatnou kapitolu, tak jsem si do ní dovolil zařadit i tuto dílčí problematiku.

3.2.4.2 Omezení svéprávnosti s důrazem kladeným na jednotlivé oblasti života

V předchozí kapitole jsem specifikoval určité obecné limity možného omezení svéprávnosti a naznačil hranici, za kterou již osoba nemůže být ve svéprávnosti omezena. Nyní se zaměřím na jednotlivé oblasti lidského života, ve kterých omezení svéprávnosti může být uplatněno.

a) Omezení v oblasti majetkových vztahů

Jedná se o oblast života člověka, kterou bude jistě nutné určitým způsobem v rozhodnutí vymezit, pokud soud bude rozhodovat o omezení svéprávnosti. Rozsah omezení při nakládání s majetkem bude muset zohledňovat fakt, že osobu nelze omezit absolutně. Vždy pak bude moci jednat v záležitostech každodenního života.

Pokud soud stanoví určitý rozsah majetkových vztahů, ve kterém již osoba není oprávněna jednat, bude to mít i důsledek pro jeho darovací způsobilost, pořizovací způsobilost, jak uvedu v následujících bodech.

¹⁷⁷ Srov. § 461 a § 480 OZ 2012.

¹⁷⁸ Srov. SVOBODA, Karel. In ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 256.

¹⁷⁹ Srov. DVOŘÁK, Bohumil. In MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. § 1-117.* Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, s. 458.

¹⁸⁰ SVOBODA, Karel. In ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 256.

b) *Darování a přijímání daru*

Osoba omezená ve svéprávnosti je podle § 2066 OZ 2012 způsobilá darovat a přijmout dar malé hodnoty nebo dar vzhledem k okolnostem obvyklý. Z tohoto ustanovení je zřejmé, že darování a přijímání daru ve vymezeném rozsahu není vázáno na rozsah omezení svéprávnosti. Toto je nutné vykládat v kontextu případného omezení svéprávnosti v oblasti majetkových vztahů. Pokud tedy bude daná osoba omezena v nakládání s majetkem přesahujícím hodnotu např. 50.000 Kč, pak bude moci přijímat dary nebo darovat i v tomto rozsahu, byť zjevně překračuje malou hodnotu daru a nemusí jít ani o dar obvyklý.¹⁸¹

c) *Nezpůsobilost pořizování pro případ smrti*

Zákon obecně uvádí, že nesvéprávný, ve smyslu neplně svéprávný, není způsobilý pořizovat pro případ smrti. Z tohoto obecného vymezení existují zákonem předpokládané výjimky, kdy i osoba omezená ve svéprávnosti může pro případ smrti platně pořídit. Nutno dodat, že nemusí jít explicitně o omezení ve smyslu způsobilosti pořídit, ale osoba může být určitým způsobem (v určitém rozsahu) omezena v oblasti majetkových vztahů a pak se domnívám, že není v hodnotě přesahující daný rozsah způsobilá pořídit o svém majetku pro případ smrti. Jen pro pořádek bych uvedl, že ve věci pořizování pro případ smrti nemůže za zastoupeného jednat opatrovník podle § 458 OZ 2012.

První zmiňovanou výjimkou je případ, kdy osoba omezená ve svéprávnosti v rozsahu pořizovat pro případ smrti, znovu nabude svéprávnosti z důvodu svého uzdravení, jak uvádí § 1527 OZ 2012. Toto ustanovení tedy upravuje možnost pořídit pro osoby, jež se uzdravily, ale doposud nenabýly způsobilost pořídit rozhodnutím soudu, a dále pro osoby, které pořídily v tzv. *lucida intervalla*. Významné je, že v obou případech je možná platně pořídit v jakékoli formě.¹⁸²

Druhou výjimkou je případ, kdy osoba omezená ve svéprávnosti může pořídit v rámci omezení jen formou veřejné listiny.¹⁸³ Speciálně k tomu je upraveno pořizování osob, které byly omezeny ve svéprávnosti z důvodu chorobné závislosti. Ty pak mohou

¹⁸¹ Srov. ČUHELOVÁ, Kateřina. In LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 294–295.

¹⁸² Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, s. 379–380. Dostupná na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf> [cit. 2016-02-27].

¹⁸³ Srov. § 1528 odst. 1 OZ 2012.

pořizovat v jakékoli předepsané formě, ale jen o polovině pozůstalosti. V případě, že by dědicem měl být stát, pak o celé pozůstalosti.¹⁸⁴

Zvláštním případem v rámci této problematiky pak je uzavření dědické smlouvy podle § 1582 an. OZ 2012. Zákonným požadavkem pro platné uzavření je plná zletilost zůstavitele. V případě, že je osoba omezená ve svéprávnosti, pak lze dědickou smlouvu uzavřít nebo změnit jen se souhlasem opatrovníka. Toto pravidlo platí jen v případě dědické smlouvy, nikoli pro závěť nebo dovětek. Souhlas opatrovníka může být dle Bílka dán nejen předběžně, ale i dodatečně, což lze dovodit z § 65 OZ 2012.¹⁸⁵

U osob omezených ve svéprávnosti z důvodu chorobné závislosti platí obdobná úprava jako pro pořizování takových osob závětí. Rozdíl je pouze v rozsahu majetku, o kterém může pořídit. Zákon stanoví, že tak může učinit o polovině pozůstalosti, přičemž $\frac{1}{4}$ musí zůstat volná pro pořizování závětí.¹⁸⁶ Pokud bych celkový rozsah pozůstalosti, o kterém může být pořízeno dědickou smlouvou, vyjádřil zlomkem, pak by ten činil $\frac{3}{8}$ z pozůstalosti.

d) *Rodičovská odpovědnost*

Každý rodič je nositelem rodičovské odpovědnosti, pokud jej soud jeho rodičovské odpovědnosti nezavázal z důvodů zákonem předpokládaných v § 871 OZ 2012. Naproti tomu ne každý rodič je také vykonavatelem rodičovské odpovědnosti.

Zákon stanovuje, že soud rozhodující o omezení svéprávnosti rodiče rozhodne také o jeho rodičovské odpovědnosti.¹⁸⁷ Toto je nutné chápat ve smyslu omezení výkonu rodičovské odpovědnosti, jak lze dovodit ze znění § 868 odst. 2 OZ 2012, a nikoli tak, že soud rozhodne o samotné rodičovské odpovědnosti. Soud tedy ve svém rozhodnutí může omezit svéprávnost osoby v rozsahu výkonu rodičovské odpovědnosti, nebo rozhodnout o omezení výkonu a zároveň upravit výkon práv a povinností týkajících se osobního styku a péče o dítě, případně může rozhodnout, že se svéprávnost ve výkonu rodičovské odpovědnosti neomezuje.¹⁸⁸

¹⁸⁴ Srov. § 1528 odst. 2 OZ 2012.

¹⁸⁵ Srov. FIALA, Roman. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. 1. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2015, s. 288.

¹⁸⁶ Srov. § 1585 odst. 2 OZ 2012.

¹⁸⁷ Srov. § 865 odst. 2 OZ 2012.

¹⁸⁸ Srov. HROMADA, Miroslav a Alexander ŠÍMA. Praktické otázky omezování svéprávnosti. *Soudní rozhledy*. 2015, roč. 21, č. 4, s. 122–126.

e) *Popření otcovství*

Soud může omezit svéprávnost osoby v tom smyslu, že ta pak nebude způsobilá popřít otcovství sama. Jejím jménem tak bude moci učinit soudem jmenovaný opatrovník. Objektivní lhůta k popření otcovství je stanovena do šesti let od narození dítěte, subjektivní pak do šesti měsíců, kdy se osoba dozvěděla o skutečnostech, které odůvodňují popření otcovství. Pokud ovšem byl otec omezen ve svéprávnosti v době běžící šestileté lhůty, pak se k subjektivní šestiměsíční lhůtě nepřihlíží a to z prostého důvodu, že otec není způsobilý otcovství popřít, byť se o něm dozvěděl. Shledá-li soud, že je dán důvod, pro omezení svéprávnosti v tomto rozsahu, pak jmenuje otci opatrovníka, který může podat návrh na popření otcovství ve lhůtě šesti měsíců od svého jmenování soudem.¹⁸⁹

f) *Uzavření manželství*

Svéprávnost může být omezena i v oblasti sňatečné. Rozhodl-li takto soud, pak vzniká zákonná překážka k uzavření manželství.¹⁹⁰ V opačném případě ale mohou osoby uzavřít manželství bez dalšího.¹⁹¹

Pokud by i přes omezenou svéprávnost uzavřel člověk manželství, pak by i přes existenci zákonné překážky takové manželství vzniklo. Soud by takové manželství mohl prohlásit za neplatné, pokud by neplatnost navrhoval druhý manžel a to například z důvodu, že byl uveden v omyl ve smyslu § 684 OZ 2012. Naopak manželství by nemohlo být prohlášeno za neplatné *ex offio* podle § 685 OZ 2012,¹⁹² ani na návrh toho, kdo na tom má právní zájem. Manželství dále nelze prohlásit za neplatné, ani na návrh druhého manžela z výše uvedeného důvodu, pokud „(...) bylo počato dítě, které se narodilo živé“.¹⁹³ Tím totiž dojde ke konvalidaci takového jednání.¹⁹⁴

g) *Osvojení*

Z pohledu člověka je při osvojení nutné rozlišit dvě roviny, kdy jednou je daný člověk v pozici osvojitele a podruhé v pozici rodiče, který dává s osvojením souhlas.

¹⁸⁹ Srov. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975.) Komentář*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 575.

¹⁹⁰ Srov. § 673 OZ 2012

¹⁹¹ Samozřejmě s tou výjimkou, pokud neexistuje jiná zákonná překážka podle § 672 an. OZ 2012.

¹⁹² *Argumentum a contrario*.

¹⁹³ Viz § 683 OZ 2012.

¹⁹⁴ Srov. HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ. *Rodinné právo*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2015, s. 59–60.

V prvním případě zákon požaduje, aby osvojitelem byla osoba zletilá a svéprávná.¹⁹⁵ Podmínka plné svéprávnosti tedy vylučuje, že by se osvojitelem mohla stát osoba ve svéprávnosti omezená.

V druhém případě je člověk v pozici rodiče, který dává k osvojení souhlas. Ten může být udělen pouze osobou, která nebyla omezena ve svéprávnosti ve věcech osvojení, konkrétně ve věci udělení souhlasu s osvojením.¹⁹⁶ Nabízí se také otázka, zda může být souhlas s osvojením dán opatrovníkem osoby omezené ve svéprávnosti. Podle ustanovení § 458 OZ 2012 nemůže opatrovník právně jednat v záležitostech týkajících se mimo jiné výkonu rodičovských práv a povinností. Dle názoru Sedláka pak lze formulaci uvedenou § 458 ztotožňovat s rodičovskou odpovědností. To by znamenalo, že *„opatrovník rodiče, který byl omezen na svéprávnosti i v rozsahu práva souhlasit s osvojením, může poskytnout za tohoto rodiče souhlas s osvojením, neboť právo souhlasit s osvojením není součástí rodičovské odpovědnosti a statusová práva podle § 856 nejsou výslovně ustanovením § 458 z rozsahu zastupování opatrovníkem vyloučena.“*¹⁹⁷

Naproti tomu Dávid považuje omezení svéprávnosti k udělení souhlasu s osvojením podle § 812 OZ 2012 za výjimku, která znamená, že souhlas rodiče s osvojením není třeba. Soud pak již nemusí zkoumat, zda daná osoba není schopna projevit svou vůli a rozpoznat následky svého jednání případně je ovládnout, jak uvádí § 818 odst. 1 písm. b) OZ 2012.¹⁹⁸ Dále pak uvádí, dle mého názoru poněkud nepřesně, že *„Dojde-li soud v řízení (...) k závěru, že souhlas rodiče s osvojením se nevyžaduje, je jeho povinností jmenovat pro udělení souhlasu s osvojením dítěti opatrovníka.“*¹⁹⁹ Onu nepřesnost spatřuji v tom, že opatrovník je dítěti jmenován, pokud soud dospěje k názoru, že není třeba souhlasu obou rodičů, tedy nikoli jednoho.

V učebnici civilního práva procesního se pak dočteme, že rodič omezený ve svéprávnosti v rozsahu udělení souhlasu s osvojením není účastníkem řízení

¹⁹⁵ Srov. § 799 odst. 1 OZ 2012.

¹⁹⁶ Srov. § 812 OZ 2012.

¹⁹⁷ SEDLÁK, Petr. In HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975.) Komentář*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 667–668.

¹⁹⁸ Srov. DÁVID, Radovan. In LAVICKÝ, Petr. *Civilní proces*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 755–756.

¹⁹⁹ Tamtéž.

o osvojení. Soud musí sledovat, zda rodič nenabyl opět svéprávnost pro udělení souhlasu a nemá se s ním tedy opětovně jednat jako s účastníkem.²⁰⁰

Souhlasím v zásadě s názorem Dávida, kdy se také domnívám, že je-li rodič omezen ve svéprávnosti v rozsahu udělání souhlasu s osvojením, pak tento souhlas dát nemůže ani on, ani jemu jmenovaný opatrovník. Souhlas může udělit pouze druhý rodič a v případě, že toho není schopen z důvodu smrti, omezení ve svéprávnosti atd., pak je dítěti jmenován opatrovník, který může souhlas udělit.

h) Zásah do integrity

Zasahovat do integrity osoby lze pouze se souhlasem dotčené osoby, pokud zákon nestanoví jinak, s výjimkou souhlasu se zásahem, kterým by byla osobě způsobena závažná újma. Pokud by byl udělen souhlas například k eutanázii, pak by takové právní jednání bylo nicotné a nepřihlíželo by se k němu. Z uvedené výjimky existuje výjimka, kdy zásahem může být způsobena závažná újma v zájmu života nebo zdraví dotčeného.

Souhlas se zásahem musí mít povahu informovaného souhlasu. To znamená, že osobě musí být vysvětlena povaha zásahu a jeho možné následky tak, aby to ona osoba pochopila a byla schopna se relevantně rozhodnout. Na základě sdělených informací pak může informovaný souhlas udělit nebo jej odmítnout udělit.

Nyní se zaměřím na zásah do integrity ve vztahu k osobě omezené ve svéprávnosti. Pokud je osoba omezena ve svéprávnosti, může souhlas se zásahem udělit její opatrovník. To ovšem neznamená, že by dotčená osoba byla zcela vyřazena z procesu udělení souhlasu. V případě, že by taková osoba projevila odpor se zásahem, pak jej nelze provést bez souhlasu soudu.²⁰¹ Naopak v případě, že daná osoba projevila přání zásah provést, ale opatrovník k němu souhlas odmítne udělit, pak lze souhlas opatrovníka nahradit souhlasem soudu.²⁰²

Jako problematická se může jevit formulace, kterou zákonodárce užil v § 100 odst. 1 OZ 2012. V němž se uvádí, že odporuje-li zákroku osoba bez plné svéprávnosti, ačkoli opatrovník k němu udělil souhlas, nelze zákrok provést bez souhlasu soudu. Zákonodárce zde nekonkretizuje, že by mělo jít pouze o omezení ve svéprávnosti

²⁰⁰ Srov. WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. *Civilní právo procesní*. 8. vydání. Praha: Leges, 2015, s. 448.

²⁰¹ Srov. § 100 odst. 1 OZ 2012.

²⁰² Srov. § 100 odst. 2 OZ 2012.

k udělení souhlasu se zásahem do integrity, ale užívá obecnou formulaci omezení svéprávnosti. Nabízí se tedy otázka, zda toto ustanovení dopadá na osoby omezené v jakémkoli rozsahu ve svéprávnosti nebo pouze na osoby omezené ve svéprávnosti k udělení souhlasu se zásahem. Dle Čuhelové, se kterou souhlasím, je vhodnější závěr, že dané ustanovení by mělo být aplikováno na osoby, které byly omezeny k udělení souhlasu se zásahem do integrity.²⁰³

U osob, které nejsou vůbec schopny úsudku a zásahem do jejich integrity hrozí závažné nebo trvalé následky, případně může dojít k ohrožení jejich života nebo zdraví, může být souhlas udělen jen s přivolením soudu.

Zákon také předpokládá, že mohou nastat situace, kdy nelze získat souhlas osoby nebo opatrovníka a daná osoba se nachází v ohrožení života. V takovém případě lze zásah provést i bez uděleného souhlasu, je-li to nezbytné ve prospěch zdraví dotčené osoby.²⁰⁴

i) *Volební právo*

Čuhelová uvádí, že volební právo nelze omezit.²⁰⁵ Jak je obecně známo, základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné,²⁰⁶ ale jistě jsou omezení. Volební zákony totiž přímo upravují omezení výkonu volebního práva z důvodu omezení svéprávnosti osoby.²⁰⁷ Takové omezení subjektivního veřejného práva je ale nutné vykládat v souladu s institutem omezení svéprávnosti. Jedná se samozřejmě o krajní institut, který má být použit v případě, že by dané osobě hrozila závažná újma a musí být použit v jejím zájmu. Zákonodárce ve volebních zákonech používá obecného vymezení překážky ve výkonu volebního práva a to z důvodu omezení svéprávnosti, ale takovouto formulaci je nutné vykládat restriktivně pouze ve smyslu konkrétně vyjádřeného omezení svéprávnosti k výkonu volebního práva soudním rozhodnutím. Dle mého nelze přistoupit a souhlasit s výkladem, že omezení svéprávnosti v jiné oblasti než ve výkonu volebního práva zakládá automaticky překážku k jeho výkonu.

²⁰³ Srov. ČUHELOVÁ, Kateřina. In LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 293–294.

²⁰⁴ Srov. § 99 ÓZ 2012

²⁰⁵ Srov. ČUHELOVÁ, Kateřina. In LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 297.

²⁰⁶ Článek 1 Listiny základních práv a svobod.

²⁰⁷ Např. § 4 odst. 2 písm. b) zákona č. 275/2012 Sb. o volbě prezidenta republiky.

Pokud soud při svém rozhodování dospěje k názoru, že výkonem volebního práva může být dané osobě způsobena závažná újma, např. z důvodu možného zneužití takového práva třetí osobou, pak může soud k omezení svéprávnosti v dané oblasti přistoupit.²⁰⁸

3.2.4.3 Problematika omezení svéprávnosti OZ 1964 a OZ 2012

S nabytím účinnosti stávající právní úpravy vyvstala otázka, jak se budou řešit případy osob, které byly zbaveny způsobilosti k právním úkonům nebo kterým byla způsobilost k právním úkonům omezena podle OZ 1964. Odpověď na tuto otázku nám přináší jedno z přechodných a závěrečných ustanovení, konkrétně § 3033 OZ 2012, ve kterém je stanoveno, že tyto osoby nabydou plné svéprávnosti uplynutím tří let ode dne nabytí účinnosti OZ 2012. Toto ustanovení je ovšem poněkud problematické a nebylo ušetřeno kritiky ze strany soudů. Důvodem toho je, že ony tři léta lze považovat za velice krátkou dobu, po kterou je třeba přezkoumat status přibližně 41 000 osob, kterým byla podle předchozí právní úpravy omezena způsobilost k právním úkonům, nebo byly svéprávnosti zcela zbaveny.²⁰⁹

Zákonem stanovená tříletá lhůta má samozřejmě svůj logický základ a to v maximální délce doby, která je zákonem přípustná pro trvání omezení svéprávnosti. Problematické ovšem je, že vzhledem k počtu osob hrozí, že soudy nestihnou přezkoumat všechny případy, což by se mohlo negativně projevit u jednotlivých osob. Ty totiž v souladu s přechodným ustanovením nabydou plné svéprávnosti, ačkoli by jim, z důvodu jejich ochrany, měla být svéprávnost v určitých směrech a pro určitá jednání omezena. Z toho důvodu se dnes hovoří o novelizaci tohoto ustanovení a prodloužení této doby. Snad jen pro úplnost doplním, že pokud soudy nestihnou rozhodnout o svéprávnosti všech osob, kterých se to týká do konce uplynutí zákonem stanovené doby, tak to samozřejmě přinese určité komplikace, ale i tak bude nadále trvat ochrana takových osob za použití věty druhé § 581 OZ 2012.

²⁰⁸ Srov. HROMADA, Miroslav a Alexander ŠÍMA. Praktické otázky omezování svéprávnosti. *Soudní rozhledy*. 2015, roč. 21, č. 4, s. 122–126.

²⁰⁹ Srov. MAREČKOVÁ, Jana. Platná právní úprava a návrh nového občanského zákoníku ve světle čl. 12 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením. *Právní rozhledy: časopis pro všechny právní odvětví*. 2009, roč. 17, č. 3, s. 86–94.

3.2.4.4 Omezení svéprávnosti u nezletilých osob

Zajímavá je problematika omezení svéprávnosti nezletilých osob. Učebnice občanského práva v kapitole pojednávající o omezení svéprávnosti přímo uvádí, že „není možné omezení svéprávnosti u člověka nezletilého“.²¹⁰ Jako jeden z argumentů je uvedeno systematické zařazení omezení svéprávnosti mezi podpůrná opatření při narušení zletilého právně jednat. To je ovšem, dle mého názoru, chybný závěr a následujícími argumenty se pokusím podpořit opačné stanovisko.

Pokud se pokusím o analýzu tohoto problému, tak předně musím oddělit dvě skupiny nezletilých osob, kterými jsou:

- 1) Nezletilí, kteří nabyli plné svéprávnosti v souladu s § 30 an. OZ 2012, a jsou stíženi duševní poruchou, která není jen přechodná.
- 2) Nezletilí, kteří nabyli pouze částečné svéprávnosti v rozsahu, který je přiměřený rozumové a volní vyspělosti nezletilých podobného věku, a jsou stíženi duševní poruchou, která není jen přechodná.

Ad 1) Jak jsem již uvedl výše v části týkající se nabytí plné svéprávnosti nezletilých osob, česká právní úprava to připouští a to hned dvojnásobem. Je tedy zřejmé, že za splnění podmínek budou v naší společnosti existovat plně svéprávní nezletilí, přičemž neexistuje žádný důvod, proč by tyto osoby nemohly být postihnuty duševní poruchou trvalého charakteru, která nastane až po přiznání svéprávnosti. Pokud by totiž existovala již v době řízení o svéprávnosti, tak by to byl jistě jeden z důvodů vedoucích k nepřiznání svéprávnosti.

Zaměřím-li se na § 38 až § 65 OZ 2012, tak samotné dělení na zletilé a nezletilé osoby je obsaženo v názvu oddílu 2 „*Podpůrná opatření při narušení schopnosti zletilého právně jednat*“ a dále pak v § 49 odst. 1.²¹¹ V ostatních ustanoveních je převážně používán pojem „člověk“. Nevylučuji, že někdo bude dovozovat, že se jedná o člověka, jakožto osobu zletilou, ovšem dle mého je nutné v tomto případě upřednostnit výklad jazykový. Ve spojení s logickým *argumentum a rubrica*, nelze

²¹⁰ Srov. DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 220–221.

²¹¹ „Brání-li duševní porucha zletilému, který nemá jiného zástupce, samostatně právně jednat, může ho zastupovat jeho potomek, předek, sourozenec, manžel nebo partner, nebo osoba, která se zastoupeným žila před vznikem zastoupení ve společné domácnosti alespoň tři roky.“ In § 49 odst 1 OZ 2012.

přikládat názvu oddílu větší význam, nežli seznatelné vůli zákonodárce.²¹² Dále nelze opominout, jak vysoká právní ochrana je poskytována zletilým osobám stíženým duševní poruchou, přičemž osobám nezletilým, s ohledem na jejich zranitelnost, by měla být poskytována ochrana ve stejné ne-li vyšší míře.²¹³ Tento nepoměr je zcela flagrantní. Z toho důvodu se domnívám, že je možné přistoupit k omezení svéprávnosti svéprávných nezletilých pro duševní poruchu, která není jen přechodného charakteru.²¹⁴

Ad 2) U nezletilých, kteří nenabyli plné svéprávnosti, pravděpodobně nebude možné přistoupit k omezení jejich částečné svéprávnosti. Zcela v tomto směru souhlasím s názorem, že zákon upřednostňuje subjektivní kritérium, při kterém je precizněji zkoumána rozumová a volní vyspělost každého konkrétního subjektu.²¹⁵ Nebude-li tedy jeho rozumová a volní vyspělost dle subjektivního hlediska na takové úrovni, jako jeho vrstevníků, pak v daném rozsahu ani nenabude částečné svéprávnosti.

3.2.5 Opatrovnictví člověka

Opatrovnictví člověka je bezesporu významným zásahem do jeho práv. Tento institut lze zařadit do skupiny opatření, která svou povahou přinášejí náhradní rozhodování dané osoby. To znamená, že sama osoba nerozhoduje, ale rozhodnutí za ni činí osoba náhradní jmenovaná soudem. Právní úprava v OZ 2012 se toto snaží modifikovat tím, že opatrovník by se měl snažit prosazovat vůli a přání opatrovance. Zda opatrovník svou funkci vykonává řádně a opravdu prosazuje vůli opatrovance, kontroluje opatrovnická rada případně soud.

Opatrovnictví člověka může mít dvojí povahu. V prvním případě osoba sama navrhne soudu jmenování opatrovníka ze zákonem předpokládaných důvodů. Ve druhém případě soud rozhoduje o omezení svéprávnosti osoby a zároveň jí jmenuje opatrovníka v rozsahu omezení. Toto je ale pouze stručný popis, který je nezbytné rozvést, což také v následujících kapitolách činím.

²¹² Srov. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 30. 11. 1999, sp.zn. II.ÚS 485/98.

²¹³ Srov. DVORÁK, Bohumil. In MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, s. 438.

²¹⁴ Obdobně PŘÍPUSTNOST OMEZENÍ SVÉPRÁVNOSTI NEZLETILÉHO ČLOVĚKA. *Epravo.cz* [online]. 2015 [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/pripustnost-omezeni-svepravnosti-nezletileho-cloveka-96436.html>

²¹⁵ Srov. DVORÁK, Bohumil. In MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, s. 438.

3.2.5.1 Opatrovnictví bez omezení svéprávnosti

Pokud osoba podá k soudu návrh na jmenování opatrovníka z důvodu, že jí její špatný zdravotní stav činní obtíže spravovat své jmění nebo hájit svá práva jak uvádí § 465 OZ 2012, pak opatrovníka soud jmenuje, aniž by zároveň omezil osobu v její svéprávnosti. Lze předpokládat, že zákonodárce má v tomto případě na mysli závažnější zdravotní stav než v případě předpokládaném v § 469 OZ 2012. Usuzuji tak z toho, že ač jsou si tato ustanovení podobná v použité terminologii, tak ve druhém případě jmenuje soud opatrovníka na návrh člověka. Tento člověk tedy musí být schopný takový návrh vůbec podat a jeho zdravotní stav musí být tedy logicky lepší.²¹⁶

3.2.5.2 Opatrovník jmenovaný osobě omezené ve svéprávnosti

Pokud soud rozhoduje o omezení svéprávnosti osoby, pak zároveň obligatorně rozhodne i o jmenování opatrovníka. Nemůže tedy nastat situace, aby soud rozhodl o omezení svéprávnosti osoby a zároveň jí nejmenoval opatrovníka, neboť zákon přímo předpokládá, že toto bude součástí téhož rozhodnutí. V následující části se rozcházím s názorem Dvořáka,²¹⁷ který uvádí, že to ovšem nevylučuje, aby soud rozhodl částečným rozsudkem o omezení svéprávnosti osoby a konečným rozsudkem pak jmenoval opatrovníka. Tento postup má svůj základ v tom, že osoba povoláná k opatrovnictví musí vyslovit souhlas se svým jmenováním, což může vyvolat určitou prodlevu, která by mohla působit újmu osobě, o jejíž omezení svéprávnosti se jedná. Dle mého názoru zákonodárce přímo předpokládal možnost, že by mohla hrozit újma osobě, o jejíž svéprávnosti se rozhoduje. Z toho důvodu je v § 58 OZ 2012 stanoveno, že „Soud může v průběhu řízení o omezení svéprávnosti svěřit třetí osobě provedení určitých jednotlivých právních jednání nebo správu majetku, je-li to nutné, aby se zabránilo závažné újmě“. Tímto preventivním opatřením by se mělo zamezit tomu, aby osobě, o které se řízení vede, nebyla způsobena újma. Pokud by pak taková osoba jednala, aniž by k tomu nebyla z důvodu duševní poruchy dostatečně způsobilá, pak by takové právní jednání bylo neplatné, jak plyne z věty druhé § 581 OZ 2012.

²¹⁶ Srov. PTÁČEK, Lubomír. In MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, s. 133–140.

²¹⁷ Srov. DVOŘÁK, Bohumil. In MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, s. 452.

Výběr vhodné osoby opatrovníka by měl být co nejvíce podvolen vůli opatrovance. Vždy ale musí soud posoudit, zda nejsou zájmy případného opatrovníka v rozporu se zájmy opatrovance. Opatrovníkem nemůže být jmenována osoba nezpůsobilá právně jednat, osoba závislá na zařízení poskytující sociální, zdravotní a obdobné služby, stejně jako provozovatel zařízení, ve kterém opatrovanec pobývá, nebo jsou mu takovým zařízením poskytovány služby.²¹⁸

V souladu s výše uvedenou zásadou přednosti vůle opatrovance zkoumá soud nejprve, zda existuje předběžné prohlášení o tom, kdo se má stát opatrovníkem podle § 38 OZ 2012. Předběžné prohlášení může být provedeno ve dvou formách, a to formu veřejné nebo soukromé listiny. Soud má povinnost podle § 47 ZŘS 2013 zjistit, zda je v Seznamu prohlášení o určení opatrovníka vedeného u Notářské komory ČR toto prohlášení evidováno a bylo tedy učiněno veřejnou listinou.²¹⁹ V případě, že má ovšem takové prohlášení formu soukromé listiny, tak je nutné, aby bylo předloženo soudu. Soud k němu jinak nemůže přihlídnout, jelikož ani nemá možnost se s ním jakkoli seznámit. V případě, že předběžné prohlášení o určení opatrovníka existuje, tak soud musí zjistit, zda je takto určená osoba způsobilá být opatrovníkem, zda s tím souhlasí a dále zda by nebylo takové jmenování v rozporu s § 62 a § 63 OZ 2012.²²⁰

Neexistuje-li výše uvedené předběžné prohlášení, pak by soud měl přihlížet k osobě navržené opatrovancem. V případě, že takové osoby není, nebo nespĺňuje výše uvedená kritéria, pak přicházejí v úvahu postupně příbuzní nebo jiná osoba blízká, dále pak jiná vhodná osoba, případně veřejný opatrovník.²²¹

Ohledně posledně jmenovaného je nutné uvést, že současný stav se ukazuje jako problematický. V případě, že nepřichází v úvahu jmenování opatrovníkem příbuzného, případně jinou vhodnou osobu, pak je jmenován veřejný opatrovník podle zvláštního zákona. Ten by měl vymezit okruh možných veřejných opatrovníků, jejich financování a další problematiku s tím spojenou. V současné době se o takovém zákoně vedou odborné diskuze, ale doposud nebyl takový zákon přijat. Z toho důvodu se nadále

²¹⁸ Srov. § 63 OZ 2012.

²¹⁹ Obdobně je tomu i v Rakousku. Předběžná prohlášení ve formě veřejné listiny jsou vedena u tzv. *Österreichischen zentralen Vertretungsverzeichnis*. Srov. FERRARI, Susanne. In LÖHNIG, Martin. *Vorsorgevollmacht und Erwachsenenschutz in Europa*. Bielefeld: Giesecking, 2011, s. 142.

²²⁰ Tato kritéria hrají ostatně roli při každém výběru opatrovníka.

²²¹ Srov. KŘIVÁČKOVÁ, Jana, Klára HAMULÁKOVÁ a Tomáš TINTĚRA. *K pojetí člověka a věci v novém soukromém právu*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2015, s. 60–64.

postupuje podle přechodného ustanovení § 3033 odst. 2 OZ 2012, kdy je veřejným opatrovníkem jmenována obec, ve které má osoba omezená ve svéprávnosti bydliště. Tento stav je ovšem neudržitelný, neboť mimo jiného není řešeno financování nákladů spojených s výkonem veřejného opatrovnictví. Dále vidím problém i v tom, že osoba omezená ve svéprávnosti se může reálně zdržovat v jiné obci, než kde má bydliště a pak postrádá smysl, aby jí byl jmenován veřejný opatrovník podle místa trvalého pobytu.

Opatrovníkovi vzniká jeho jmenováním celá řada povinností. Zákon stanovuje požadavek, aby opatrovník při výkonu opatrovnictví dbal v co nejširší možné míře na projevená přání a vůli opatrovance, aby jej řádně informoval, udržoval s ním pravidelné spojení, snažil se o naplnění jeho práv a chránil jeho zájmy, a aby se v odůvodněných případech pojistil pro případ, že při výkonu funkce způsobí opatrovanci nebo jiné osobě škodu. Další povinnosti opatrovníka plynou například z toho, že opatrovník spravuje opatrovancovo jmění.²²²

Opatrovník zastupuje opatrovance v zásadě osobně v soudem vymezeném rozsahu a jedná jménem opatrovance, takže práva a povinnosti z výkonu opatrovnictví vznikají přímo opatrovanci. Zásada, že opatrovník zastupuje opatrovance osobně, neplatí absolutně, není totiž vyloučeno, aby se nechal v některých odůvodněných případech zastoupit ve výkonu opatrovnictví jinou osobou, která pro takový výkon vykazuje vhodné vlastnosti a schopnosti. V takovém případě pak za výběr substituenta odpovídá a to i v tom smyslu, že vznikne-li jednáním nevhodně zvoleného substituenta opatrovanci škoda, tak bude opatrovník povinný tuto škodu opatrovanci nahradit.²²³

Pokud opatrovník překročí oprávnění k zastupování a dopustí se tedy excesu, je obecně možné, aby zastoupený takové jednání bez zbytečného odkladu ratihaboval. Podmínkou nicméně je, aby toho byl zastoupený schopen, tedy byl způsobilý vůbec takto jednat a předchozí jednání opatrovníka schválit. Nebude-li k tomu dostatečně způsobilý, pak bude takovým jednáním podle § 440 OZ 2012 zavázán opatrovník sám.

²²² MAREČKOVÁ, Jana a Maroš MATIAŠKO. *Člověk s duševním postižením a jeho právní jednání: otázka opatrovnictví dospělých*. Praha: Linde, 2010, s. 144–145.

²²³ MELZER, Filip. MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek III. § 419-654*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, s. 59–60.

Zvláštním případem zakázaného jednání zákonného zástupce je odebrání zastoupenému věci zvláštní obliby, jak je uvedeno v § 459 OZ 2012. Toto ustanovení, respektive povinnost v něm obsaženou, lze bezesporu vztáhnout i na opatrovníka. Ten pak nesmí odejmout opatrovanci věc zvláštní obliby. Zákon ovšem neprovádí definici pojmu „věc zvláštní obliby“. Půjde ale jistě o věc, ke které má daná osoba vlastnické právo nebo držbu a zároveň k ní chová náklonost a silné emoční pouto. Toto emoční pouto je vyvoláno specifickými vlastnostmi dané věci. Ty mají pro danou osobu zásadní význam. Pokud by došlo k jejímu odejmutí, tak by to na danou osobu mělo výrazný negativní vliv.²²⁴

Stejně jako ke vzniku opatrovnictví je třeba uvést několik vět k jeho zániku. Na zánik opatrovnictví je nutné nahlížet z pohledu dvou různých subjektů. Myšleno samozřejmě z pohledu opatrovníka a opatrovance. Zákon stanoví, že opatrovnictví nezaniká smrtí opatrovníka ani jeho odvoláním. V takovém případě až do jmenování nového opatrovníka zastává tuto funkci veřejný opatrovník. Opatrovnictví pak zanikne smrtí opatrovance nebo jeho znovunabytím svéprávnosti.²²⁵ Tato formulace odpovídá vztahu opatrovance k opatrovnictví a jejím smyslem je, aby se zamezilo situaci, kdy by opatrovanec v případě smrti opatrovníka nebyl dočasně nikým zastoupen.

Z pohledu opatrovníka ovšem opatrovnictví zaniká odvoláním opatrovníka a to buď na jeho žádost, anebo rozhodnutím soudu v případě, že řádně neplnil své povinnosti.²²⁶

3.2.5.3 Opatrovník pro správu jmění

Opatrovníkem spravujícím jmění může být jak obecný opatrovník, pokud byl soudem správou jmění pověřen, tak i opatrovník zvláštní, který vykonává působnost pouze ve věci správy jmění opatrovance. Zákon totiž připouští pluralitu opatrovníků v případě, že jeden bude mít pravomoc jednat v osobních záležitostech opatrovance a další, zvláštní opatrovník, bude spravovat opatrovancovo jmění. Spravovat jmění může v jeho plném rozsahu nebo částečně. Není ani vyloučeno, aby se na správě jmění

²²⁴ Srov. PTÁČEK, Lubomír. In MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek III. § 419-654*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, s. 115–118.

²²⁵ Srov. § 468 OZ 2012.

²²⁶ Srov. § 463 odst. 2 a § 469 odst. 1 věta druhá OZ 2012.

podílelo více zvláštních opatrovníků, kterým bude náležet správa vždy konkrétně vymezené části jmění.

Soud ovšem nemůže opatrovníka pro správu jmění jmenovat tomu, kdo si obstaral správce jmění sám ve smyslu § 1400 an. OZ 2012. Z uvedeného pravidla zákon připouští čtyři výjimky, kdy soud opatrovníka jmenovat může, jsou jimi: 1. správce jmění není znám, 2. správce jmění odmítne jednat v zájmu zastoupeného, 3. správce jmění zanedbává povinnost jednat v zájmu zastoupeného a 4. správce jmění nemůže jmění spravovat.²²⁷

Spravuje-li opatrovník jmění opatrovance, pak vykonává běžnou správu takového majetku. Zákon sice pojem běžné správy blíže nespecifikuje, lze ale dovodit, že půjde o opakující se právní jednání každodenního života.

Vyloučeno tedy bude právní jednání opatrovníka, které bude přesahovat meze běžné správy. Pro určení meze mezi běžnou a zvláštní správou nám poslouží judikatura NS ČR, kdy „(...) za běžnou záležitost budou zpravidla považovány pravidelné platby a příjmy jako např. placení sdruženého inkasa, pojistného, daní, přijímání výtěžku z majetku, jako nájemné, úroky, dividendy apod.“²²⁸

Při výkonu správy majetku nad rozsah jeho běžné správy se vyžaduje schválení takového jednání soudem.²²⁹ Zákon dále upravuje v § 480 odst. 2 a § 483 odst. 2 a 3 OZ 2012 další omezení, kdy může nakládání opatrovníka s majetkem opatrovance být podmíněno souhlasem opatrovnické rady nebo soudu.

Opatrovník spravující jmění opatrovance, přičemž samozřejmě není podstatné, zda jde o opatrovníka obecného nebo zvláštního, musí pořídit do 2 měsíců od svého jmenování soupis spravovaného jmění, který se doručuje na soud, opatrovanci a opatrovnické radě.²³⁰ Opatrovník také každoročně předkládá opatrovanci, opatrovnické radě a soudu vyúčtování správy jmění a to vždy do 30. června, případně dříve je-li o tom dohoda mezi opatrovníkem a opatrovnickou radou.²³¹

²²⁷ Srov. § 470 OZ 2012.

²²⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 04. 06. 2008, sp.zn. 28 Cdo 1506/2006.

²²⁹ Srov. § 461 OZ 2012.

²³⁰ Srov. § 485 odst. 1 OZ 2012.

²³¹ Srov. § 485 odst. 2 OZ 2012.

Opatrovník pro správu jmění, také může požadovat odměnu za zastupování. O odměně a její výši rozhoduje soud, přičemž se bere v potaz náročnost výkonu správy a dále hodnota spravovaného majetku a případného výnosu, kterého opatrovník dosáhl.²³²

3.2.5.4 Kolizní opatrovník

Soud jmenuje kolizního opatrovníka zastoupenému v případě, že došlo ke střetu zájmů opatrovníka a opatrovance, případně takový střet zájmů reálně hrozí. V případě protichůdných zájmů, které mohou mít povahu ojedinělého nebo dočasného střetu zájmů opatrovníka a opatrovance, bude jmenován kolizní opatrovník. Nelze na tuto situaci uplatnit ustanovení § 437 OZ 2012, kde je uvedeno, že zástupcem nemůže být ten, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy zastoupeného. V tomto ustanovení je totiž předpokládán dlouhodobý a zásadní rozpor zájmů. Blíže k tomu uvádí NS ČR v jednom ze svých rozhodnutí toto: *„Je nepochybné, že zajistit všestrannou a efektivní ochranu práv a oprávněných zájmů opatrovance může jen ten, kdo vůči němu nemá protichůdné zájmy, tedy, řečeno jinak, ten, jehož zájmy nejsou v rozporu se zájmy opatrovance. Z opatrovnictví ovšem nevylučuje opatrovníka každý (případně možný) rozpor se zájmy opatrovance; funkci opatrovníka nemůže vykonávat jen ten, kdo z důvodů soustavnější a dlouhodobější povahy má s opatrovancem protichůdné zájmy, takže je tu nebezpečí, že opatrovník nebude vůbec nebo po delší období způsobilý jednat jménem opatrovance a hájit jeho práva a oprávněné zájmy. Nejde proto o případ ojedinělého a dočasného (možného) střetu zájmů v určité přechodné právní situaci, který se řeší - obdobně jako při zastoupení ze zákona, např. ve vztahu mezi rodičem coby zákonným zástupcem a nezletilým dítětem - prostřednictvím ustanovení zvláštního zástupce (tzv. kolizního opatrovníka) podle ustanovení § 30 občanského zákoníku.“*²³³

3.2.5.5 Opatrovnícká rada

Staronovým institutem opětovně upraveným v OZ 2012 je i opatrovnícká rada.²³⁴ Tento kolektivní orgán vykonává kontrolu a dozor nad opatrovníkem ve věcech opatrovance. Členy opatrovnícké rady mohou být pouze osoby, které osvědčí o osobu

²³² Srov. § 462 OZ 2012.

²³³ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 05. 2011, sp.zn. 21 Cdo 3871/2010.

²³⁴ Obdobný institut na našem území upravovalo již ABGB.

opatrovance dlouhodobý a vážný zájem. Minimální počet členů je stanoven na 3 a jejich volby se mohou zúčastnit všichni, kteří jsou opatrovanci blízcí nebo jsou jeho přátelé. V případě, že není dán dostatečný počet osob, které by se ucházely o členství v opatrovnické radě (např. z důvodu nezájmu), může osoba s dostatečným zájmem o opatrovance, podat návrh k soudu, že působnost opatrovnické rady bude vykonávat jen jedna osoba. Jsou-li splněny zákonné požadavky, tak ji soud jmenuje. Pokud není ani opatrovnické rady ani takto pověřené osoby, tak namísto nich vykonává jejich působnost opatrovnický soud.

Opatrovnické radě svěřuje zákon poměrně širokou působnost. Dohlíží na činnost opatrovníka a uděluje souhlas s jeho jednáním ve věcech osobní a majetkové povahy. Opatrovník bez souhlasu opatrovnické rady nemůže rozhodnout o změně bydliště opatrovance, umístění opatrovance do uzavřeného ústavu, zásahu do tělesné integrity opatrovance, pokud ovšem nejde o běžný zásah bez závažných následků. Opatrovník také nemůže bez souhlasu nakládat s majetkem opatrovance nad zákonem předpokládanou hodnotu.²³⁵ V některých osobních a majetkových věcech, které by měly zásadní vliv na opatrovance, může rozhodovat pouze soud.²³⁶

3.2.6 Smluvní zastoupení

Smluvní zastoupení není výslovně upraveno jako podpůrné opatření pro osoby, jejichž schopnost právně jednat je narušena. To ovšem neznamená, že by ho pro tyto osoby nebylo možné využít. Vhodné by toto mohlo být kupříkladu v situaci, kdy by přicházel v úvahu postup podle § 469 odst. 1 OZ 2012. V daném případě soud jmenuje opatrovníka na návrh člověka, kterému nepříznivý zdravotní stav brání obstarávat si řádně správu svého jmění a hájit svá práva. Tento postup může být pro někoho náročný a řekněme zbytečně formální. Proto se může rozhodnout využít institutu smluvního zastoupení, pokud tedy v jeho okolí existuje jemu důvěryhodná osoba, kterou by mohl zmocnit v určité oblasti za něj právně jednat. Zákon předpokládá, že zástupcem nemůže

²³⁵ Srov. § 480 OZ 2012.

²³⁶ Srov. § 483 OZ 2012.

být ten, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy zastoupeného, to ale neplatí, pokud zastoupený o tomto rozporu věděl nebo vědět musel.²³⁷

V souvislosti s institutem smluvního zastoupení je třeba, abych blíže popsal dvě teoretické situace, které jistě mohou nastat, a zaujal k nim určitý postoj.

První takovou situací je případ osoby zmocnitele, která byla omezena ve svéprávnosti. V takovém případě je možné uzavřít smlouvu o zastoupení pouze v rozsahu, ve kterém je zmocnitel způsobilý právně jednat. Může pak nastat situace, kdy soudem jmenovaný opatrovník jedná v rozsahu, ve kterém byl opatrovanec omezen ve svéprávnosti, a zmocněnec jedná v rozsahu, ve kterém nebyl zmocnitel omezen ve svéprávnosti.²³⁸ V uvedeném příkladu samozřejmě předpokládám totožnost osoby opatrovance a zmocnitel.

Lze si ovšem představit i situaci, kdy osoba svéprávná zmocní jinou svéprávnou osobu, aby ji v určitém rozsahu zastupovala. Po nějaké době bude osoba zmocnitele pro duševní poruchu omezena ve svéprávnosti a to právě v rozsahu, ve kterém ji zmocněnec zastupuje. Domnívám se ovšem, že by tato skutečnost neměla žádný vliv na rozsah smluvního zastoupení. To by dále trvalo v nezměněném rozsahu, byť osoba zmocnitele z určitého důvodu již není způsobilá k danému právnímu jednání. Rozhodující je, že byla nadána dostačující způsobilostí k právnímu jednání a projevila dostatečně kvalitní vůli v době uzavření smluvního zastoupení. Zmocnění pak v rozsahu, ve kterém je osoba omezena ve svéprávnosti, může zaniknout nikoli odvoláním zmocnění zmocnitelem, neboť ten k danému jednání není způsobilý, ale pouze odvolá-li zmocnění opatrovník.

Druhá situace pak může nastat v případě, že zmocnitel zmocní osobu, která je k danému jednání nezpůsobilá. „*Jednala-li jako zástupce osoba nezpůsobilá v příslušné záležitosti sama právně jednat, nelze se toho dovolat vůči tomu, kdo o této skutečnosti nevěděl ani nemohl vědět.*“²³⁹ Ač se to na první pohled nemusí zdát, tak výklad

²³⁷ Srov. § 437 odst. 1 OZ 2012

²³⁸ Samozřejmě za předpokladu, že si takový rozsah smluvní strany ujednaly. To nevylučuje, že si smluvní strany ujednají i rozsah užší, nikoli ovšem širší, neboť pak by šlo o jednání, ke kterému není osoba zmocnitele z důvodu omezení svéprávnosti způsobilá. Takové jednání by pak bylo absolutně neplatné podle § 581 OZ 2012.

²³⁹ § 445 OZ 2012

citovaného ustanovení je poměrně problematický. Dovolím si zde uvést dva názory, které jsou ve výsledku naprosto rozdílné.

První je názor Uhlíře, že zmocnitel, který zmocnil nezpůsobilého zmocněnce, se nemůže neplatnosti jednání dovolat s poukazem na § 579 odst. 1 OZ 2012. Pokud třetí osoba věděla o nezpůsobilosti zmocněnce, pak se neplatnosti jeho jednání nemůže dovolat a to také s poukazem na § 579 odst. 1 OZ 2012. Pouze v případě, že zmocnitel o nezpůsobilosti zmocněnce věděl nebo vědět měl a třetí osoba o nezpůsobilosti zmocněnce nevěděla a např. smlouvu uzavřela, pak, dozví-li se o nezpůsobilosti zmocněnce ex post, se může dovolávat neplatnosti právního jednání v souladu s § 445 OZ 2012.²⁴⁰

Melzer k témuž uvádí, že pokud zmocnitel o nezpůsobilosti zmocněnce věděl, tak se také nemůže neplatnosti takového jednání s odkazem na § 579 odst. 1 OZ 2012 dovolávat. Stejně tak v případě, že zmocnitel ani třetí osoba neví, že zmocněnc k danému jednání nebyl způsobilý, nemůže zmocnitel v souladu s § 445 OZ 2012 neplatnost z důvodu nezpůsobilosti zástupce namítnout. Zásadní rozdíl ve výše uvedených názorech ovšem spočívá v tom, že pokud zmocnitel o nezpůsobilosti zmocněnce nevěděl a třetí osoba ano, pak se zmocnitel může dovolat neplatnosti pro nezpůsobilost zmocněnce podle § 581 a § 586 OZ 2012, jelikož třetí osoba v daném případě, není v dobré víře, „*což činí více hodno ochrany zmocnitele*“.²⁴¹

²⁴⁰ Srov. UHLÍŘ, David. In ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 1066–1067.

²⁴¹ MELZER, Filip. In MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek III. § 419-654.* Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, s. 88–89.

4 Škoda způsobená osobami duševní poruchou stíženými

V úvodu této kapitoly bych chtěl uvést, jak OZ 2012 upravuje deliktní způsobilost osob, které jsou stíženy duševní poruchou. Obecně věta první § 24 OZ 2012 vyjadřuje, že „Každý člověk odpovídá za své jednání, je-li s to posoudit je a ovládnout“. Je tedy zřejmé, že odpovědnost osoby je dána v případě, že je schopna své jednání posoudit a ovládnout.²⁴² Bednář k tomu dále uvádí, že při zkoumání deliktní způsobilosti osoby je nutné upřednostnit hledisko subjektivního zkoumání schopností posoudit a ovládnout jednání dané osoby při konkrétním protiprávním jednání.²⁴³ Bude tedy nutné zkoumat, zda osoba stížená duševní poruchou mohla v konkrétním případě posoudit a ovlivnit, respektive ovládnout, své protiprávní jednání. Tento postup bude třeba uplatnit jak u osob trpících duševní poruchou trvalého charakteru, pro kterou jsou omezeny ve svéprávnosti, tak i u osob trpících přechodnou duševní poruchou. Při posuzování konkrétní situace bude nutné přihlídnout i k tomu, zda osoba stížená duševní poruchou nejednala v tzv. světlém okamžiku (*lucidum intervallum*), pak by byla odpovědná za své protiprávní jednání.

Ve vztahu k výše uvedenému je důležité také to, že ustanovení § 2911 OZ 2012 zakotvuje vyvratitelnou domněnku nedbalosti pro případy, kdy škůdce porušil zákonnou povinnost a tím došlo ke způsobení škody. Významné je toto ustanovení pro předmětnou problematiku tím, že v případě škody vzniklé z protiprávního jednání osoby pod vlivem duševní poruchy bude nutné, aby škůdce (nebo např. opatrovník) poukázal na svou deliktní nezpůsobilost. Důkazní břemeno tedy bude na straně škůdce a nikoli poškozeného.²⁴⁴

Bližší je tato problematika upravena ve druhém pododdíle hlavy III. OZ 2012 s názvem „Škoda způsobená tím, kdo nemůže posoudit následky svého jednání“. Název tohoto pododdílu není obsahově dostatečně vyčerpávající, neboť tato zákonná úprava

²⁴² Samozřejmě je dále nutné zohlednit výjimku stanovenou ve větě druhé § 24 OZ 2012.

²⁴³ Srov. Bednář, Václav. In ELIÁŠ, Karel. *Občanský zákoník: velký akademický komentář : úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008, s. 831.

²⁴⁴ Srov. BEZOUŠKA, Petr. In HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1592.

bude jistě dopadat i na případy, kdy bude narušena ovládací schopnost osoby, tedy nejen schopnost posoudit následky jednání.²⁴⁵

4.1 Povinnost osoby stížené duševní poruchou k náhradě škody

Zákon upravuje dva případy, kdy osoba stížená duševní poruchou bude povinna nahradit škodu.

Prvně jde o situaci, kdy taková osoba byla schopna ovládnout své jednání a posoudit jeho následky. V takovém případě nejsou dány zákonné důvody pro deliktní nezpůsobilost osoby. Dokonce i v případě, že poškozený nebránil vzniku škody ze šetrnosti ke škůdci, náleží poškozenému náhrada škody. Jde vlastně o speciální úpravu k § 2918 OZ 2012, který stanovuje obecné pravidlo, že povinnost škůdce nahradit škodu se poměrně snižuje, pokud škoda vznikla nebo se zvětšila z důvodů, které je možné přičítat poškozenému.

Druhá situace může nastat v případě, že osoba stížená duševní poruchou sice není způsobilá ovládnout své jednání a posoudit jeho následky, ale i přesto bude poškozenému náležet náhrada škody, pokud to bude spravedlivé s ohledem na majetkové poměry škůdce a poškozeného. Pro posouzení dané situace jsou rozhodné majetkové poměry škůdce a poškozeného a aspekt spravedlnosti. Půjde tedy o takové případy, kdy škůdcem bude osoba majetná a poškozeným bude, ve srovnání se škůdcem, osoba výrazně chudší. V takovém případě lze totiž předpokládat, že bude spravedlivé, aby škůdce způsobenou škodu poškozenému nahradil.²⁴⁶

Na závěr je nezbytné zodpovědět otázku, která se jistě nabízí. K jakému okamžiku se majetkové poměry škůdce a poškozeného posuzují? Dle Bezouška je takovým okamžikem den vyhlášení soudního rozhodnutí a nikoli tedy den způsobení újmy.²⁴⁷ S tím souhlasím a to z důvodu, že je logickým požadavkem, aby byla osoba škůdce skutečně majetná a byla tak schopna škodu poškozenému nahradit. Je pak

²⁴⁵ Srov. ACHOUR, Gabriel a Martin PELIKÁN. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. Vydání první. Ostrava: Key Publishing s.r.o., 2015, s. 142.

²⁴⁶ Srov. BEZOUŠKA, Petr. In HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1592–1593.

²⁴⁷ Srov. BEZOUŠKA, Petr. In HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1593.

bezpředmětné, že v době způsobení škody majetnou byla a byla tedy schopna škodu nahradit, když v okamžiku rozhodování soudu majetnou není a není schopna hradit náhradu škodu.

4.2 Zanedbání náležitého dohledu nad osobou stíženou duševní poruchou

Zákon upravuje povinnost osob k náhradě škody, kterou způsobily osoby stížené duševní poruchou, pokud nad nimi vykonávají dohled a ty způsobí škodu další osobě.²⁴⁸ Okruh takto povinných osob není přesně stanoven a vždy bude třeba zkoumat konkrétní situaci. Z povahy věci lze usuzovat, že takovými osobami mohou být opatrovník nebo členové rodiny.

Osoba, která zanedbala náležitý dohled, je pak povinna společně a nerozdílně se škůdcem škodu nahradit. V případě, že škůdce není k náhradě škody povinen, je k náhradě škody povinna pouze osoba, která zanedbala náležitý dohled. Zákon blíže nevymezuje, co znamená ono zanedbání náležitého dohledu. Podle Vojteka bude nutné posuzovat každou situaci individuálně. Nejde proto stanovit obecnou definici tohoto pojmu. Vždy bude záležet na konkrétní osobě škůdce, jak se standardně chová a jaké chování lze od ní očekávat. Samotný dohled pak bude spočívat v preventivních a konkrétních opatřeních směrem k dané osobě.²⁴⁹

Zanedbání náležitého dohledu osobou povinnou k němu bude muset tvrdit a dokazovat poškozený. Bude tedy na něm, aby v dané věci unesl důkazní břemeno, a „*aby povinnost dohledové osoby k náhradě škody nastoupila*“.²⁵⁰

²⁴⁸ Srov. § 2921 OZ 2012.

²⁴⁹ Srov. VOJTEK, Petr. In ŠVESTKA, Jiří, Jan DVORÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 998–999.

²⁵⁰ VOJTEK, Petr. In ŠVESTKA, Jiří, Jan DVORÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 999.

5 Mezinárodněprávní dokumenty

Mezinárodní dokumenty ovlivnily významnou měrou českou právní úpravu v oblasti týkající se osob stížených duševní poruchou. V následujících odstavcích se budu věnovat zásadním dokumentům, jež vznikly na půdě Rady Evropy a Organizace spojených národů, s důrazem kladeným na jejich přínos v předmětné oblasti.

5.1 Rada Evropy

Rada Evropy byla založena 05. 05. 1949, kdy zástupci deseti zakládajících států podepsali tzv. Londýnskou smlouvu. Hlavním jejím cílem je snaha zajistit fungování demokratického a právního prostoru a ochrana lidských práv. Na její půdě vznikla celá řada mezinárodních dokumentů. Příkladem bych uvedl Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod, Evropskou úmluvu o lidských právech a biomedicině, Evropskou sociální chartu a Evropskou úmluvu o zabránění mučení a jinému nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. Níže se blíže věnuji dvěma jmenovaným.

5.1.1 Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Krátce po vzniku Rady Evropy započaly práce na textu úmluvy, která měla poskytovat ochranu základním právům a svobodám. Výsledek na sebe nenechal dlouho čekat a již dne 04. 11. 1950 byla podepsána Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod nazývaná též Evropská úmluva o lidských právech (dále jen „Úmluva“), která dne 03. 09. 1953 vstoupila v účinnost. Úmluva představuje široký katalog lidských práv a svobod, který se dále v průběhu času rozšiřoval jednotlivými dodatkovými protokoly.

Úmluva představuje nejen široký katalog lidských práv a svobod, jak uvádím výše, ale též jakýsi minimální standard. Ve vztahu k osobám s duševní poruchou jsou významné zejména čl. 5, 6 a 8 Úmluvy.

Článek 5 Úmluvy zaručuje právo na svobodu a osobní bezpečnost a vymezuje podmínky, za kterých je možné osobu svobody zbavit. Jedním z důvodů pro zbavení svobody osoby je duševní porucha. Samotná existence duševní poruchy ale nemůže být jediným důvodem pro zbavení svobody osoby, musí být naplněny i další podmínky.

Ke zbavení svobody lze přistoupit jen, jde-li o opatření nezbytné vzhledem k okolnostem a nepostačuje-li méně omezující opatření.²⁵¹ Pokud jsou naplněny tyto podmínky a ke zbavení svobody dojde, musí být taková osoba seznámena s důvody, které k tomu vedly, a to v jazyce, kterému rozumí. Má právo, aby byla přezkoumána zákonnost zbavení svobody soudem. V případě, že soud rozhodne o nezákonnosti takového opatření, musí být osoba neprodleně propuštěna a má nárok na náhradu škody za nezákonné zbavení svobody.

Článek 6 Úmluvy zaručuje právo na spravedlivý proces. To se projevuje zejména v případě řízení o omezení svéprávnosti. V takovém řízení jsou stanoveny základní požadavky na jeho průběh a osoba, o jejíž svéprávnosti má být rozhodováno, není pouze v postavení objektu rozhodování. Má také celou řadu práv, jakými jsou právo být informován, vyslechnut, v řízení zastoupen atd. a je tedy plnohodnotným subjektem takového řízení.

Článek 8 Úmluvy zaručuje právo na respektování soukromého a rodinného života. Významným zásahem do soukromého života je omezení svéprávnosti osoby. Jak jsem uvedl ve výkladu k článkům 5 a 6, při posuzování zásahu do svéprávnosti člověka je nutné sledovat legitimní cíl. Takový zásah musí být přiměřený k daným okolnostem a vždy musí být zhodnoceno, zda nepostačuje mírnější a méně omezující opatření.

5.1.2 Evropská úmluva o lidských právech a biomedicině

Evropská úmluva o lidských právech a biomedicině byla přijata členskými státy Rady Evropy dne 04. 04. 1997 a v platnost vstoupila dne 01. 12. 1999. Pro Českou republiku je úmluva závazná od 01. 10. 2001.

Ve vztahu k osobám s duševní poruchou jsou nejvýznamnější části úmluvy čl. 5, 6 a 7, upravující problematiku informovaného souhlasu, případně zákroku bez souhlasu, dále pak čl. 8 upravující stav nouze, který vyžaduje okamžité řešení, a konečně čl. 17 upravující problematiku účasti osob, které nejsou schopny dát souhlas, na výzkumu.

Článek 5 obecně upravuje problematiku informovaného souhlasu. Jeho udělení je podmínkou pro provedení zákroku v oblasti péče o zdraví. Úmluva obsahuje i úpravu pro případ, že daná osoba není schopna souhlas dát z důvodu duševní choroby. Pak lze

²⁵¹ Srov. KMEC, Jiří. In *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 491–493.

takový zákrok provést, pokud s ním vyslovil souhlas zákonný zástupce (opatrovník) nebo zákonem zmocněné instituce, ale i tak se musí daná osoba účastnit udělovaného souhlasu. V případě zákroků podle čl. 17 a 20 úmluvy může dojít k jejich provedení jen, pokud mají vést k přímému prospěchu dané osoby.

Článek 7 nadto připouští, aby byla osoba trpící vážnou duševní poruchou podrobena zákroku i bez jejího souhlasu. To ovšem pouze v případě, že takový zákrok spočívá v léčbě duševní poruchy, bez které by s největší pravděpodobností došlo k poškození jejího zdraví.

5.2 Organizace spojených národů

Organizace spojených národů je mezinárodní organizace s celosvětovou působností. Na její půdě vznikla celá řada zásadních lidskoprávních dokumentů. Já jsem si dovolil vybrat dva, které mají významný vliv na postavení osob stížených duševní poruchou, ale nutno podotknout, že všechny lidskoprávní úmluvy v určitém rozsahu upravují práva osob zdravotně postižených.

5.2.1 Mezinárodní pakt o občanských a politických právech

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech z roku 1966 (dále jen „Pakt“), který vstoupil v platnost 23. 03. 1976, je významným lidskoprávním dokumentem. Svým obsahem dále rozvíjí myšlenku, že lidé si jsou rovni v právech. V čl. 2 odst. 1 Pakt proklamuje stejná práva všem bez rozlišování jednotlivců podle rasy, barvy, pohlaví, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení. Obdobné ustanovení nalezneme i v čl. 3 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, který uvádí, že *„Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národnosti nebo sociálního původu, příslušnosti k národnosti nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.“*

²⁵²

Pokud se opět zaměřím pouze na ustanovení, které významně ovlivňuje právní jednání osob stížených duševní poruchou, pak budu bezesporu hovořit o čl. 16 Paktu.

²⁵² Článek 3 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Ten uvádí, že má každý právo na to, aby byla všude uznávána jeho právní osobnost. K porušení tohoto ustanovení může dojít, pokud by osoba byla omezena ve svéprávnosti, ačkoli by bylo vhodné použít méně omezující opatření, které by připadalo vzhledem k okolnostem v úvahu.²⁵³

5.2.2 Úmluva o právech osob se zdravotním postižením

Úmluva o právech osob se zdravotním postižením (dále jen „Úmluva ZP“), která vstoupila v platnost dne 03. 05. 2008, představuje zcela zásadní lidskoprávní dokument, který významnou měrou ovlivnil českou právní úpravu. Základní ideou, ze které Úmluva čerpá, je tzv. sociální model zdravotního postižení. Ten vychází z myšlenky, že společnost sama vytváří postižení tím, že se nesnaží přizpůsobit společenské prostředí osobám se specifickými potřebami. Tím je izoluje a staví na okraj společnosti. Sociální model tedy preferuje vytváření adekvátních podmínek, aby zdravotně postižení mohli realizovat plnohodnotně svá práva.²⁵⁴

Problematikou způsobilosti k právnímu jednání se zabývá čl. 12 Úmluvy ZP. Vedle sociálního modelu zdravotního postižení přináší v čl. 12 Úmluva ZP i ideu podporovaného rozhodování. To nahrazuje dříve přijímaný koncept náhradního rozhodování. V případě náhradního rozhodování je osoba zbavená či omezená ve svéprávnosti odkázána na osobu, která za ni jejím jménem zcela nebo v určitém rozsahu právně jedná. Naproti tomu dnes přijímaný koncept podporovaného rozhodování, který byl přejet i OZ 2012, vychází z přesvědčení, že každý je způsobilý právně jednat, pokud je mu poskytnuta dostatečná podpora, vzhledem k jeho subjektivním požadavkům. Je tedy nutné vytvořit různé alternativy podporovaného rozhodnutí, které budou odpovídat potřebám dané osoby. Pokud tomu tak bude, pak i osoba, která bude omezena ve svéprávnosti v co nejširší zákonem přípustné míře a bude jí ustanoven opatrovník, má možnost projevit svou vůli, na kterou by měl opatrovník brát zřetel a snažit se ji naplnit.

²⁵³ Srov. MAREČKOVÁ, Jana a Maroš MATIAŠKO. *Člověk s duševním postižením a jeho právní jednání: otázka opatrovnictví dospělých*. Praha: Linde, 2010, s. 48.

²⁵⁴ MAREČKOVÁ, Jana. Platná právní úprava a návrh nového občanského zákoníku ve světle čl. 12 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením. *Právní rozhledy: časopis pro všechny právní odvětví*. 2009, roč. 17, č. 3, s. 86–94.

Dále čl. 12 Úmluvy ZP deklaruje právo osob se zdravotním postižením na uznání jejich osoby jakožto subjektu práv a právo na právní způsobilost ve všech oblastech života, které je rovnoprávné s právy ostatních. Je-li využito opatření, které má umožnit dané osobě uplatnění právní způsobilosti, pak mají být poskytnuty takové záruky, aby nemohlo dojít k jejich zneužití. V neposlední řadě pak dané ustanovení upravuje rovné právo osob se zdravotním postižením vlastnit majetek, dědit ho, spravovat své finanční záležitosti a právo mít rovný přístup k finančním produktům, stejně jako mají osoby bez zdravotního postižení.²⁵⁵

Výše uvedené zásady se povedlo promítnout do české právní úpravy a lze uzavřít, že stávající právní úprava mnohem více odpovídá mezinárodním standardům v oblasti právního jednání osob se zdravotním postižením, než tomu bylo za účinnosti OZ 1964. To nelze ovšem interpretovat v tom smyslu, že v oblasti právního jednání osob stížených duševní poruchou je současná právní úprava bezvadná a není třeba vyvíjet snahu po jejím zlepšení *de lege ferenda*. Oproti úpravě předchozí je ale patrný významný posun, který je třeba hodnotit kladně.

²⁵⁵ Srov. MAREČKOVÁ, Jana a Maroš MATIAŠKO. *Člověk s duševním postižením a jeho právní jednání: otázka opatrovnictví dospělých*. Praha: Linde, 2010, s. 48–50.

6 Závěr

Naše společnost se mění. V mnoha oblastech lidského života dochází k „detabuizaci“ dříve opomíjených a nepříjemných témat. Jedním z nich je i vztah společnosti k osobám stíženým duševní poruchou. V dnešní době je mimo jiné široce probíraným tématem inkluze zdravotně postižených studentů do škol. Ačkoli se ozývají hlasy nesouhlasící s inkluzí, převážná většina veřejnosti ji naštěstí podporuje. Je totiž nanejvýš potřebné, aby se do společnosti řádně začlenily všechny skupiny lidí. Nelze vytvářet jakousi „zdravou“ společnost a nehodící se osoby postavit na její okraj. V souladu s tímto názorem je i současná česká právní úprava týkající se osob stížených duševní poruchou. Autoři občanského zákoníku se v mnohém inspirovali tím pozitivním ze zahraničních kodexů a díky tomu lze bezesporu tvrdit, že naše právní úprava poskytuje širokou podporu osobám, které mohou samy právně jednat jen s obtížemi. Celá řada nových institutů zaručuje, že při jejich aplikaci nebude opomíjen názor dané osoby a její názor na konečné rozhodnutí bude respektován v nejširší možné míře. To představuje právě takové opatření, které ve svém důsledku zabraňuje vyčlenění osob ze společnosti. Jistě ale nejde o opatření jediné a bez dalších dostatečné.

Předmětem mé práce byla problematika právního jednání osob stížených duševní poruchou. Téma jsem se snažil pojmut v širším smyslu. Troufám si říci, že jsem naplnil cíle, které jsem si v úvodu práce stanovil.

Kapitolu o historickém vývoji jsem pojal poněkud obsáhleji, než jsem původně zamýšlel. Jednalo se pro mě o natolik poutavou pasáž, že jsem si nemohl odpustit hlubší exkurz.

Největší rozsah práce jsem věnoval novým a staronovým právním institutům. Oproti právní úpravě obsažené v OZ 1964 je ta současná mnohem komplexnější a poskytuje větší podporu osobám a umožňuje jim právně jednat, ačkoli jsou určitým způsobem limitovány a bez této podpory by samy jednaly jen s obtížemi. Nelze se nechat ukonejšit, že stávající úprava je bezchybná a není třeba přemýšlet o právní úpravě *de lege ferenda*. V tomto smyslu bych opět připomněl absenci vhodné úpravy veřejného opatrovnictví, stejně jako problematiku profesionálních opatrovníků a podpůrců.

I přes výše uvedené lze shrnout, že přijetím OZ 2012 došlo k zásadnímu a pozitivnímu posunu, což nebývá pravidlem, české právní úpravy týkající se právního jednání osob stížených duševní poruchou.

V závěrečné kapitole jsem zmínil několik mezinárodněprávních dokumentů, které nemalou měrou ovlivnily přímo českou právní úpravu. Jejich vliv byl bezesporu i nepřímý, neboť se projevil i v zahraničních kodexech, z kterých pak autoři OZ 2012 čerpali.

Závěrem bych rád uvedl *pro futuro*, že by bylo jistě záhodno provést komparaci české právní úpravy se zahraničními právními úpravami. Jednak z pohledu obdobných právních institutů, ale také s ohledem na ty oblasti, které ten který právní řád upravuje odlišně. Takové téma by jistě vystačilo na samostatnou práci, takže mohu jen doufat, že „tuto hozenou rukavici někdo pozvedne“, případně tak učiním já sám.

Seznam použité literatury a dalších zdrojů

Kněžní prameny

- ACHOUR, Gabriel a Martin PELIKÁN. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. Vydání první. Ostrava: Key Publishing s.r.o., 2015. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-231-0.
- ANDRES, Bedřich, Antonín HARTMANN, František ROUČEK a Jaromír SEDLÁČEK. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl I, (§§ 1 až 284), Repr. pův. vyd. r. 1935. Praha: Codex Bohemia, 1998, 1192 s. ISBN 80-85963-61-2.
- ANDRES, Bedřich, Antonín HARTMANN, František ROUČEK a Jaromír SEDLÁČEK. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl V, (§§ 1090 až 1341), Repr. pův. vyd. z r. 1937. Praha: Codex Bohemia, 1998, 1011 s. ISBN 80-85963-90-6.
- BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. 2. přeprac. vyd., (V nakl. Academia vyd. 1.). Praha: Academia, 1994. ISBN 80-200-0243-X.
- BÍLÝ, Jiří Libor. *Právní dějiny na území ČR: vysokoškolská učebnice*. Praha: Linde, 2003. Vysokoškolské právnické učebnice. ISBN 80-720-1429-3.
- BRAUNEDER, Wilhelm. *Österreichs Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (ABGB): eine europäische Privatrechtskodifikation*. Berlin: Duncker & Humblot, 2014. ISBN 978-3-428-13301-7.
- DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2013. ISBN 978-80-7478-325-8.
- DVOŘÁK, Jan, Karel MALÝ a Karolina ADAMOVÁ. *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. ISBN 978-80-7357-753-7.
- ELIÁŠ, Karel. *Občanské právo pro každého: pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. 2., dopl. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-493-4.

- ELIÁŠ, Karel. *Občanský zákoník: velký akademický komentář : úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7.
- *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-365-3.
- FIALA, Roman. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. 1. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-570-1.
- GAIUS. *Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Překlad Jaromír Kincl. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-054-3.
- GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 6., aktualiz. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-454-1.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975.) Komentář*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ. *Rodinné právo*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2015. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-552-7.
- HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721-2054). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-535-0.
- HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8.
- HURDÍK, Jan. *Občanské právo hmotné: obecná část, absolutní majetková práva*. 2., aktualiz. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-495-4.
- KADLECOVÁ, Marta. *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-041-3.
- KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*. Vyd. 2. dopl. a přeprac., v nakl. C.H. Beck vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1995. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-717-9031-1.

- KORNEL ZE VŠEHRD, Viktorin. *Knihy dewatery o práwiech a súdiech i o dskách země české*. W Praze: Krombberger i Řivnáč, 1841. Staročeská bibliotéka.
- KREUZ, Petr a Ivan MARTINOVSKÝ (ed.). *Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích)*. Vyd. 1. Praha: Scriptorium, 2007. ISBN 978-80-86197-91-3.
- KRISTIÁN Z KOLDÍNA, Pavel, JIREČEK, Josef (ed.). *Práva městská království českého a markrabství moravského: spolu s krátkou jich summou*. Vyd. 5. V Praze: Nákladem Spolku českých právníků "Všehrd", 1876.
- KŘIVÁČKOVÁ, Jana, Klára HAMULÁKOVÁ a Tomáš TINTĚRA. *K pojetí člověka a věci v novém soukromém právu*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-294-6.
- LAVICKÝ, Petr. *Civilní proces*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Praktický komentář. ISBN 978-80-7478-869-7.
- LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9.
- LÖHNIG, Martin. *Vorsorgevollmacht und Erwachsenenschutz in Europa*. Bielefeld: Giesecking, 2011. ISBN 978-3-7694-1089-1.
- MAREČKOVÁ, Jana a Maroš MATIAŠKO. *Člověk s duševním postižením a jeho právní jednání: otázka opatrovnictví dospělých*. Praha: Linde, 2010. Praktická právní příručka. ISBN 978-80-7201-801-7.
- MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, 720 s. ISBN 978-80-87576-73-1.
- MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek III. § 419-654*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, 1264 s. ISBN 978-80-87576-73-1.
- REBMANN, Kurt a Franz-Jürgen SÄCKER. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*. 2. Aufl. München: C.H. Beck, 1990. ISBN 34-060-9899-1.
- REBRO, Karol a Peter BLAHO. *Římské právo*. 4., preprac. a dopl. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2010. ISBN 978-80-8078-352-5.
- SCHELLE, Karel a Jaromír TAUCHEN. *Občanské zákoníky: kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2012. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-146-7.

- SCHELLE, Karel. *Základy občanského práva*. 2., upr. a rozš. vyd. Ostrava: Key Publishing, 2010. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-066-8.
- SCHROTZ, Karel, Bedřich ANDRES, Vladimír FAJNOR, Adolf ZÁTURECKÝ, Antonín HARTMANN, František ROUČEK a Jaromír SEDLÁČEK. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl IV. (§§ 859 až 1089), Repr. pův. vyd. z r. 1936. Praha: Codex Bohemia, 1998, 866 s. ISBN 80-85963-79-5.
- SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-334-6.
- SKŘEJPEK, Michal. *Texty ke studiu římského práva*. Vyd. 1. Praha: Orac, 2001. Výběrové texty. ISBN 80-861-9932-0.
- SOMMER, Otakar, SPÁČIL, Jiří (ed.). *Učebnice soukromého práva římského*. I. a II. díl. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. Klasická právnická díla (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-616-5.
- ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-370-8.
- ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-579-5.
- TUREČEK, Josef. *Světové dějiny státu a práva ve starověku*. Praha: Orbis, 1963. Právnické edice.
- VENCOVSKÝ, Eugen. *Čtení o psychiatrii*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1983. Život a zdraví (Avicenum).
- VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Vývoj soukromého práva na území českých zemí*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-6005-0.
- VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-257-8.

- WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. *Civilní právo procesní*. 8. vydání. Praha: Leges, 2015. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-076-5.
- *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-297-7.
- ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Právní jednání podle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.: komentář, srovnání se zahraničím a vybraná platná judikatura*. 2. vyd. Praha: Linde Praha, 2013. ISBN 978-80-7201-918-2.

Časopisecké články

- HROMADA, Miroslav a Alexander ŠÍMA. Praktické otázky omezování svéprávnosti. *Soudní rozhledy*. 2015, roč. 21, č. 4, s. 122-126. ISSN: 1211-4405.
- KNAPPOVÁ, Marta. *Právní subjektivita a způsobilost k úkonům v československém občanském právu*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961.
- MAREČKOVÁ, Jana. Platná právní úprava a návrh nového občanského zákoníku ve světle čl. 12 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením. *Právní rozhledy: časopis pro všechny právní odvětví*. 2009, roč. 17, č. 3, s. 86. ISSN 1210-6410.

Internetové zdroje

- Analýza možnosti vytvoření institutu profesionálního opatrovníka a podpůrce v právním prostředí České republiky. Dostupná na: <http://llp.cz/publikace/analyza-moznosti-vytvoreni-institutu-profesionalniho-opatrovnika-a-podpurce-v-cr/> [cit. 2016-02-27].
- Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dostupná na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf> [cit. 2016-02-27].
- Důvodová zpráva k zákonu č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, dostupné na: http://psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_10.htm [cit. 2015-11-06].
- Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, dostupná na: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=410&CT1=0> [cit. 2016-02-27].
- GAI INSTITVTIONVM COMMENTARIVS [online]. Dostupné z: <http://thelatinlibrary.com/gaius3.html#105> [cit. 2016-03-08].

- IMPERATORIS IVSTINIANI OPERA [online]. Dostupné z: <http://thelatinlibrary.com/justinian.html> [cit. 2016-03-08].
- PŘÍPUSTNOST OMEZENÍ SVÉPŘÁVNOSTI NEZLETILÉHO ČLOVĚKA. *Epravo.cz* [online]. 2015. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/pripustnost-omezeni-svepravnosti-nezletileho-cloveka-96436.html> [cit. 2016-03-06].

Judikatura

- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 30. 11. 1999, sp.zn. II.ÚS 485/98.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 13. 12. 2007, sp. zn. II. ÚS 2630/07.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 20. 08. 2014, sp. zn. I. ÚS 173/13.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 08. 02. 2001, sp. zn. 22 Cdo 752/99.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 04. 06. 2008, sp.zn. 28 Cdo 1506/2006.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 02. 2009, sp. zn. 30 Cdo 4582/2008.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 05. 2011, sp.zn. 21 Cdo 3871/2010.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 06. 2015 sp.zn. 30 Cdo 1203/2015.

Právní předpisy

- Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský pro dědičné německé země spojené v rakouské monarchii vyhlášeny dne 01. 06. 1811.
- Císařské nařízení č. 207/1916 ř. z., řád o zbavení svéprávnosti ze dne 28. 06. 1916.
- Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění
- Zákon č. 275/2012 Sb., o volbě prezidenta republiky, v platném znění
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění
- Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, v platném znění
- Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, v platném znění
- Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině
- Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti
- Ústavní zákon č. 100/ 1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky

Mezinárodní úmluvy

- Evropská úmluva o lidských právech a biomedicíně z roku 1997
- Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1950
- Mezinárodní pakt o občanských a politických právech z roku 1966
- Úmluva o právech osob se zdravotním postižením z roku 2006

Zahraníční předpisy

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény, maďarský občanský zákoník

Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch, rakouský občanský zákoník

Bürgerliches Gesetzbuch, Nr. 21 (1896), německý občanský zákoník

Code civil du Québec/Civil Code of Quebec, SQ 1991, c. 64, quebecký občanský zákoník

Abstract

The aim of this thesis is to assess the Czech legislation in legal actions of persons suffering from mental disorder. The thesis is composed of five chapters. The first chapter describes the historical background of the topic. In the second chapter I describe in detail basic terms such as legal action, legal capacity and mental disorder, since these are important and essential for the thesis. The fundamental part of the thesis discusses institutes that support the legal conduct of persons suffering from mental disorder. These are preliminary statement, assist in determining, the representation of a household member, incapacitation and limitations associated with the institute guardian. The final chapter describes the fundamental international legal documents that influenced the Czech legislation.

Abstrakt

Cílem této diplomové práce je zhodnotit českou právní úpravu v oblasti právního jednání osob stížených duševní poruchou. Práce se skládá z pěti kapitol. První kapitola popisuje historický vývoj dané problematiky. Ve druhé kapitole podrobně vymezují relevantní pojmy, které souvisí s daným tématem. Jsou jimi právní jednání, svéprávnost a duševní porucha. Stěžejní část práce pojednává o právních institutech, které podporují právní jednání osob stížených duševní poruchou. Jedná se zejména o předběžné prohlášení, nápomoc při rozhodování, zastoupení členem domácnosti, omezení svéprávnosti spojené s ustanovením opatrovníka. Závěrečná kapitola popisuje základní mezinárodněprávní dokumenty, které zásadně ovlivnily českou právní úpravu.

NÁZEV DIPLOMOVÉ PRÁCE V ANGLICKÉM JAZYCE

Legal actions of persons suffering from mental disorder

Klíčová slova – key words

Právní jednání – legal action

Svéprávnost - legal capacity

Duševní porucha – mental disorder